

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИЙМ

Ўз бандаларига ҳалол-пок нарсаларни ризқ қилиб берган ва уларга пок нарсаларни енглар, деб амр қилган Аллоҳ таолога беадад ҳамду санолар бўлсин.

Ўз умматларига таомлару шаробларнинг ҳалол-ҳаромини ажратиб кўрсатиб, уларга бу борада керакли таълимотларни бекаму кўст баён қилиб берган махбуб Пайғамбаримизга мукамал ва батамом саловоту дурудлар бўлсин.

Ўз диндошларига таом ва шароб бобидаги шаръий таълимотларни ривоят қилиб қолдирган саҳобаи киромлардан Аллоҳ Ўзи рози бўлсин.

Сиз билан бизга мазкур ривоятлардан, динимизнинг асосий масдарларидан ушбу бобга оид масалаларни энг осон йўллар ила баён қилиб берган салафи солиҳ улаомларимизга Аллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин.

Олам жоҳилият зулматида адашиб, ҳар жабҳада нотўғри ишларни қилиб юрган пайтда таом ва шаробга оид ишлар ҳам бутунлай издан чиққан эди. Залолатга кетган инсоният ҳалол-ҳаромнинг фарқига бормас эди. Бировнинг ҳақини, ўлимтиқни, ваҳший ҳайвонларни, ҳатто зарарли ҳашаротларни тап тортмай паққос туширар эди. Залолат ҳаддан ошганидан Аллоҳ таоло ризқ қилиб берган ҳалол ҳайвонларни ҳаром қилиб емоқдан ҳам қайтмас эдилар.

Ичимликларга келганда ҳолат бундан ҳам бадтар эди. Ҳамма ҳалол-пок ичимликлар қолиб, ҳаромга ружу қўйган эди.

Барча таом ва шаробларни тановул қилишда ҳам ҳамма ўз билганича йўл тутар эди. На тартиб, на интизом ва на тозаликка риоя қилиш бор эди.

Жоҳилият қондасига биноан, дунёда кучлилар таомнинг сарасини еб, ёрилиб ўлай деяётган бир пайтда бева-бечора ва камбағаллар очдан ўлаётган бўлар эдилар.

Ана шундоқ таҳликали бир пайтда оламга нур таратиб келган Ислом ҳаётнинг барча соҳалари қатори таомланиш борасида ҳам инсониятни зулматлардан нурга олиб чиқди.

Ислом бу масалага алоҳида эътибор берди. Зотан, озиқ-овқат инсон ҳаётида энг муҳим ўрин тутадиган нарса. Озуқа нафақат инсоннинг жисми учун, балки ақли, руҳи, табиати ва хулқи-атвори учун ҳам катта таъсир қиладиган омил эканлиги ҳаммага маълум. Ана шу жиҳатдан Қуръони Каримда ҳам, Суннати мутоҳҳарада ҳам бу масалага ўзига хос эҳтимом берилган.

Келгуси сатрларда Аллоҳ таолонинг ёрдами ила бундан минг беш юз йил илгари мазкур масала бўйича бўлиб ўтган оламшумул исломий инқилоб билан, Ислом одамларни жоҳилият ботқоғидан қандоқ қилиб қутқариб олгани ва инсониятга овқатланишнинг энг тўғри ва мукаммал маданиятини тақдим этгани билан танишамиз.

Ҳозирнинг ҳам кўпчилик ҳалол-ҳаром, фойдали-фойдасиз озуқаларнинг фарқига бормай ўзига-ўзи зулм қилаётган, бошига чексиз балоларни олиб келаётган бир пайтда сиз билан биз муҳаддис уламоларимиз бундан минг беш юз йил илгари тартибга солиб кетган «Таом ва шароб китоби»дек ноёб дурдона асарларни ўрганишимиз фахримиздир.

Шу билан бирга, биз бу ояти карима ва ҳадиси шарифларни номига ўрганиб қўймаймиз, балки уларга амал қилиб, икки дунё саодатига эришиш учун ўрганамиз. Бу хайрли ишимизда Аллоҳ таолонинг Ўзи мададкоримиз бўлсин. Омин!

ТАОМ ВА ШАРОБ КИТОБИ

БЕШ ФАСЛ ВА ХОТИМАДАН ИБОРАТ

Исломда инсоннинг фақат руҳига эмас, балки жисмига

ҳам ўзига яраша эҳтимом берилган. Инсон жисмига берилган эҳтимомни Ислом унга ўз ҳаётини сақлаш ва ундан ҳалокатни даф қилиш учун зарур бўлган таом ва шаробни истеъмол қилишни вожибга айлантирганида кўрамыз.

Исломда шу билан бирга, намоз, рўза ва бошқа диний фарз ва вожиб ишларни амалга ошириш учун ҳам таом ва шаробни керагича тановул этиш вожиб қилинган.

Зарур бўлган микдордан ортиқча таом ва шаробни исроф даражасига етмай тановул қилмоқ мубоҳ саналади.

Жисмга керагидан ортиқ таом ва шаробни исроф ила истеъмол қилиш зарар ва хатар бўлгани учун эса ҳаромдир.

Барча нарсалардаги каби еб-ичишда ҳам Ислом мўътадилликни тавсия этади. Албатта, гап фақат Аллоҳ таоло ҳалол қилган таом ва шароблар ҳақида бормоқда. Бу борадаги оят ва ҳадисларни Аллоҳ таолонинг ёрдами ила келажак сатрлардан ўрганамиз.

Инсон тановул қиладиган таомлар ўз аслига қараб иккига: наботот ва ҳайвонот таомларига бўлинади.

Набототдан бўлган таомлар нажас, зарарли ва маст қилувчи бўлмаса, барчаси ҳалолдир.

Нажас ва нажас аралашган таом ҳаром бўлади. Нажас деганда ифлос нарса тушунилади. Мисол учун, суяк ёғга сичқон тушиб қолса, нажас аралашган бўлади. Пайғамбаримиз алайҳиссалом бу ҳолатда ёғни тўкиб ташлашга амр қилганлар. Агар сичқон тушиши билан ёғ ҳаром бўлмаса, уни тўкиб ташлашга амр қилмас эдилар.

Маст қилувчи нарсалар ҳаромлиги ҳаммага маълум, бунини такрорлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Шунингдек, заҳар, мишиқ, маний, тупроқ, тош каби еса зарар етказадиган нарсалар ҳам шариатимизда ҳаром қилинган.

Набототлардан турли мева ва дон маҳсулотларига ўхшаш зарар етказмайдиган нарсалар ҳалол қилинган.

Ҳайвонотлардан қай бири ҳалолу, қай бири ҳаромлиги ҳақида «Ов ва сўйишлар китоби»да батафсил сўз юритилди.

Бу ерда қисқача эслаб ўтамиз. Ҳайвонлар уч қисмга тақсимланади. Сув ҳайвонлари, қуруқлик ҳайвонлари ва сув ҳамда қуруқликда яшовчи ҳайвонлар.

Сув ҳайвонларининг барчаси жумҳур уламо наздида ҳалолдир. Ҳанафийлар сув ҳайвонларидан фақат балиқ ҳалол, деганлар.

Қуруқлик ҳайвонларига келганда улардан ўзи ўлиб қолгани, оққан қон, чўчка гўшти ва Аллоҳнинг номи айтиб сўйилмаганини еб бўлмайди, буларнинг барчаси ҳаромдир.

Бўғилиб ўлган, сузилиб ўлган, уриб ўлдирилган, юқоридан йиқилиб ўлган, йиртқич ҳайвон ёриб кетган ҳайвонларни жони бор вақтида сўйиб олса, ҳалол бўлмаса, ҳаромдир.

Қуш ва ҳайвонларнинг бўри, шер, йўлбарс, бургут, лочин, қирғий каби йиртқичлари ҳаромдир.

Уйда бўладиган ҳайвонлардан ит, эшак ва хачирлар ҳаром саналади.

Ер юзидаги чаён, илон, сичқон, чумоли, суварак, ўргимчак, ари каби ҳашаротларни емоқ ҳаромдир.

Ҳалол ва ҳаром ҳайвоннинг қўшилишидан туғилган ҳайвонлар ҳам ҳаром ҳисобланади. Мисол учун, от ва эшакнинг қўшилишидан туғилган хачир ҳаромдир. Шофеъий, Ҳанбалӣ ва Ҳанафийлардан икки имомнинг наздида от ҳам ҳалолдир.

Ҳанафийларнинг наздида зобб, чиябўри, тулки каби ҳайвонлар ҳам ҳаромдир.

Жумҳур уламо чорва ҳайвонларидан туя, сигир, қўй эчкилар ҳалоллигини айтганлар. Шунингдек, қўтос, жирафа, зебралар ҳам ҳалолдир.

Йиртқич бўлмаган кабутар, мусича, чумчук, бедана, ўрдак, ғоз, товуқ, туяқуш, булбул каби қушлар ҳалол

саналади, шунингдек, йиртқич бўлмаган кийик, тоғ эчкиси, буғу, қуён каби ёввойи ҳайвонлар ҳам ҳалол.

Меваларга, донларга, таомга ва сиркага тушган куртлар ҳам ҳалолдир. Улар бўлгани учун мазкур нарсаларни емай ташлаб юборилмайди.

Ҳам куруқликда, ҳам сувда яшайдиган тимсоҳ ва бақага ўхшаш ҳайвонлар ҳаром. Бир сўз билан Қуръон ва Суннатда ҳаромлиги баён қилинган ҳайвонларнинг барчаси ҳаром, ҳалоллиги баён қилинганларининг барчаси ҳалол, ҳисобланади.

Қуръон ва Суннатда ҳалол ёки ҳаромлиги ҳақида бирор нарса дейилмаган ҳайвонлар ҳақида қадимги уламо ақли расо араблар пок деб юрганлари ҳалол, нопок деб юрганлари ҳаром деганлар.

Аммо замондош уламо Қуръон ва Суннатда ҳалол ёки ҳаромлиги ҳақида бирор нарса дейилмаган ҳайвонлар ҳалол-ҳаромлиги баён қилинган ҳайвонларга солиштириб кўрилади, агар ҳалол ҳайвонларда бор сифатлари бўлса, ҳалол, ҳаром ҳайвонларда бўладиган сифатлар бўлса, ҳаром, деганлар.

الفصل الأول

Б И Р И Н Ч И Ф А С Л

في آداب الطعام

ТАОМ ОДОБИ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿طُؤُهُ هَـهـh

Аллоҳ таоло:

«Эй Пайғамбарлар! Пок нарсалардан енглар ва солиҳ амаллар қилинглар. Албатта, Мен нима амал қилаётганингизни ўта билгувчиман», деган (*Мўминун, 51*).

وَقَالَ أَيُّضًا: پېيغېمبەرلەر!

Ва яна:

«Еб-ичинг ва исроф қилманг. Чунки У Зот исроф қилувчиларни севмас», деган (*Аъроф, 31*).

Шарҳ: «Таом ва шароб китоби»нинг аввалида бу масала Қуръони Карим муолажа қилган масалалардан эканлигини билдириш учун иккита оятдан мисол келтирилмоқда.

Биринчи оят «Мўминун» сурасидан бўлиб, унда Аллоҳ таоло:

«Эй Пайғамбарлар! Пок нарсалардан енглар ва солиҳ амаллар қилинглар. Албатта, Мен нима амал қилаётганингизни ўта билгувчиман», демоқда.

Оятда аввало, барча Пайғамбарларнинг, асосан, оддий башар эканликларига урғу берилмоқда.

«Эй Пайғамбарлар! Пок нарсалардан енглар...»

Таом емоқ-оддий инсонга хос амал. Аллоҳ таоло Пайғамбарларига пок таом емоқни амр қилиши уларнинг оддий башар эканлигига далолатдир. Шу билан бирга, таомнинг пок бўлиши Аллоҳ таолонинг амри эканлиги ҳам маълум бўлмоқда. Аллоҳ таолонинг амри эса, фарзу вожибни тақозо этади. Демак, ҳалол-пок таом емоқ Пайғамбарларга ҳам, уларнинг умматларига ҳам фарзу вожибдир.

«...ва солиҳ амаллар қилинглар».

Солиҳ амал қилиш ҳам оддий инсоннинг вазифасига киради.

Демак, Пайғамбарлар оддий башар бўлганлар.

«Албатта, Мен нима амал қилаётганингизни ўта билгувчиман».

Ҳисоб-китоб қилиб тураман. Ҳисоб бериш ҳам оддий башарга хос масъулиятдир, яъни, оддий инсоннинг амали ҳисоб-китоб қилинади.

Аллоҳ таоло «Аъроф» сурасида келган иккинчи оятда жумладан, бундоқ дейди:

«Еб-ичинг ва исроф қилманг. Чунки У Зот исроф қилувчиларни севмас».

Баъзи бузуқ табиатли одамлар яхши таом истеъмол қилмасликни такводорликнинг чўққиси сифатида кўрсатишга уринадилар. Аллоҳ таоло фақат емиш ғамида юриб, доимо унинг лаззатлисини ахтарувчи қорин бандаси бўлишни қоралаганидек, лазиз таомлардан ўзини тийиб, сифатсиз таомнигина ихтиёр қилишни ҳам қаттиқ қоралайди. Араб мушрикларида ҳаж мавсумида яхши таомларни емай қўйиш одати бор экан, ояти карима ўша одатни ҳам танқид қилади.

Еб-ичиш гуноҳ эмас, исроф қилиш гуноҳдир.

Имом Бухорий келтирган ривоятда ҳазрати Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоху анху:

«Сени икки хислат — фахрланиш ва исрофгарчилик хатога бошламаса, хоҳлаганингни еб, хоҳлаганингни ичавер», деганлар.

Афсуски, баъзи кишилар еб-ичишнинг хилма-хил ва кўп бўлишини ҳаётнинг асосий мезони деб биладилар.

Бизда одамлар озиқ-овқатни исроф қилиш деганда, уни емай ташлаб юборишни тушунадилар. Бу, аслида, тўғри. Аммо керагидан ортиқ емоқ ҳам исрофдир. Еб-ичиш керак экан, деб қорин бандаси бўлиш ҳам мусулмон инсонга муносиб эмас.

Имом Аҳмад ибн Ҳанбал ва Имом Термизийлар Микдом ибн Маъдийкараб ал-Киндий розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Одам боласи тўлдирадиган идишларнинг энг ёмони кориндир. Одам боласига қаддини турғазадиган емаклар етади. Агар жуда лозим бўлса, таоми учун учдан бир, шароби учун учдан бир ва ҳавоси учун учдан бир», деганлар.

Бугунги кунда озиқ-овқатни исроф даражасида зиёда истеъмол қилишнинг соғлиқка асорати яққол намоён бўлди. Ҳозирги даврнинг кўпгина хасталикларига мана шу исрофгарчилик сабаб бўлмоқда.

Бу ҳақиқатни Қуръони Мажиддан узоқ бўлган ғайридинлар ҳам тушуниб етдилар. Қадимда яҳудийлардан бири хулафодан бирига:

«Сизларнинг Қуръонингизнинг ярим оятига бутун тиб илми жойлашган», деб ушбу ояти каримани ўқиган экан.

Минг афсуски, Қуръон аҳлиман, деб юрганлардан аксариятимиз бу ҳақиқатни тушуниб етмаймиз. Ислоҳ ҳар бир соҳада мўътадиллик йўлини тутганидек, озиқ-овқат ва кийим-бош масаласида ҳам мусулмонлардан мўътадил бўлишни талаб қилади.

2245- عَنْ سَلْمَانَ 1/100 قَالَ: قَرَأْتُ فِي التَّوْرَةِ أَنَّ بَرَكَةَ

الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ فَيَذَكَّرُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ " فَقَالَ: بَرَكَةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2245. Салмон розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Тавротда, албатта, таомнинг баракаси ундан олдин икки қўлни ювмоқдир, дейилганини ўқидим. Бас, ўшани Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр

қилдим. У зот:

«Таомнинг баракаси ундан олдин икки қўлни ювмоқдир ва ундан кейин икки қўлни ювмоқдир», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятдан Салмон Форсий розияллоху анху Таврот ўқишни билганларини англаб оламиз. Бу ҳақиқатни сиз билан бизга у кишининг ўзлари айтмоқдалар:

«Тавротда, албатта, таомнинг баракаси ундан олдин икки қўлни ювмоқдир, дейилганини ўқидим».

Афтидан Тавротда келган бу гап Салмон розияллоху анхуга маъқул келган шекилли, шунинг учун:

«Бас, ўшани Набий соллаллоху алайҳи васалламга зикр қилдим», демоқдалар.

Салмон розияллоху анхудан бу гапни эшитган Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам:

«Таомнинг баракаси ундан олдин икки қўлни ювмоқдир ва ундан кейин икки қўлни ювмоқдир», дедилар».

Бу билан Исломда Тавротда келган таом тановул қилишдан олдин икки қўлни ювиш ҳақидаги тарғиботга таомдан кейин ҳам икки қўлни ювиш қўшилди.

Инсоният таомдан олдин икки қўлни ювишни ҳозирга келиб бир мунча ўзлаштириб олди. Шу билан бирга, бу ишни шахсий озодалиқ, маданият ёки шунга ўхшаш сифатлар билан васф қилишга ҳам уринмоқда. Кўплари эса, умуман, бу ишни билмайдилар ҳам.

Ислом эса, таомдан олдин икки қўлни ювишни диний таълимотлар орасига қўшган ва уни «барака» деб атаган.

Шу ҳадиси шарифга амал қилиб ҳар бир овқатланишдан олдин ҳам, кейин ҳам икки қўлимизни динимиз амрига мувофиқ ювмоқдаман, деган ният ила ювмоғимиз лозим бўлади.

Ана шунда бу ишимиз учун савоб оламиз. Қолаверса, ўша ишдан келадиган барча дунёвий фойдалардан манфаатдор бўламиз.

Ушбу ҳадиси шариф овқатланишнинг исломий маданияти бўйича дастлабки сабоғини бермоқда. Ҳар бир одам таом тановул қилишдан олдин ҳам, тановул қилгандан кейин ҳам икки қўлини яхшилаб ювмоғи лозим.

2246- عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَال: كُنْتُ غُلَامًا فِي حَجْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَأَنْتَ يَدِي تَطِيشُ فِي الصَّبْحَةِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ وَكُلْ يَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ فَمَا زَأَلْتَ تِلْكَ طَعْمَتِي بَعْدَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2246. Умар ибн Абу Салама розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қарамоғларидаги бола эдим. Қўлим лаганда бориб-келар эди. Бас, у зот менга:

«Эй ғулом! Аллоҳнинг исми ила, ўнг қўлинг ила, ўзингга яқиндан егин!» дедилар. Шундан сўнг менинг емоғим худди ўшандоқ бўлиб қолди».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийи Умар ибн Абу Салама розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўғай ўғиллари бўлган. У Умму Салама онамизнинг аввалги эрлари Абу Саламанинг ўғиллари бўлиб, отаси вафот этиб, онаси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга турмушга чиққанларидан кейин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қарамоғларида ўсганлар. Бу ҳақда у кишининг ўзлари:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

қарамоғларидаги бола эдим», демоқдалар.

Албатта, турмуш тақозоси ила бир уйда яшаганларидан кейин бир дастурхонда овқатланганлар ҳам. Ўшанда ёш бола бўлган Умар ибн Абу Салама розияллоху анхунинг қўллари таомнинг яхшисини, кўпроғини излаб идишнинг ҳамма томонига бориб-келган экан.

«Қўлим лаганда бориб-келар эди».

Бу ҳолни кўрган Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам унга таом тановул қилиш ҳақида таълим бердилар:

«Эй ғулом! Аллоҳнинг исми ила, ўнг қўлинг ила, ўзингга яқиндан егин!» дедилар».

Демак, исломий одоб бўйича таом ейишни бошлаганда «Бисмиллаҳ»ни айтмоқ керак, таомни ўнг қўл билан емоқ керак. Ҳар ким ўз олдидан емоғи керак.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг бу гапларини Умар ибн Абу Салама жон, деб қабул қилдилар ва унга умр бўйи оғишмай амал қилдилар. У ҳақда ўзлари:

«Шундан сўнг менинг емоғим худди ўшандок бўлиб қолди», дейдилар.

Худди шу набавий тавсия ҳамма мусулмонларга ҳам таълим бўлди. Ҳамма мусулмонларнинг емоғи худди ўшандок бўлиб қолди.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Катталар ёш болаларга таом тановул қилиш ва шунга ўхшаш ишларда исломий одобларни ўргатиб боришлари зарурлиги.

2. Таом тановул қилишни «Бисмиллаҳ»ни айтиб бошлаш зарурлиги.

3. Таомни ўнг қўл билан емоқ кераклиги.

Чунки, чап қўл тозаланишга ишлатилади. Афсуски, кўпчилик, ҳатто, кап-катта одамлар ҳам бу нарсани билмайдилар. Баъзида жуда ноқулай ҳолатларга тушиб

қолинади.

4. Таомни ҳар ким ўз олдидан емоғи кераклиги.

5. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан етган ҳар бир ҳукми мусулмон одам ўзи учун қонун-қоида қилиб оломоғи лозимлиги.

2247- عَيْنُ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ قَالَ الشَّيْطَانُ: أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللَّهَ عِنْدَ طَعَامِهِ قَالَ: أَذْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2247. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ўз уйига кираётган киши кириш пайтида ва таоми пайтида Аллоҳни зикр қилса, шайтон (ўз аскарларига) сизларга ётоқ ҳам йўқ, кечки таом ҳам йўқ, дейди. У уйига кирса-ю, кириш пайтида Аллоҳни зикр қилмаса, шайтон, ётоққа эга бўлдингиз, дейди. Агар таоми пайтида Аллоҳни зикр қилмаса, ҳам ётоққа, ҳам кечки таомга эга бўлдингиз, дейди», дедилар».

Муслим, Абу Довуд ва Насайй ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда таом ейишга киришишдан олдин Аллоҳ таолонинг исмини зикр қилиш зарурлиги ҳақидаги маъно борлиги учун ушбу бобда келтирилган.

Ислонда ҳар бир иш Аллоҳ таолонинг иштироки ва номи ила бўлиши каттиқ таъкидланади. Шунинг учун ҳам ҳар бир иш, ҳар бир тасарруф учун белгиланган Аллоҳ таолонинг зикри бор. Ана ўша зикрни қилиб юрган

кишининг иши баракали бўлади. Ҳар бир ишида Аллоҳ таолонинг зикрини қилиб, иш тутган одам Аллоҳнинг розилигига, савобига, ишида хайр-баракага эришиш билан бирга, шайтонни ҳам доғда қолдиради. Бу ҳақиқатни айти ушбу ривоятдан тушуниб олишимиз мумкин:

«Ўз уйига кираётган киши кириш пайтида ва таоми пайтида Аллоҳни зикр қилса, шайтон (ўз аскарларига) сизларга ётоқ ҳам йўқ, кечки таом ҳам йўқ, дейди».

Ким кўчадан келиб ўз уйига кираётганда Аллоҳнинг номини зикр қилиб кирса, шайтон у уйга кириб ётоқ олишдан маҳрум бўлиб қолар экан.

Шунингдек, ким таом тановул қилишдан олдин Аллоҳнинг номини зикр қилса, шайтон унинг таомига шерик бўла олмай қолар экан. Ва ўз аскарларига:

«Сизларга ётоқ ҳам йўқ, кечки таом ҳам йўқ»,— дер экан.

Чунки, Аллоҳнинг зикри бўлган жойда шайтонга ўрин йўқ.

Акс ҳолда, уйига кириш пайтида Аллоҳ таолони зикр қилмаган одам хайр-барака ва савобдан бебаҳра бўлиш билан бирга ётоғида, шайтонни ўзига шерик ҳам қилиб олар экан.

«У уйига кирса-ю, кириш пайтида Аллоҳни зикр қилмаса, шайтон ётоққа эга бўлдингиз, дейди».

Шунингдек, бир киши таомига қўл уриш пайтида Аллоҳ таолонинг исмини зикр қилмаса, хайр-барака ва савобдан бебаҳра бўлиш билан бирга, таомида шайтонни ўзига шерик ҳам қилиб олар экан.

«Агар таоми пайтида Аллоҳни зикр қилмаса, ҳам ётоққа, ҳам кечки таомга эга бўлдингиз, дейди».

Шунинг учун ҳам уйга кириш пайтимизда, ҳам таомга қўл уриш пайтимизда, албатта, Аллоҳ таолони зикр қилмоғимиз лозим. Бундоқ ишларда қайси дуоларни

ўқишни эса, ўз жойида ўрганиб олиш керак.

2248- عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - " أَخَذَ بِيَدِ بَحْدُومٍ فَأَدْخَلَهُ مَعَهُ فِي الْقَصْعَةِ ثُمَّ قَالَ: كُلْ بِسْمِ اللَّهِ ثِقَةً بِاللَّهِ وَتَوَكُّلاً عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ.

2248. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам бир моховни қўлидан тутиб, ўзлари билан бир лаганга киритдилар ва:

«Бисмиллаҳи!» деб е!» дедилар. Аллоҳга ишонч ила ва Унга таваккал қилиб».

Термизий, Абу Довуд ва Ибн Можа ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятда таом емоқдан олдин «Бисмиллаҳи»ни айтмоқ зарурлиги жуда ҳам қаттиқ таъкидланмоқда. Таом тановул қилиб турган кишилар хузурига мохов одам келиб қолса, қандай вазият вужудга келиши маълум. Кўпчилик тортинган ёки турли хаёлларга борган бўлиши мумкин. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам дарҳол бошқача иш тутдилар.

«Моховни қўлидан тутиб, ўзлари билан бир лаганга киритдилар ва:

«Бисмиллаҳи!» деб е!» дедилар».

Ана шундоқ ҳолда ҳам «Бисмиллаҳи!»ни таъкидлашларига алоҳида эътибор бермоғимиз лозим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни ривоятда айтилишича:

«Аллоҳга ишонч ила ва Унга таваккал қилиб» адо этдилар. Ҳа, У зот моховдан бирор зарар етмаслигига Аллоҳдан ишончлари борлиги ва У Зотга таваккаллари кучли бўлгани учун қилдилар.

Бунда У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг

камтарликлари, камбағалпарварликлари яққол намоён бўлмоқда.

2249- عَنْ حَدِيثِهَا $\frac{1}{100}$ قَال: كُنَّا إِذَا حَضَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ **”** طَعَامًا لَمْ نَضِعْ أَيْدِينَا حَتَّى يَبْدَأَ رَسُولُ اللَّهِ **”** فَيَضِعَ يَدَهُ وَإِنَّا حَضَرْنَا مَعَهُ مَرَّةً طَعَامًا فَجَاءَتْ جَارِيَةٌ كَانَتْهَا تُدْفَعُ فَيَذْهَبَتْ لِتَضِعَ يَدَهَا فِي الطَّعَامِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ **”** بِيَدِهَا ثُمَّ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ كَأَنَّمَا يُدْفَعُ فَأَخَذَ بِيَدِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ **”**: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذَكَّرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ جَاءَ هَذِهِ الْجَارِيَةُ لِيَسْتَحِلَّ هَذَا فَأَخَذْتُ بِيَدِهَا فَجَاءَ هَذَا الْأَعْرَابِيُّ لِيَسْتَحِلَّ بِهِ فَأَخَذْتُ بِيَدِهِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ يَدَهُ فِي يَدِي مَعَ يَدِهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2249. *Хузайфа розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга таомда ҳозир бўлсак, токи Расулulloх соллаллоху алайҳи васаллам бошламасларидан олдин қўл чўзмас эдик. Биз бир марта У зот билан бирга таомга ҳозир бўлдик. Бас, бир жория худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди ва таомга қўлини узата бошлади. Шунда Набий соллаллоху алайҳи васаллам уни қўлидан тутдилар. Сўнгра бир аъробий худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди. Шунда У зот уни ҳам қўлидан тутдилар ва:

«Албатта, шайтон Аллоҳнинг исми зикр қилинмаган таомни ўзига ҳалол ҳисоблайди. У мана бу жорияни у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди. Бас, мен унинг қўлидан тутдим. Сўнг мана бу

аъробийни у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди. Бас, мен унинг ҳам қўлидан тутдим. Менинг жоним қўлида бўлган Зот билан қасамки, албатта, унинг қўли жорийанинг қўли ила менинг қўлимга тушиди», дедилар».

Муслим, Абу Довуд ва Насаий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятни таомланиш одоблари ҳақида ўзига хос кўргазмали дарс деб номласак, муболаға қилмаган бўламиз.

Ривоятнинг аввалида ровий Ҳузайфа розияллоҳу анҳу саҳобаи киромларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга таом тановул қилишдаги одоблари ҳақида тушунтириш бермоқдалар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга таомда ҳозир бўлсак, токи Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам бошламасларидан олдин қўл чўзмас эдик».

Исломиёй одоб шуни тақозо қилади. Раҳбар, устоз, фазл аҳли доимо олдинда турадилар ва иззат-эҳтиром қилинадилар.

Бунинг устига фазл аҳли доимо шариат кўрсатмасига мувофиқ иш қилганларидан уларнинг тасарруфлари бошқалар учун ибрат, ўрнак ва дарс бўлади.

Албатта, фазл аҳлининг таомдан олдин икки қўлини яхшилаб ювиб, «Бисмиллаҳи»ни айтиб, одоб билан ўнг қўлини таомга узатганини кўрган ёшлар ҳам, худди у киши қилганидек тасарруф этишлари турган гап.

Ислом таълимотларидан бир оз бўлса ҳам хабардор жамиятларда овқатланиш ана шундоқ файзли бўлишини ҳамма билади.

Лекин баъзи вақтларда овқатланишнинг исломий одобларини билмайдиган кишилар ҳам орага қўшилиб қолишлари мумкин. Ҳузайфа розияллоҳу анҳу қилаётган ривоят ҳам худди ана шундоқ ҳолатлардан бири ҳақида.

Келинг, биргалашиб у кишининг ҳикоясини эшитайлик:

«Биз бир марта у зот билан бирга таомга ҳозир бўлдик. Бас, бир жория худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди ва таомга қўлини узата бошлади».

Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ бир гуруҳ саҳобаи киромлар таом емоққа ҳозирланиб турганлар. Таом ҳозир бўлса ҳам, ҳали биров унга қўл ургани йўқ. Ҳамма Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қўл узатишларини кутиб турибди.

Бирдан бир чўри қиз шошилиб келди-да, ҳа йўқ, бе йўқ, тўғридан-тўғри таомга қўл узатиб қолди. Бу савиядаги, шароитдаги, айтиш мумкин бўлса, етарли исломий тарбия олмаганларнинг ҳоли шундоқ бўлиши турган гап. Лекин уларга нисбатан бошқалар қандоқ муносабатда бўлишлари керак? Бу саволга Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг тасарруфлари ила жавоб бердилар.

«Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг қўлидан тутдилар».

Беодоблик ила таом емоқни бошлашига имкон бермадилар. Кутилмаганда яна...

«...бир аъробий худди уни биров қуваётгандек шошилиб келди. Шунда унинг ҳам қўлидан тутдилар».

Саҳрода ўсган аъробийлар ҳам баъзи одоб-ахлоқ масалаларида ўзига хос бўлишлари маълум ва машҳур. Мазкур аъробийнинг ҳам қорни оч бўлса керак, тўғридан-тўғри келиб, ҳеч нарсага эътибор бермай қўлини таомга чўзди. Унинг учун ўтирган одамлар ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам таом олдида эътиборсиз кўриндилар. Лекин Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам худди жориянинг қўлидан тутиб таомдан тўхтатганларидек, аъробийнинг ҳам қўлидан тутиб таомдан тўхтатдилар ва қуйидагиларни айтдилар:

«Албатта, шайтон Аллоҳнинг исми зикр

қилинмаган таомни ўзига ҳалол ҳисоблайди».

Яъни, шайтон Аллоҳ таолонинг исми айтилмай ейилаётган таомни ўзига ҳалол ҳисоблайди ва уни еяётган одамга шерик бўлади.

«У мана бу жорияни у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди».

Яъни, биз емоқчи бўлиб турган таомда шайтоннинг ҳаққи йўқ эди. У бу таомни ўзига ҳалол ҳисоблай олмас эди. Шунинг учун мана бу жорияни ифво қилиб, келиб таомимизни Аллоҳнинг исмини айтмай емоққа ундади ва шундоқ қилиб бу таомни ўзига ҳалол қилиб олмоқчи бўлди.

«Бас, мен унинг қўлидан тутдим».

Аллоҳнинг исмини айтмасдан таом емоғига имкон бермадим. Бу ишдан кейин шайтон мақсадига ета олмади. Лекин у;

«Сўнг мана бу аъробийни у ила ўзига ҳалол қилиб олиш учун келтирди».

У ҳам Аллоҳнинг исмини айтмай таомдан еб, шайтонга хизмат қилиши ва таомимизни унга ҳалол қилиб бериши мумкин эди. Аммо;

«Бас, мен унинг ҳам қўлидан тутдим».

Унга ҳам Аллоҳ таолонинг исмини айтмай таом емоқ имконини бермадим. Шайтонни яна бир бор ноумид қилдим. Ҳа, буни яхши англаб олинг!

«Менинг жоним қўлида бўлган Зот билан қасамки, албатта, унинг қўли жориянинг қўли ила менинг қўлимга тушди», дедилар».

Яъни, жория таомга Аллоҳнинг исмини айтмай қўл узатганда шайтон ҳам у билан бирга қўл узатган эди. Мен жориянинг қўлидан ушлаб таомдан қайтарганимда шайтоннинг ҳам қўлидан ушлаб таомдан қайтардим.

Ушбу ҳадиси шарифни яхшилаб ўрганиб олиб, унга амал қилишимиз, билмаганларга ҳам ўргатиб боришимиз

керак.

2250- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَكَلْتَ أَحَبُّكُمْ فَلْيَذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ فَإِنْ نَسِيتَ أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ فِي أَوَّلِهِ فَلْيَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2250. Ошиа розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз таом еса, Аллоҳнинг исмини зикр қилсин. Агар аввалида Аллоҳнинг исмини зикр қилишни унутиб қўйса, «Бисмиллаҳи аввалаҳу ва ахироҳу» десин, дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Баъзи вақтда инсон шошилиб таом тановул қилиш пайтида «Бисмиллаҳи»ни айтиш эсидан чиқиб қолади. Бир оз еганидан кейин «Бисмиллаҳи»ни айтмагани эсига тушиб қолади. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифларига биноан, ана ўшандоқ вақтда «Бисмиллаҳи аввалаҳу ва ахироҳу» демоғи лозим.

Бу жумланинг маъноси «аввалида ҳам, охирида ҳам Бисмиллаҳи» дегани бўлиб, таомнинг баракасини қайтаради ва унга шайтон шерик бўлишини қирқади.

2251- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَيْفَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَا كَيْلُ فِي سِتَّةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ فَأَكَلَهُ بِلُغْمَتَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَا إِنَّهُ لَوُ سَمَى لَكَفَاكُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2251. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг олти саҳобалари билан таом емоқда эдилар. Бир аъробий келиб, икки марта олиб ҳаммасини еб қўйди. Шунда У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аммо у тасмия айтганида ҳаммангизга етар эди», дедилар».

Термизий ривоят қилган ва, саҳиҳ, деган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда таомни ҳар бир одам «Бисмиллаҳи»ни айтиб еганда баракали бўлишига далолат бор.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва у кишининг олти саҳобалари, албатта, «Бисмиллаҳи»ни айтиб таом еганлар. Аммо, ҳалиги аъробийнинг «Бисмиллаҳи»ни айтмай таом егани баракани қочирди.

2252- وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ جَالِسًا وَرَجُلٌ يَأْكُلُ فَلَيْمَ يُسَمِّ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مِنْ طَعَامِهِ إِلَّا لُقْمَةٌ فَلَمَّا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ أَوَّلُهُ وَآخِرُهُ فَضَبِحَكَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ فَلَمَّا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ اسْتَقَاءَ مَا فِي بَطْنِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2252. «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтирган жойда бир киши таом еди. У тасмия айтмади. Фақат бир лукма таом қолгандагина «Бисмиллаҳи аввалаҳу ва ахироҳу» деди. Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кулдилар ва:

«Шайтон у билан таом еб турди. Қачонки, Аллоҳнинг исмини зикр қилганда қориндаги нарсани қусиб юборди», дедилар».

Абу Довуд ва Насай ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳам ҳамма учун кўргазмали дарс. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бор жойдаги ҳар бир ўтириш,

ҳаракат ва сакинат ҳамманинг диққат эътиборида бўлиши маълум.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўтирган жойда бир одам «Бисмиллаҳи»ни айтмай таом тановул қила бошлади. Ҳамма дамини ичига ютиб нима бўлар экан, деб кутиб турди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам эса, индамас эдилар. Ҳалиги киши эса, таом емоқда давом этар эди. Энди нима бўлади? Бирдан, атиги бир лўқма таом қолганда ҳалиги кишининг эсига тушиб қолиб:

«Бисмиллаҳи аввалаҳу ва ахироҳу» деди».

Шунда Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам кулдилар ва:

«Шайтон у билан таом еб турди. Қачонки, Аллоҳнинг исмини зикр қилганда қориндаги нарсани қусиб юборди», дедилар».

Демак, «Бисмиллаҳи»ни айтмай таом еган одам билан бирга унинг таомидан шайтон ҳам қўшилишиб еб турар экан.

Бу эса гуноҳ, таомнинг баракасини қочиришдир. Шунинг учун бу масалага жуда эҳтиёт бўлмоқ керак. Мабодо, аввалида айтиш эсан чикиб қолган бўлса ҳам, эслаган заҳоти айтмоқ лозим.

Овқатланишнинг исломий маданияти бошида Аллоҳнинг исмини зикр қилиб, сўнг таом емоқни бошлаш туради.

Албатта, таом Аллоҳ таоло томонидан бандага бериладиган улкан неъмат экани ҳеч кимга сир эмас. Доимо Аллоҳни эслаб туриши лозим бўлган банда учун неъматга эришган пайтда неъмат берувчи Зотни эслаш зарурати яна ҳам ортади. Ана шундоқ пайтда Аллоҳни—неъмат берувчи зотни эсидан чиқарган одам хато қилган бўлади. Агар ўзи эслаб, хатосини тўғриласа, яхши. Агар унинг эсига тушмаса, атрофдагилар унга эслатиб

кўймоқлари лозим. Чунки, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи
васаллам доимо шундоқ қилганлар.

2253- عَنْ بِنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ؐ قَالَ: إِذَا أَكَلْتَ
أَحَدَكُمْ فَلْيَاكُلْ بِيَمِينِهِ وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ
يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2253. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз еса, ўнг қўли билан есин. Қачон
бирингиз ичса, ўнг қўли билан ичсин. Чунки шайтон
чап қўли билан еб, чап қўли билан ичади», дедилар».

Муслим, Абу Довуд, Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Демак, чап қўли билан еб-ичган одам
Роҳманнинг амридан юз ўгириб, шайтонга эргашган ва
унинг ишини қилган бўлади.

Шунинг учун бу масалага катта эътибор билан
карамоғимиз, болаларимизга ҳам ўргатмоғимиз лозим.

2254- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْبُوْعِ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَجُلًا أَكَلِ عِنْدَ رَسُولِ
اللَّهِ - ؐ بِشِمَالِهِ فَقَالَ: كُنْ لَنْ يَمِينِكَ قَالَ: لَا أَسْتَطِيعُ قَالَ: لَا
اسْتَطَعْتَ مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبَرُ قَالَ: فَمَا رَفَعَهَا إِلَى فِيهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2254. Салама ибн ал-Акваъ розияллоҳу анҳудан ривоят
қилинади:

«Бир киши Набий соллаллоҳу алайҳи
васалламнинг ҳузурларида чап қўли билан таом еди.
Бас, У зот:

«Ўнг қўлинг билан е!» дедилар.

«Қодир эмасман», деди у.

«Қодир бўлмагин! Уни кибрдан бошқа нарса манъ қилмади», дедилар У зот. Ҳалиги одам қўлини оғзига қўтара олмай қолди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан динимизда овқатланиш маданиятига қанчалик аҳамият берилганини ёрқин кўриб турибмиз. Албатта, гап овқатланишнинг исломий маданияти ҳақида кетмоқда. Овқатланишнинг исломий маданиятларидан бири ўнг қўл билан емоқдир. Ҳар бир мусулмон инсон бу муҳим ишга алоҳида эътибор билан қарамоғи лозим. Баъзи бир кишилар бу исломий маданиятга риоя қилмасалар, уларни огоҳлантириш лозим.

Ушбу ривоятнинг қаҳрамони ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларида овқатланишнинг исломий маданиятига риоя қилмай, чап қўли билан таом емоққа тутинди. Албатта, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳолга бепарво бўлишлари мумкин эмас эди. Шунинг учун мазкур одобсиз кишига таълим бериб:

«Ўнг қўлинг билан е!» дедилар».

Бундоқ пайтда ҳар қандай одам таълим берувчига ташаккур айтиб, ўзини ўнглаб олишга уринади. Одобахлоқ тақозоси шу. Аммо ҳалиги одам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ташаккур айтиб, ўз хатосини тузатиб, ўнг қўли билан таом ейишга ўтиш ўрнига:

«Қодир эмасман», деди».

Яъни, ўнг қўлим билан таом ейишга қодир эмасман. Чап қўлим билан ейишда давом этавераман, деганидир бу. Ўзи нотўғри иш қила туриб, унга меҳр кўрсатиб хатосини тўғрилаб қўйган зот Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга нисбатан бундоқ бетғачопарлик қилган нобакор ҳар қандай жазога ва қарғишга лойиқ эди.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам шунинг учун ҳам очик-ойдин қилиб:

«Қодир бўлмагин!» дедилар».

Яъни, ўнг қўлинг билан таом ейишга қодир бўлмасанг, бир йўла қодир бўлмай қолгин, дедилар. Ҳамда у ерда ҳозир бўлганларга тушунтириш учун:

«Уни кибрдан бошқа нарса манъ қилмади», деб қўшиб қўйдилар. Яъни, у одам ҳақиқатда ўнг қўлида нуксон борлиги учун эмас, хатосини тан олишдан кибр ила бош тортиб, юқоридаги гапни айтган эди.

Шунинг учун ҳам, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам уни дуоибад қилдилар. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг дуолари жойида қабул бўлди.

«Ҳалиги одам қўлини оғзига қўтара олмай қолди».

Ажаб бўлди! Баттар бўлсин! Ўз фойдасини билмаган, шариат ҳукмидан кўра ўз киборлигини устун қўядиганлар учун бу ҳам оз!

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Чап қўл билан таом еб бўлмаслиги.
2. Бировнинг чап қўл билан еганини кўрган одам танбеҳ бериб, ўнг қўл билан ейишни эслатиб қўйиши кераклиги.
3. Диний ҳукмлар бўйича насихат эшитган одам мутакаббирлик қилмаслиги.
4. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг дуолари дарҳол қабул бўлиши.

2255- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا عَيَابَ النَّبِيِّ " طَعَامًا قَطُّ إِنَّ
اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2255. Абу Ҳурайра розияллоху анҳу:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ҳеч қачон, ҳеч қандай таомни айбламадилар. Агар иштаҳалари

тортса, ердилар. Кўнгиллари тусамаса, тарк қилар эдилар», деди».

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарх: Ҳар қандай ҳалол таом банда учун Аллоҳ таолонинг неъмати ҳисобланади. Ҳар қандай неъмат учун банда Аллоҳ таолога шукр қилиши лозим. Фақат онкўр инсонгина шукр ўрнига, таомни айблашга ўтади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам доимо шукр қилувчи банда бўлганлар.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳеч қачон, ҳеч қандай таомни айбламадилар».

Ҳа, У зот умрларида бирор таомни айбламаганлар. Бу ҳақиқатни унинг устида туриб кўрганлардан бири, улкан саҳобий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу айтмоқдалар. Дўсту душманнинг ҳузурида айтмоқдалар. Агар бу гапда заррача шубҳа бўлса, дарҳол Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга эътироз билдирилиши турган гап эди.

«Агар иштаҳалари тортса, ердилар. Кўнгиллари тусамаса, тарк қилар эдилар».

Шунинг учун У зотнинг умматлари бўлмиш сиз билан биз мусулмонлар ҳам ўз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламдан бу борада ҳам ўрнатилган қоида олмоғимиз лозим.

2256- عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنِّي لَا أَكِيلُ مُتَّكِئًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

2256. Абу Жухайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен ёнбошлаган ҳолимда емайман», дедилар».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

Шарх: Ушбу ҳадиси шарифда овқатланиш исломий маданиятининг яна бир томони ҳақида сўз кетмоқда.

Овқатланиш инсоннинг соғлигига ва бошқа ҳолатларига бевосита таъсир қилиши ҳаммага маълум. Бунинг учун таом ҳалол-пок, озуқалик сифати яхши бўлиши билан бирга, уни тўғри тановул қилишда ҳам гап кўп. Ҳозирги кунимизда таомни тўғри тановул қилишга қаратилган китоблар ёзилаётгани, илмий ишлар олиб борилаётгани ва бу соҳада аҳоли орасида тушунтириш ишлари олиб борилаётгани бежиз эмас. Тараққий этган инсоният эндигина англашни бошлаётган бу ишни Ислом бундан ўн тўрт аср илгари йўлга қўйиб бўлган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифда марҳамат қилиб:

«Мен ёнбошлаган ҳолимда емайман» деганлари ёнбошлаб олиб таом еб бўлмайди, деганларидир. Аввало, бу иш беодоблик, маданиятсизлик. Қолаверса, ёнбошлаб ётган одамнинг таом юрадиган аъзолари-ичаклари, қорни ноқулай ҳолга келади. Бинобарин, у еган таомнинг ошқозонда қайта ишланиши, ҳазм бўлиши қийинлашади. Оқибатда инсон соғлигига зарар етади.

Ушбу ҳадиси шарифни билганимиздан кейин ҳеч қачон ёнбошлаб овқат емаслигимиз керак. Бу исломий одобни бошқаларга ҳам ўргатиш бизнинг бурчимиз эканлигини ҳам зинҳор унутмаслигимиз лозим.

2257- وَقَالَ أَنَسٌ $\frac{1}{100}$: رَأَيْتُ النَّبِيَّ "مُفْعِيًا يَأْكُلُ تَمْرًا.
رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

2257. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни орқаларини ерга текказиб, чўнқайиб ўтириб, хурмо тановул қилаётганларини кўрдим».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бизда икки тиззани қорин томонга тортиб

ўтиришни чўнкайиб ўтириш, дейилади. Шу ўтиришда орқани ерга текказилса, арабларда «икъо» дейилади. Анас розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ана шундоқ ўтирган ҳолларида хурмо тановул қилаётганларини кўрган эканлар. Демак, бу ҳам жоиз.

2258- قَالَ ابْنُ عُمَرَ $\frac{1}{100}$: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ مَطْعَمَيْنِ

عَيْنِ الْجُلُوسِ عَلَى مَبَائِدَةٍ يُشِيرَبُ عَلَيْهَا الْحَمِيرُ وَأَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ وَهُوَ مُنْبَطِحٌ عَلَى بَطْنِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2258. Ибн Умар розияллоҳу анҳу:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам икки таомланишдан қайтардилар: хамр ичилаётган дастурхонда ўтиришдан ва юзтубан ётиб ейишдан», деди».

Абу Довуд ва Насаий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ҳаром нарса тановул қилинаётган дастурхонда мусулмон одамнинг ўтириши мутлақо мумкин эмас. Чунки, у ерда ўтиришнинг ўзи, агар ўзи тановул қилмаса ҳам, ўша ҳаром ишга розилик аломати ҳисобланади. Ёмон ишга рози бўлишнинг ўзи ёмондир. Мусулмон киши ундоқ ерда рози бўлиб ўтириши эмас, унга қарши бўлиши матлубдир.

Юзтубан ётиб олиб таом тановул қилиш эса, ўтакетган беодобликдир. Шу билан бирга, у соғлиқ учун ҳам зарарлидир.

2259- عَنِ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشُّرْبِ

فَائِمًا فَقِيلَ: الْأَكْلُ قِيَالٌ: ذَاكَ أَشَدُّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ وَلَفْظُهُ:

ذَاكَ أَشْرُ أَوْ أَحَبُّ.

2259. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тик туриб ичишдан қайтардилар. Шунда:

«Ейиш-чи?» дейилди.

«У яна ҳам ашаддийроқ», дедилар».

Термизий ва Муслим ривоят қилганлар. Муслимнинг лафзиди:

«У яна ҳам ёмонроқ ёки чиркинроқ», дейилган.

Шарҳ: Демак, тик туриб таом ёки ичимлик тановул қилиш жоиз эмас. Чунки, тик турганда одам тўлиқ роҳат ҳолида бўлмайди. Шунинг учун егани ва ичгани ҳам яхшироқ фойда бермайди. Бунинг устига тик туриб еб-ичганда овқатлар тўкилиши, исроф бўлиши ҳам бор.

Агар мутахассислар бу ҳолатни яхшилаб ўргансалар, албатта, бошқа зарарлари ҳам чиқиши турган гап. Умуман, Ислом маданиятида ўзини билган одам тик туриб на таом ейди, на ичимлик тановул қилади.

2260- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قِيَال: إِذَا أَكَلْتَ أَحَدُكُمْ طَعَامًا فَلَا يَأْكُلُ مِنْ أَعْلَى الصَّحْفَةِ وَلَكِنْ لِيَأْكُلَ مِنْ أَسْفَلِهَا فَإِنَّ الْبَرَكَةَ تَنْزِلُ مِنْ أَعْلَاهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفْظُهُ: الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَامِ فَكُلُوا مِنْ حَافَتَيْهِ وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ وَسْطِهِ.

2260. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз таом еса, лаганнинг уст томонидан емасин. Лекин паст томонидан есин. Чунки барака унинг уст томонидан нозил бўлур», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилган ва Термизийнинг лафзида:

«Барака таомнинг ўртасидан нозил бўлади. Бас, уни атрофидан енг. Ўртасидан еманг», дейилган.

Шарҳ: Албатта, палов ёки шунга ўхшаш кўпчилик ўртасига лаганда қўйиладиган таомни ҳар ким ўз олдидан, бир чеккадан егани одобга ҳам, дидга ҳам ва умуман, динга ҳам мувофикдир. Ўшандоқ таомнинг устидан, кўринган еридан пала-партиш олавериш баракасини қочириши турган гап.

2261- عَنْ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَحْتَرُ مِنْ كَيْفِ شَاةٍ فِي يَدِهِ فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَلْفَاهَا وَالسَّكِينِ الَّتِي كَبَانَ يَحْتَرُ بِهَا ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2261. Амр ибн Умайядан ривоят қилинади:

«У Набий соллаллоху алайҳи васалламни ўз қўлларидаги қўй курагини пичоқ билан кесиб еяётганларини кўрган экан. Бас, намозга чақирилди. У зот уни ҳам, пичоқни ҳам ташлаб турдилар ва намоз ўкидилар. Таҳорат қилмадилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятдан таомни пичоқ билан кесиб емоқ жоизлиги олинади.

2262- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَقْطَعُوا اللَّحْمَ بِالسَّبْكَيْنِ فَإِنَّهُ مِنْ صَنِيعِ الْأَعْيَاجِمِ وَنَهَشِيوْهُ فَإِنَّهُ أَهْنَبُ وَأَمْرٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2262. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Гўштни пичоқ билан кесманглар. Чунки бу ажамларнинг қилмишидир. Уни тишлаб енглар. Ана ўша ош бўлувчирик», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввалги ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари пичоқ билан гўшт кесиб еганларини ҳисобга олсак, бу ҳадисда кофирларга ўхшаб, такаббурлик ила гўштни пичоқ билан кесиб емоқ ҳақида сўз кетаётганига ҳеч қандай шубҳа қолмайди.

2263- عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَجُلًا كَانَ يَأْكُلُ أَكْلًا كَثِيرًا
فَأَسْلَمَ فَكَانَ يَأْكُلُ أَكْلًا قَلِيلًا فَيَذْكُرُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ " فَقَالَ: إِنَّ
الْمُؤْمِنَ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ وَالْكَافِرَ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءَ. رَوَاهُ
الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2263. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Бир киши жуда кўп таом ер эди. Бас, мусулмон бўлди ва оз таом ейдиган бўлиб қолди. Бу Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга зикр қилинди. Шунда У зот:

«Албатта, мўмин бир ошқозон ила ейди. Кофир эса, етти ошқозон ила ейди», дедилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Албатта, бунда икки томоннинг ҳаётдан кўзланган мақсади катта ўрин тутади. Агар шу нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, мўмин яшаш учун ейди, кофир эса, ейиш учун яшайди. Шунинг учун ҳам, мўмин бир ошқозонга етарли ейди. Кофир эса, етти ошқозонга

етарли ейди.

Албатта, мўмин-мусулмонлар ўз динларига амал қилиб, шунингдек, бир ошқозонга етарли таом еб, қоринга кул бўлмай иш юритганларида дунёнинг пешқадами бўлдилар. Аста-секин мўминлар Аллоҳ таолонинг динидан узоқлашиб, етти ошқозонга етарли таом ейдиган бўлганларида, иш тескарисига айланди.

Албатта, таом етарли бўлган ҳолат ҳақида гап кетмокда. Агар мўмин-мусулмонлар қоринларига банда бўлишни йиғиштирадилар, ейиш учун яшамай, яшаш учун ейиш шиорини қайта қўтарсалар ва ислом таълимотларига тўлиқ амал қилишга ўтсалар яна илгариги пешқадамликларига қайтишлари мумкин.

2264- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَيَّافُهُ ضَيْفٌ وَهُوَ كِبَافٌ فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشِبَاةٍ فَحَلَبَتْ فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أُخْرِى فَشَرِبَهُ ثُمَّ أُخْرِى فَشَرِبَهُ حَتَّى شَرِبَ حِلَابَ سَبْعِ شِبَاهٍ ثُمَّ إِنَّهُ أَصْبَحَ فَأَسْلَمَ فَأَمَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِشِبَاةٍ فَشَرِبَ حِلَابَهَا ثُمَّ أَمَرَ بِأُخْرِى فَلَيْمَ يَسْتَتَمَّهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْمُؤْمِنُ يَشْرِبُ فِي مَعْبَى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَشْرِبُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2264. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга кофир меҳмон келди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг учун бир қўйни соғиб келтиришга амр қилдилар. У сутни ичиб қўйди. Сўнг яна бошқасини, уни ҳам ичиб қўйди. Яна бошқасини, уни ҳам ичиб қўйди. Ҳаттоки, етти қўйнинг сутини ичиб қўйди. Эртасига у мусулмон

бўлди.

Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам унга бир қўйнинг сутини келтиришни амр қилдилар. Бас, у сутни ичди. Сўнгра бошқасини амр қилган эдилар, ича олмади.

Шунда У зот:

«Мўмин бир ошқозон-ла ичади, кофир эса, етти ошқозон-ла ичади», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ривоятда мўмин ва кофирнинг таомга нисбатан тасарруфи ҳақидаги набавий ҳикматлар воқеликдан, ҳаётга йўғрилган тажрибадан олингани яққол кўриниб турибди.

Ушбу биз муолажа қилаётган мавзуда мўмин билан кофирнинг овқатланиш борасидаги фикри, тушунчаси ва тасарруфи турлича бўлиши турган гап.

Мўмин одам қаноатли бўлади. Ҳаётни бу дунё матоҳидан иборат деб тушунмайди. Охиратда ҳар бир неъмат учун ҳисоб-китоб борлигига тўлиқ ишонади. Керагидан ортиқ овқат емоқ ҳаром экани унинг иймон-эътиқоди тақозоси бўлади.

Кофир эса, бунинг тамоман тескарисини қилади. Кофирда қаноат деган нарсанинг ўзи бўлмайди. Ҳаётни бу дунё лаззатларидан ҳалол-ҳаромлигига қарамай кўпроқ лаззатланиш, деб тушунади. Охиратга эса, умуман, ишонмайди ва иложи борица беш кунлик дунёда кўпроқ еб-ичиб қолиш пайдан бўлади. Аллоҳ таоло «Муҳаммад» сурасида:

«Куфр келтирганлар ҳузур қилурлар ва худди чорва ҳайвонлари егандек ерлар ва дўзах уларнинг жойидир», дейди.

Ҳа, кофирлар бу дунё лаззатларига бериладилар, ейиш-ичишлари ҳам чорва ҳайвонлари сингаридир. Уларнинг қорин тўйғизишдан ўзга ғамлари йўқ. Улар Аллоҳнинг

эмас, қориннинг бандаларидир.

Бундан овқат еб ҳузурланмаслик керак экан-да, деган хулосага келмаслик керак. Чунки мусулмонлар ҳам ҳузурланадилар, яхши овқатларни ейдилар.

Бу ерда гап ҳақиқий ва ниҳойи насиб ҳақида кетаяпти.

Кофирларга бу дунёда еган таомидан ўзга насиба йўқ. Иккинчидан, бу дунёда мўмин ҳалол-пок нарсаларни меъёрида, завқ билан, ундан ҳосил бўлган қувватни тақво, савоб ва хайрга сарф қилиш учун еб-ичади.

Кофирнинг эса, унга эслатиб турувчи на тақвosi бор, у на савобни ёки гуноҳни ўйлайди, унинг дунёдаги асосий мақсади — қорин тўйғазишдир. Шунинг учун ҳам ҳалол-ҳаром, пок-нопокнинг фарқига бормай, молдек еяверади. Ҳамда унинг учун охиратда бундан бошқа ҳеч қандай насиба қолмайди.

Демак, ким баднафс бўлса, қорин бандаси бўлса, кофирларнинг бу борадаги сифатини ўзида мужассамлаштирган бўлар экан.

Ким овқатланиш масаласида мўътадил бўлса, одоб-ахлоқли бўлса, таомни яшаш эҳтиёжларидан биригина деб билса, мусулмонларнинг бу борадаги сифатини ўзида мужассамлаштирган бўлар экан.

''' 2265- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كَيْفَ رَسُوْلُ اللهِ

يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعٍ وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَحَهَا.

2265. Каъб ибн Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам учта бормоқлари билан ер эдилар ва қўлларини артишдан олдин ялар эдилар».

Шарҳ: Бу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг баъзи бир таомларни ейиш услублари ҳақида

сўз кетмоқда. Албатта, бармоқ ила ейиладиган таом ҳақида гап кетмоқда.

2266- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ. " قَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَيْءِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ فَإِذَا سَبَقَتْ مِنْ أَحَدِكُمُ اللَّفْمَةُ فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بَهَا مِنْ أَدَى ثُمَّ لِيَأْكُلْهَا وَلَا يَدْعُهَا لِلشَّيْطَانِ فَإِذَا فَرَغَ فَلْيَلْعِقْ أَصَابِعَهُ فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ تَكُونُ الْبَرَكَةُ.

2266. Жобир розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Албатта, шайтон сизларнинг ҳар бирингизнинг ҳар бир ишида ҳозир бўлади; таомига ҳам ҳозир бўлади. Қачон бирингиздан лукма тушса, ундаги нолойиқ нарсани кетказиб, кейин есин. Уни шайтонга тарк қилмасин. Агар фориғ бўлса, бармоқларини яласин. Чунки, у таомининг қаерида барака бўлишини билмас», дедилар».

وَفِي رِوَايَةٍ: وَأَمَرْنَا أَنْ نَسْلُتَ الْقَصْعَةَ قَالَ فَإِنَّكُمْ لَا تَبْذُرُونَ فِي أَيِّ طَعَامِكُمُ الْبَرَكَةُ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

Бошқа бир ривоятда:

«У зот лаганни бармоқларимиз ила сидириб ялашга амр қилдилар ва:

«Албатта, сизлар таомингизнинг қаерида барака бўлишини билмассиз, дедилар», дейилган».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан динимиз таомга нисбатан қанчалар эътиборли бўлганини ва тежамкор бўлишимизни талаб қилганини билиб оламиз.

Ажойиб бир ҳикмат. Таомнинг баракаси қаерда эканини билиб бўлмайди. Унинг асосий тўпидами, энг марказидами, ёки ерга тушган бирор лукма, томчи, увокдами? Ёхуд таомнинг лаганга, идишга ёпишиб қолган қисмидами?

Шунинг учун баракадан умидвор бўлган ҳар бир инсон бирор томчи ёки бирор увок таомни исроф қилмасин. Ҳаттоки, қўлини ва идишини ҳам ялаб қўйсин. Агар шундоқ қилмаса, ўз таомидан баракали жойини шайтони лаъинга берган бўлади.

Ушбу ҳадисни ўрганар эканмиз, беихтиёр бугунги кундаги таом борасидаги исрофлар ёдимизга тушади. Орадан файзу бараканинг кўтарилгани эсга тушади. Ўзимиз қилар ишни қилиб қўйиб, нимага барака қолмади экан, деб юришимиз эсга тушади. Аллоҳнинг динига амал қилмаслик шундоқ бўлади. Ҳар бир нарасада салбий натижаларга олиб келади.

2267- وَقَالَ سُيُؤُكَ بْنُ النُّعْمَانِ ¹/₁₀₀: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ

”إِلَى خَيْرٍ فَلَمَّا كُنَّا بِالصَّبْهَاءِ دَعَا بِطَعَامٍ فَمَا أُتِيَ إِلَّا بِسَوِيْقٍ

فَأَكَلْنَا فَقَامَ إِلَى الصَّلَاةِ فَتَمَضَّمَضَ وَمَضْمَضْنَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2267. Сувайд ибн ан-Нуъмон розияллоҳу анҳу:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан Хайбарга чиқдик. Саҳбоога етганимизда У зот таом чақирдилар. Факатгина талқон келтирилди. Бас, едик. Сўнг У зот намозга тураётиб оғизларини яхшилаб чайдилар. Биз ҳам чайдик».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Овқатланишнинг исломий маданияти ҳар бир мусулмондан ҳар бир таомдан кейин оғзини яхшилаб чайишни талаб қилади. Бу ишни Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қилганлари ҳақида ривоятлар кўп. Оғиз доимо тоза-пок туришига мусулмонлар доимо катта эътибор берганлар. Оғиз билан Қуръони Карим, ибодат дуолари ўқилади, Аллоҳ таолонинг зикри қилинади, шунинг учун у доимо пок бўлиши, ҳид чикмаслиги керак, деган тушунча ҳеч қачон мусулмонлар ёдидан кўтарилмаган.

Ҳозирги кунда ҳар бир таомдан кейин оғизни тозалаш лозимлиги соғлиқни сақлашнинг энг муҳим омили экани сир бўлмай қолди. Буни Ислом дини ўн тўрт аср олдин йўлга қўйганини эса, баъзи мусулмонман деб юрганлар ҳам билмасалар керак.

2268- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ " قِيَال: إِذَا أَكَلْتَ أَحَدَكُمْ فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعَقَهَا. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ.

2268. *Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз таом еса, қўлини яламай ёки ялатмай туриб артмасин», дедилар».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу маънодаги ҳадиси шариф олдин ҳам ўтди. Қўл билан таом еган одам қўлини олдин ялаб олиб артса, қўлида қолган таом қолдиқлари, хусусан, ёғлар увол бўлмайди. Ёғ ва бошқа нарсалар сочиқ ва унинг ўрнида ишлатиладиган нарсаларни ҳам ортиқча ишдан чиқармайди. Шунингдек, таомнинг баракаси қочмайди. Ундан шайтонга насиба қолмайди.

Шунинг учун ҳам бошқа диний таълимотлар катори, бу ҳадиси шарифга ҳам доимо ихлос билан амал қилмоғимиз лозим.

2269- عَيْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ ^{'''} قِيَالُ: مَيْنَ نَيَامٍ وَفِي يَدِهِ عَمَرٌ وَلَمْ يَغْسِلْهُ فَأَصَابَهُ شَيْءٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2269. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким қўлидаги таом юқи ила, уни ювмасдан ухлаб қолсаю, унга бирор мусибат етса, ўзидан бошқани маломат қилмасин», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Баъзи кишилар ушбу ҳадиси шарифни ўқиб, овқат егандан кейин қўлини ювмай ухлайдиган одам ҳам бўлар эканми, дейишлари мумкин. Ҳа, фақат ўтакетган эътиборсиз одамгина қўлидаги овқатнинг юқини ювмай ухлаши мумкин. Лекин, бу ҳадиси шариф айтилиши беҳикмат эмас. Чунки, Ислом янги келган пайтда бунга ўхшаш одоблардан одамларнинг умуман хабарлари йўқ эди. Аллоҳнинг таълимоти бўлган Ислом биринчи бўлиб бу каби ишларда инқилобий ўзгартишлар вужудга келтирди. Кишиларни маданиятли бўлишга даъват қилди. Янги мусулмонларни ана шу руҳда тарбиялаб борди. Аста-секин мусулмонлардан кўриб бошқа халқлар ҳам бу масалаларга эътибор бера бошладилар.

Андалусдаги Ислом давлати билан қўшничилик таъсири остида қўшни халқлар ҳам қўлини ювиб овқатланишга ва овқат еб бўлиб қўлини ювишга одатландилар.

Ушбу ҳадиси шарифда овқатдан кейин қўлини ювмаслик мусибат етказиши таъкидланмоқда. Бу мусибатга эса, фақатгина ўша қўлини ювмаган одамнинг ўзи сабабчи эканлиги ҳам айтилмоқда. Мазкур мусибат турли-туман касалликлар ёки шунга ўхшаш нарсалар кўринишида бўлиши мумкинлигини уламоимиз айтиб ўтганлар.

2270- وَقَالَ أَنَسٌ $\frac{1}{100}$ أَيُّ النَّبِيِّ " بَمَرٍ عَتِيقٍ فَحَعَلَ يُفْتَتِّشُهُ يُخْرِجُ السُّوسَ مِنْهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ.

2270. Анас розияллоху анҳу:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга эскиб қолган хурмо келтирилди. Бас, У зот уни текшириб, қуртини чиқара бошладилар», деди».

Абу Довуд ва Ибн Можа ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадисдан таомни ейишдан олдин яхшилаб кўриб, баъзи бир нарсалар бўлса, эътибор бериб емоқ кераклиги ўрганилади.

2271- وَعَنْهُ عَيْنُ النَّبِيِّ " قَالَ: إِذَا وُضِعَ الْعَشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَأَبْدَءُوا بِالْعَشَاءِ. وَفِي رَوَايَةٍ: إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَحَضَرَ الْعَشَاءُ فَأَبْدَءُوا بِالْعَشَاءِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ.

2271. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Қачон кечки таом қўйилганда намозга иқомат айтилса, кечки таомдан бошланглар», дедилар».

Бошқа ривоятда:

«Қачон намозга иқомат айтилганда кечки таом

ҳозир бўлса, кечки таомдан бошланглар», дейилган.

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Мусулмон одамнинг таоми намоз вақтига тўғри келиб қолиши зарурат юзасидан бўлиши мумкин, холос. Бўлмаса, мусулмон инсон ўз кунини намоз вақтига мослаб, намозга ҳеч нарса тўсиқ бўлмайдиган қилиб тартибга солади.

Зарурат юзасидан таом билан намоз вақти баробар келиб қолганда эса, таомни олдин бошлаган афзал экан. Чунки инсон ўта оч қолган бўлиши мумкин. Қолаверса, қорни оч одам олдидаги тайёр таомни қўйиб намоз ўқиса, намозда ҳаёли бузилиши ҳам мумкин. Ана ўша эътиборлардан:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон кечки таом қўйилганда намозга иқомат айтилса, кечки таомдан бошланглар», дедилар».

2272- وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "تَعَشَّوْا وَلَوْ بِكَمَفٍّ مِنْ حَشِيفٍ فَإِنَّ

تَرَكَ الْعِشَاءَ مَهْرَمَةً. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2272. Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар бир сиқим сифатсиз хурмо билан бўлса ҳам кечки овқат қилинглари. Чунки кечки овқатни тарк қилиш қарилқидир», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Биз «кечки овқат» деб таржима қилган ибора арабчада «аъшаа» дейилади ва пешин вақтидан кейинги таомга айтилади.

Бу ҳадиси шарифдан кечки овқатни тарк қилиш яхши эмаслигини тушуниб оламиз.

ХУЛОСА

Уламо аҳли таом одоби ҳақидаги барча далил ва хужжатларни батафсил ўрганиб чиқиб, уларни солиштириб, усули фикр ва бошқа қоидаларни ишлатиб, жумладан, қуйидаги ҳулосаларни қилганлар;

1. Таом емоқ гоҳида фарз бўлиб, бу ишни қилгани учун инсон савоб олади ва уни қилмагани учун гуноҳкор бўлади. Ҳалокатни даф қилиш учун емоқнинг ҳукми шудир. Чунки Исломда инсон ўз жонини ҳалокатга ташламайди, балки уни сақлаш учун ҳаракат қилиши фарздир.

2. Таом емоқ гоҳида вожиб бўлади.

Фарз намозни тик туриб ўқишга қодир бўлгудек ва фарз рўзани тутишга қодир бўлгудек емоқ вожибдир. Шариат қоидаси бўйича вожибни адо этиш учун керак бўлган нарса ҳам вожиб ҳисобланади.

3. Таом емоқ гоҳида мандуб бўлади.

Ризқ касб қилишга, илм олишга ва нафл ибодатларни адо этишга қодир бўлгудек емоқ мандубдир.

4. Таом емоқ гоҳида мубоҳ бўлади.

Зарар етадиган бўлмагудек тўйиб таом тановул қилмоқ мубоҳдир.

5. Таом емоқ гоҳида ҳаром бўлади.

Ортиқча тўйиб, ўзига зарар етказадиган даражагача таом емоқ ҳаромдир.

6. Таом емоқ гоҳида макруҳ бўлади.

Бунга тўйганидан ортиқча емоқ киради.

7. Ўзи қилган қурбонликнинг гўштидан емоқ мустаҳабдир.

8. Ақийқанинг ҳукми ҳам қурбонликнинг ҳукмига ўхшаш.

9. Каффорат ва фидя учун сўйилган ҳайвоннинг гўштидан ўша каффорат ва фидя вожиб бўлган одам емоғи мумкин эмас.

10. Тўй ва зиёфат таомидан емоқ мустаҳабдир.

11. Нотаниш жойда таом емоқчи бўлган одам у ердаги таомнинг қандоқ бўлишини билмагани учун унинг ҳақида суриштирмай туриб емаслиги керак. Пайғабаримиз алайҳиссалом доимо аввал суриштириб олиб, кейин таомга қўл узатар эдилар.

12. Меҳмонга тезроқ таом тақдим қилиш мезбоннинг одобидандир.

13. Тақдим қилинган таомдан тезроқ тановул қилиш меҳмоннинг одобидандир. Агар у таомдан емаса, мезбонга ҳурматсизлик бўлади.

14. Таом тановул қилишдан олдин икки қўлни ювилади.

15. Таом тановул қилишни бошлашда «бисмиллаҳи» айтилади.

16. Таомни ўнг қўл билан ейилади.

17. Ҳар ким ўз олдидан ейди. Бировнинг олдидаги таомга қўл узатиш беодобликдир.

18. Қўл билан еганда таомни уч бармоғи билан олади. Ундан кўп бармоғини ишга солиш очкўзликдир.

19. Таомни ёнбошлаган ҳолда ейилмайди.

20. Қўлидан тушган таомни олиб ейди.

21. Таомни еб бўлгандан сўнг Аллоҳ таолога ҳамд айтиб, дуо қилади.

22. Меҳмон таомдан сўнг мезбонни дуо қилади.

23. Таомдан кейин икки қўлни ювилади.

24. Таомдан кейин оғизни чайилади.

25. Таомни ёмонлаш мутлақо мумкин эмас.

الفصل الثاني

И К К И Н Ч И Ф А С Л

في آداب الشرب

ИШЧИ ОДОБИ ҲАҚИДА

2273- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: شَرِبَ النَّبِيُّ ^{'''} فَأَيْمًا مِنْ زَمَزَمَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ وَلَقَطُهُ: شَرِبَ مِنْ زَمَزَمَ مِنْ دَلْوٍ مِنْهَا وَهُوَ قَائِمٌ.

2273. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тик туриб замзамдан ичдилар».

Бухорий ва Термизий ривоят қилишган ва Термизийнинг лафзида:

«Замзамдан ундаги челақдан, тик турган ҳолда ичдилар», дейилган.

Шарҳ: Шунинг учун ҳам ҳозиргача, замзам ичиш одоблари ҳақида сўз кетганда ушбу ҳадиси шарифга амал қилиш тавсия қилинади.

2274- وَأُتِيَ عَلِيٌّ $\frac{1}{100}$ عَلَى بَابِ الرَّحْبَةِ فَشَرِبَ قَائِمًا فَقَالَ: إِنَّ نَاسًا يَكْرَهُ أَحَدَهُمْ أَنْ يَشْرَبَ وَهُوَ قَائِمٌ وَإِنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ ^{'''} فَعَبَلَ كَمَا رَأَيْتُمُونِي فَعَلْتُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2274. Али розияллоҳу анҳуга Роҳба эшиги олдида турганида сув келтирилди. Бас, уни тик туриб ичди ва:

«Албатта, одамлар тик туриб ичишни макрух қўрадилар. Мен Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни худди мен қилганимни кўрганингиздек қилганларини

кўрдим», деди».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ривоятдан замзамдан бошқа сувни ҳам тик туриб ичиш жоизлиги чиқади.

2275- وَأَرْسَلْتُ أُمَّ الْفَضْلِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِقَدَحِ لَبَنٍ وَهُوَ
وَاقِفٌ بِعَرَفَةَ فَأَخَذَهُ فَشَرِبَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2275. «Умму Фазл розияллоху анҳо Набий соллаллоху алайҳи васалламга бир қадах сут юборди. У зот Арафотда тик турган эдилар. Бас, уни олиб ичдилар».

Бухорий ривоят қилган.

2276- وَلِمُسْلِمٍ وَأَبِي دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيِّ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ
الشُّرْبِ قَائِمًا. وَلِمُسْلِمٍ: لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا فَمِنْ نَسَبِي
فَلَيْسَتْ قِيٌّ.

2276. *Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоятида:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам тик туриб ичишдан қайтардилар», дейилган.

Муслим ривоятида эса:

«Сиздан бирортангиз ҳам тик туриб ичмасин. Ким унутган бўлса, қусиб юборсин», дейилган.

2277- عَنِ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنِ أَبِيهِ عَنِ جَدِّهِ ¹/₁₀₀ قَالَ:
رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2277. Амр ибн Шуайбдан, у отасидан, у бобосидан розияллоҳу анҳу ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни тик туриб ҳам, ўтириб ҳам ичаётганларини кўрдим».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Уламо аҳли ичимликни тик туриб ёки ўтириб ичиш ҳақида келган ривоятларнинг ҳаммасини жамлаб, тақослаб, бошқа сабабларини ҳам топиб ўрганиб чиққанларидан кейин ўтириб ичиш мустаҳабдир, тик туриб ичиш эса, баъзи вақтларда жоиздир, деганлар.

2278- عَنْ أَبِي سَبْعٍ ¹/₁₀₀ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَنِ النَّفْخِ فِي الشُّرْبِ فَقَالَ: رَجُلٌ الْقَدَاهُ أَرَاهَا فِي الْإِنْبَاءِ قَبَالَ: أَهْرِقَهَا قَبَالَ: فَلِإِنِّي لَا أَرَوِي مِنْ نَفْسٍ وَاحِدٍ قَالَ: فَأَبِنِ الْقَدَحَ إِذَنْ عَنْ فَيْكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2278. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ичимликка пуфлашдан қайтардилар. Бас, бир киши:

«Идишга тушиб қолган нарсани кўрсам-чи?» деди.

«Олиб ташла», дедилар У зот.

«Мен бир нафасда ича олмайман», деди.

«Ундок бўлса, қадахни оғзингдан узоқлаштир», дедилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам таомланиш маданиятини қанчалик меҳнат ила жорий қилганларининг ёрқин намунасини кўриб турибмиз. Ҳар бир нарсани айтиб-тушунтириш, турли саволларга чидам билан жавоб бериш лозим бўлган экан. Аввал У зот ичиш одобларидан бирини саҳобаларга баён

килмоқдалар:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ичимликка пуфлашдан қайтардилар».

Аммо, бу қайтаришни эшитиш билан ҳамма шундоқ килмаслигимиз керак экан деб кетавермади.

Бас, бир киши:

«Идишга тушиб қолган нарсани кўрсам-чи?» деди».

Яъни, сиз идиш ичига пуфламанглар демоқдасиз, аммо, бир ичимликни ичмоқчи бўлиб оғзимга олиб борсам, идишда, ичимлик устида бир нарса турган бўлса, пуфлаб юбориш керак бўлади-ку? Бу саволга жавобан:

«Олиб ташла», дедилар У зот».

Яъни, ўша нарсани ҳам пуфлама, балки олиб ташла. Сўровчида яна бошқа савол пайдо бўлди ва у ўша саволни ҳам берди:

«Мен бир нафасда ича олмайман», деди.

Яъни, мен идишдаги ичимликни бир нафас билан охиригача ичиб битира олмайман. Орада нафас олишим керак бўлади. Орада нафас олсам, идиш ичига пуфлашим керак бўлади. Бунга нима дейсиз? Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сабр билан бу масалани ҳам ҳал қилдилар:

«Ундок бўлса, қадахни оғзингдан узоклаштир», дедилар».

Яъни, нафасинг етмай қолганда идишни оғзингдан узоклаштириб, нафасингни ростлаб олиб, кейин ичишда давом этсанг, идиш ичига пуфлаш содир бўлмайди.

Одамнинг оғзидан чиқадиган нафасда турли кўзга кўринмас зарарли нарсалар, қўланса хид ва бошқалар бўлиши ҳозирги пайтда ҳаммага маълум бўлиб қолди.

2279- عَنِ أَبِي قَتَادَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا شَرِبَ

أَحَدُكُمْ فَلَا يَتَنَفَّسْ فِي الْإِنَاءِ.

2279. Абу Қатода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз ичса, идиш ичига нафас олмасин», дедилар».

Шарҳ: Ичимлик ичаётган одам нафас олмоқчи бўлса, ичишдан тўхтаб, идишни оғзидан узоқлаштириб туриб, нафас олади. Сўнгра яна ичишни давом эттиради.

2280- عَنِ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا وَيَقْبُولُ إِنَّهُ أَرَوَى وَأَبْرَأُ وَأَمِيرًا قَالَ أَنَسٌ: فَأَنَا أَتَنَفَّسُ فِي الشَّرَابِ ثَلَاثًا. رَوَاهُمَا الْأَزْهَعِيُّ.

2280. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ичимлик ичганда уч марта нафас олар эдилар ва:

«Мана шу қондирувчирок, безараррок ва ботувчирок», дер эдилар». Анас:

«Бас, мен ҳам ичимлик ичганда уч марта нафас оламан», деди».

Иккисини тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Уламо аҳли бу хилда ичимлик ичишни яхшилаб текшириб кўрганлар. Одам чанқаб турганда бадани, ички аъзолари ўзига яраша бошқача бир ҳолатда бўлар экан. Албатта, ўша пайтда бирданига кўп миқдордаги совуқ ичимлик истеъмол этиш соғлиқка зарар экан. Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларига амал қилиб ичишда эса, катта фойдалар бор экан.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ичимлик ичганда уч марта нафас олар эдилар».

Яъни, У зот аввал бир оз ичимлик ичиб, оғизлари,

томоқлари ва бошқа аъзоларининг чанқоқлик ҳолидан бир оз бошқа ҳолга ўтишини таъминлар эдилар. Аъзолар бир оз кўникиб олгандан кейин эса, кўпроқ ичар эдилар. Ҳамма нарсa ўз ўрнини топгандан сўнг, керагини ичар эдилар ва:

«Мана шу қондирувчирок, безараррок ва ботувчирок», дер эдилар».

Яъни, мана шундоқ қилиб ичилганда чанқоқ қонади, соғликка зарар етмайди ва ичимликнинг баданга ботиб, сингиб кетиши ҳам яхши бўлади.

«Анас:

«Бас, мен ҳам ичимлик ичганда уч марта нафас оламан», деди».

Ҳадиснинг ровийлари Анас ибн Молик розияллоху анху ўзлари ривоят қилган ҳадисга ўзлари қандоқ амал қилишларини ҳам тарғиб учун қўшиб қўймоқдалар. Бизлар ҳам шундоқ амал қилмоғимиз лозим.

2281- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَا تَشْرَبُوا
وَاحِدًا كَشْرَبِ الْبَعِيرِ. وَلَكِنْ اشْبِرُوا مَتْنِي وَثَلَاثَ وَسُمُوا إِذَا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ
وَاحْمَدُوا إِذَا أَنْتُمْ رَفَعْتُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2281. Ибн Аббос розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Туянинг ичишига ўхшаб бир мартада ичманглар. Икки марта, уч мартада ичинглар. Қачон сизлар ичсангиз, тасмия айтинг. Қачон ичиб битирсангиз, ҳамд айтинг», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Демак, ичимлик ичадиган одам шошилмай, яхшилаб ўтириб олиб, олдин «Бисмиллаҳи»ни айтиб, туяга ўхшаб оғзини борица тўлдириб олмай, оз-оздан, бўлиб-бўлиб ичиши керак экан. Ичиб бўлгандан кейин эса, Аллоҳ

таолога шукр айтиши лозим экан.

2282- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا فَمَضْمَضَ وَقَالَ: إِنَّ لَهُ دَسْمًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2282. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам сут ичдилар ва ундан оғизларини чайқадилар ҳамда:

«Унинг мойи бор», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Мойли нарса оғизда туриб қолса, зарар етказди. Демак, сут ва сутга ўхшаш мойли нарсалар ичгандан кейин оғизни яхшилаб чайқаш лозим экан.

2283- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ اخْتِنَاتِ الْأَسْقِيَةِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2283. Абу Саъид розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ичимлик сақланадиган идишларнинг оғзидан ичишдан қайтардилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ичимлик ичмоқчи бўлган одам ичимлик сақланадиган идишдан қадаҳга(пиёлага) қуйиб олиб, ичмоғи лозим. Ҳар ким умумий идишга оғзини қўйиб ичаверса, табиатга ҳам, одобга ҳам, тиббий кўрсатмаларга ҳам тўғри келмайди.

2284- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَرَجُلٌ مِّنْ

أَصْحَابِهِ عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْأَنْصَارِ وَهُوَ يُحَوِّلُ الْمَاءَ فِي حَائِطِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ : " إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي شَيْنٍ وَإِلَّا كَرَعْنَا قِيَالَ بِلْ عِنْدِي مَاءٌ بَاتَ فِي شَيْنٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَارِيزٍ. وَزَادَ: فَيَانْطَلِقَ إِلَى الْعَرِيشِ فَسَيَكُبُ فِي قَيْدَحٍ مَاءً ثُمَّ حَلَبَ عَلَيْهِ مِنْ دَاخِلٍ لَهُ فَشَرِبَ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ أَعَادَ فَشَرِبَ صَاحِبُهُ.

2284. Жобир розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам ўз саҳобаларидан бир киши билан ансорийлардан бир кишиникига кирдилар. У боғига сув тараётган экан. Бас, У зот:

«Агар хузурингда бу кеча мешкобда қолган сув бўлса (келтир), бўлмаса, оғзимиз ила ичамиз», дедилар.

«Ҳа, менда бу кеча мешкобда қолган сув бор», деди у».

Абу Довуд ва Бухорий ривоят қилган ва:

«Ва капасига бориб, қадахга сув қуйди. Устига қўйни соғди. Бас, Набий соллаллоху алайҳи васаллам ичдилар. Сўнгра у яна қайтарди. У зотнинг соҳиблари ичди»ни зиёда қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинандиган фойдалар:

1. Мезбондан сув сўраш одоби.
2. Сув сақланандиган идишда сув бўлса ўшандан тановул қилиш афзаллиги.
3. Сув сақланандиган идишда сув бўлмаса, оқаётган сувдан оғиз билан ичиш мумкинлиги.
4. Сув сақланандиган идишдан қадахга қуйиб ичиш.
5. Сувнинг устига сут қўшса жоизлиги.
6. Аввал фазл аҳлига ичимлик тутиб, кейин бошқаларга тутмоқлик.

2285- عَنِ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ " أُتِيَ بِلَيْنٍ قَدْ شَتِيبَ
بِمَاءٍ وَعَيْنٌ يَمِينُهُ أَعْرَابِيٌّ وَعَيْنٌ شِمَالُهُ أَبُو بَكْرٍ فَشَبَّرَ ثُمَّ أَعْطَى الْأَعْرَابِيَّ
وَقَالَ الْإِيمَنُ فَأَلْأَيْمَنَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2285. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга сув аралаштирилган сут келтирилди. У зотнинг ўнг томонларида бир аъробий, чап томонларида Абу Бакр бор эди. Бас, У зот ўзлари ичиб, сўнгра аъробийга бердилар ва:

«Ўнг тарафдан, ўнг тарафдан», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар::

1. Сутга сув аралаштириб ичиш мумкинлиги.

Албатта, бу ичувчига билдирилган ҳолда ва ушбу ривоятдагига ўхшаган ўтиришларда бўлса. Аммо ҳийла тариқасида сутга сув аралаштириб сотиш харомдир.

2. Кўпчилик ўтирганда ичимликни аввало энг афзал, муҳтарам шахсга тутиш лозимлиги.

3. Ундан кейин ўша муҳтарам шахснинг ўнг томонидаги кишига навбат келиши.

4. Сўнгра ўнг томондан давом этиб кетавериши.

2286- عَنِ أَبِي قَتَادَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ " قِيلَ: سِيَاقِي الْقَوْمِ
أَخْرَجَهُمْ شُرْبًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2286. Абу Қатода розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қавмнинг соқийси ичишда охиргисидир», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Одоб бўйича бир қавмга соқийлик қилиб, сув ва бошқа чанқовбосди ичимликлар тарқатиб турган киши ўзи охири ичади. Олдин меҳмонларнинг хизматини қилиб савобни тугал олиб, сўнгра бемалол ўзи ичса бўлаверади. Таом улашув билан машғул дастурхончи ҳам шундоқ қилади.

ХУЛОСА

Уламо аҳли ичимликларни ичиш одоби ва унга боғлиқ барча далил ва ҳужжатларни синчиклаб ўрганиб чиққанларидан кейин жумладан қуйидаги мулоҳазаларни айтганлар;

1. Ҳаромлигига далил қоим бўлмаган барча ичимликларни ичмоқ жоиздир.

2. Инсоннинг ўзи ёки баъзи аъзоси ҳалок бўлишини олдини олишга ва вожиб амалларни адо этишга зарур бўлган ичимликни ичиш вожибдир.

3. Ҳожатини қондирадиган ва чанқоғини қондирадиган даражада ичиш мандубдир.

4. Ҳожатидан зиёда ичиш гоҳида макрух, гоҳида ҳаром бўлади.

5. Ичимлик ичишдан олдин «бисмиллаҳи»ни айтилади.

6. Ўнг қўл билан ичилади.

7. Уч марта бўлиб-бўлиб нафас олиб ичилади.

8. Идишнинг ичига нафасини урмайди.

9. Ўтирган ҳолда ичади.

10. Сувни симириб ичади.

11. Ўта тўйиб кетадиган даражада ичмайди.

12. Сув идишнинг оғзидан ичмайди.

13. Идишнинг учган жойидан ҳам ичмайди.

14. Ичимликни ичиб бўлганидан кейин ҳамд айтади.
 15. Сувни ичиб бўлган одам бошқа кишига бермоқчи бўлса, ўнг тарафидаги одамга узатади.
 16. Тилло ва кумуш идишларда таом еб, ичимлик ичиб бўлмайди.

الحمد عقب الأكل والشرب

ЕБ-ИЧГАНДАН КЕЙИН ҲАМД АЙТМОҚ

2287- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ مَبَائِدَتَهُ قَبَالَ:
 الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُبَوَّعٍ وَلَا مُسْتَعْنَى عَلَيْهِ
 رَبَّنَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

2287. *Абу Умома розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*
«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон дастурхонлари йиғиштирилса:

«Аллоҳга кўп, пок, муборак ҳамд бўлсин. Ундан ўзга кифоячи йўқ. У тарк қилинган ҳам эмас. Ундан беҳожат ҳам бўлинмас. Роббимиз», дер эдилар».

Бешовларидан фақат Муслим ривоят қилмаган.

وَلِلْبَحَارِيِّ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَفَانَا وَأَرْوَانَا غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مَكْمُورٍ.

Бухорийнинг ривоятида:

«Бизга кифоя қилган ва бизни қондирган, Ундан ўзга кифоячи йўқ ва инкор ҳам қилинмаган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дейилган.

وَلِمُسْلِمٍ وَالتِّرْمِذِيِّ: إِنَّ اللَّهَ لَيَرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الْأَكْلَةَ
فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ فَيَحْمَدَهُ عَلَيْهَا.

Муслим ва Термизийнинг ривоятида:

«Албатта, Аллоҳ бандасининг таомни еб унинг учун
У Зотга ҳамд айтмоғидан ва шаробни ичиб, унинг учун
У Зотга ҳамд айтмоғидан рози бўлур», дейилган.

وَلَأَصِحَّ حَابِ السُّنَنِ: كَيْانَ النَّبِيِّ ^{'''} إِذَا فَرَعَ مِنْ طَعَامِهِ قِيلَ:
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَجَعَلَنَا مُسْلِمِينَ.

Сунан соҳибларининг ривоятида:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам қачон ўз
таомларидан фориг бўлсалар:

«Бизни таомлантирган, сероблантирган ва
мусулмонлардан қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дер
эдилар», дейилган.

وَلَأَبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ: كَيْانَ إِذَا أَكَلَ أَوْ شَرِبَ قِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ-
الَّذِي أَطْعَمَ وَسَقَى وَسَوَّغَهُ وَجَعَلَ لَهُ مَخْرَجًا.

Абу Довуд ва Насайининг ривоятида:

«Қачон есалар ёки ичсалар:

«Таомлантирган, сероблантирган, уни сингдирган
ва унга чиқиш қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин», дер
эдилар», дейилган.

2288- عَنْ مُعَاذِ بْنِ أَنَسٍ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ ^{'''} قِيلَ: مِمَّنْ أَكَلَ

طَعَامًا فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةَ غَيْرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ أَبُو دَاوُدَ.

2288. Муоз Ибн Анас розияллоху анҳудан ривоят:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Ким таом еса-ю, кейин:

«Шуни менга, менинг куч-қувватимсиз, таом қилиб ва ризқ қилиб берган Аллохга ҳамд бўлсин» деса, унинг олдинги гуноҳларидан мағфират бўлгай», дедилар».

Термизий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

2289- عَيْنِ ابْنِ عَبَّاسٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا أَكَلْتَ أَحَدَكُمْ طَعَامًا فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَأَطْعِمْنَا خَيْرًا مِنْهُ وَإِذَا سُبِقِيَ لَبَنًا فَلْيَقُلِ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِيهِ وَزِدْنَا مِنْهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ يُجْزَى مِنْ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2289. Ибн Аббос розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Қачон бирингиз таом еса, «Эй бор Худоё! Буни бизга баракали қилиб бергин. Бизларни бундан яхшиси ила таомлантиргин», десин.

Қачон сут ила суғорилса, «Эй бор Худоё! Буни бизга баракали қилиб бергин. Ундан бизга зиёда қилгин», десин.

Чунки таом ва шаробдан бирортаси сутчалик кифояли эмас».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу сарлавҳа остида келган барча ривоятларда таом еб, шароб ичган банда ўзини ризқлантирган ва сероб қилган Розикига ҳамду сано, шукр-

мақтов айтишининг бир неча хил сийғалари келмоқда. Лекин ҳаммасида ҳам, еб-ичган инсон Аллоҳ таолога ҳамд айтиши лозимлиги маъноси бор.

Еб-ичгандан кейин ҳамд айтишда Аллоҳ таолонинг ёлғиз Ўзи ризқ берувчи зот эканини эътироф қилиш бор. Шу билан бирга, бу ишда Аллоҳ таолога шукрни доимий янгилаб туриш маъноси ҳам бор. Шукр қилган бандага эса, Аллоҳнинг Ўзи неъматларини зиёда қилиб беришни ваъда қилган.

Шу билан бир вақтда, Аллоҳ берган неъматларни еб-ичиб, улардан баҳраманд бўлиб туриб, у Зотга ҳамд айтмаслик, шукр қилмаслик, ўтакетган онкўрлик эканини ҳам таъкидлашимиз лозим.

Бу бобда келтирилмаган бўлса ҳам, бошқа ҳадиси шарифларда еб-ичиб, ҳамд айтмай туриб кетган одам худди ҳаром таом ёки чўчқанинг гўшти устидан тургандек бўлиши таъкидланган.

Шунинг учун еб-ичгандан кейин Аллоҳга ҳамд айтишни ҳеч қачон қилмаслик керак.

Бизнинг диёрларимизда юқорида ўтган дуолар ичидан **«Бизни таомлантирган, сероблантирган ва мусулмонлардан қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин»** деган дуо кенг тарқалган.

Ана ўша дуони ёдлаб олиш қийин эмас. Ҳар биримиз овқатдан кейин Аллоҳ таолога ҳамд айтишни қанда қилмаслигимиз, болаларимизга, яқинларимизга ҳам ўргатиб боришимиз лозим.

الأواني

ИДИШЛАР

2290- عَيْنٌ حَذِيفَةٌ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قِيَال: لَا تَشِيرُوا فِي
 آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَالْدِّيَابَجَ فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا
 وَلَكُمْ فِي الْآخِرَةِ. رَوَاهُ الْحُمْسِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنِ شَرِبَ فِي إِنْيَاءٍ مِنْ
 ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنَّمَا يُجْرَجُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ.

2290. *Хузайфа розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Тилло ва кумуш идишларда ичманглар. Ипак ва дебожни кийманглар. Чунки ўшалар бу дунёда уларга, охиратда сизларга», дедилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Бошқа бир ривоятда:

«Ким тилло ва кумуш идишда ичимлик ичса, қорнига жаҳаннамдан олов киритур», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам сиз билан биз умматларини тўрт нарсдан қайтармоқдалар:

1. Тилло идишда ичимлик ичмоқдан.
2. Кумуш идишда ичимлик ичмоқдан.
3. Ипак кийим киймоқдан.
4. Дебож кийим киймоқдан.

Кийимлар ҳақида кейин келадиган «Либос китоби»да батафсил сўз юритилади, иншааллоҳ.

Тилло ва кумуш идишларда ичимлик ичиш ҳаром бўлганидек, уларда таом емоқ ҳам ҳаромдир. Айниқса:

«Ким тилло ва кумуш идишда ичимлик ичса, қорнига жаҳаннамдан олов киритур» дейилган ривоятдан бу маъно яққол англанилади.

Шариатимизда тилло ва кумушни идиш сифатида ва шунингдек, бошқа турмуш асбоблари сифатида ишлатишни ҳаром қилингани бир неча ҳикматларга

биноан бўлганини уламо аҳли алоҳида таъкидлайдилар:

1. Тилло ва кумуш қадимда ҳам, ҳозирда ҳам пул бирлиги, гоҳида муомаладаги, гоҳида эҳтиётдаги давлат мулки сифатида ишлатилиб келингани ҳаммага маълум. Агар тилло ва кумушни идиш ёки шунга ўхшаш нарсаларга ишлатиш йўлга қўйиладиган бўлса, мазкур соҳага, яъни, хазина бойлиги соҳасига зарар етиши турган гапга айланиб қолади.

2. Тилло ва кумушдан идиш-товоқ, тароқ, қошиқ ва шунга ўхшаш нарсалар тутишга изн берилса, бойлар орасида манмансираш, мутакаббирлик, ҳамма нарсасини тиллодан қилишга уриниш кучайиб кетиб, жамиятда ноқулай ҳолат вужудга келади. Кўпгина дунёни ларзага солган империяларнинг таназзулга юз тутишларига айна шунга ўхшаш ҳолатлар сабаб бўлгани ҳаммага маълум.

3. Тилло ва кумушдан турли асбоб-анжомлар тутишга рухсат бўлса, бойлар бу борада ўзаро ким ўзарга мусобақа қилган бир пайтда камбағалларнинг кўнгли синиб, паришонҳол бўлишлари юзага келади. Ислом эса, бу ҳолатга ҳеч йўл қўймайди.

2291- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: غَطُّوا الْإِنْبَاءَ وَأَوْكُوا السَّقَاءَ وَأَعْلِقُوا الْبَابَ وَأَطْفِئُوا السَّرَاجَ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَحِلُّ سِنَاءَ وَلَا يَفْتَحُ بَابًا وَلَا يَكْتَشِفُ إِنْبَاءَ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدَكُمْ إِلَّا أَنْ يَعْرِضَ عَلَىٰ إِنْبَائِهِ غُودًا وَيَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ فَلْيَفْعَلْ فَإِنَّ الْفَوَيْسَتَةَ تُضِرُّ عَلَىٰ أَهْلِ الْبَيْتِ بَيْتَهُمْ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2291. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Идишларнинг устини ёпинг. Мешларни боғланг.

Эшикларни беркитинг. Чирокларни ўчиринг. Бас, шайтон мешларни еча олмас. Эшикларни оча олмас. Идишларнинг устини очолмас. Агар бирингиз ҳеч нарса топа олмаса, идишининг устига бир чўпни қўндаланг қўйиб бўлса ҳам, Аллоҳнинг исмини зикр қилиб қўйсин. Албатта, фосиқча уй аҳлининг устидан уйларига ўт қўйиб юборур», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

وَلَقِظْتُ أَبِي دَاوُدَ: أَعْلَيْتُ بِأَبِيكَ وَادْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وَأَطْفَعْتُ مِصْبَاحَكَ
وَادْكُرِ اسْمَ اللَّهِ وَخَمَّرْتُ إِنَاءَكَ وَادْكُرِ اسْمَ اللَّهِ. وَأَوْكَ سِقَاءَكَ وَادْكُرِ اسْمَ
اللَّهِ.

Абу Довуднинг лафзида:

«Эшигингни беркит ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Чироғингни ўчир ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Идишинингнинг устини ёп ва Аллоҳнинг исмини зикр қил. Мешингни боғла ва Аллоҳнинг исмини зикр қил», дейилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг турли лафздаги икки ривояти бир-бирини тўлдириб келмоқда. Уларда кундалик ҳаётимизда доимо учраб турадиган ва амал қилишимиз лозим бўлган тўрт иш ҳақида сўз кетмоқда. Икки ривоятни бир-бирига қўшиб ўргансак анчагина ҳукмлар чиқади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам сиз билан биз умматларига бошқаларнинг кўзида арзимас бўлиб кўринса ҳам, аслида ўта муҳим бўлган ишларда иршод бермоқдалар.

1. «Эшигингни беркит ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Аввал айтиб ўтганимиздек, мусулмон одам ҳар бир нарсада Аллоҳнинг зикрини унутмаслиги лозим. Мана,

кечкурун ётишдан олдин эшикни беркитиб кўйишда ҳам Аллоҳнинг исмини зикр қилмоқ керак экан.

Албатта, эшикни беркитиб кўйишда уй эгаси учун кўплаб фойдалар бор. Зотан, эшикнинг ўзи беркитиш учун курилади. Эшик беркитилмаса, уйга турли зарарли ҳашаротлар, ҳайвонлар кириб зарар етказиши мумкин. Эшикни беркитмаса, уйга ўғри кириши осонлашади. Ёки бегоналарнинг, номаҳрамларнинг кўзи тушишининг ўзи мусулмон оила учун катта кўнгилсизликдир.

Демак, эшикни беркитиш кўпгина нохушликлардан сақланишга сабаб бўлар экан.

2. «Чироғингни ўчир ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Ушбу набавий амрга амал қилган ҳолда ҳар бир мусулмон кечкурун чироғини ўчириб ётмоғи лозим бўлади. Чироқни ўчирмай ётишда зарар борлиги сир эмас. Бу ишнинг зарарларидан бири ҳадиси шарифнинг ўзида айтиб ўтилмоқда:

«Албатта, фосиқча уй аҳлининг устидан уйларига ўт кўйиб юборур».

Бу жумладаги «фосиқча» сичқондир. Сичқон қандок қилиб уй аҳлининг устидан уйларига ўт кўйиб юбориши мумкин? Кечаси чироқни ўчирмай ётганда, ўша замондаги пиликли чироқнинг липпиллаб ёнаётганини кўрган «фосиқча» пилдираб унинг олдида келиши ва уни туртиб йикитиб юбориши мумкин. Шу билан кўрибсизки, уйга ўт кўйилиб турибди-да.

Кечаси заруратсиз чироқни ўчирмай ётганда бундан бошқа кўнгилсизликлар ҳам бўлиши мумкин. Ҳеч бўлмаганда, кечаси билан беҳуда ёниб чиққан чироқдан оила иқтисодига зарар етиши турган гап.

Ушбу ҳадиси шарифнинг шарҳи 1999 милодий сана, 14 май, Жума куни ёзилди. Тасодиқни қарангки, эртасига шанба куни «ал-Араб» газетининг 14—15 май куни учун

чиққан 5620-ададига назар солиб туриб, охирги саҳифада «Ёруғликда ухлаш узоқни кўра олмасликка сабаб бўлади» деб номланган илмий мақолани ўқиб қолдим. Унда хабар берилишича, АҚШнинг Флорида вилоятидаги «Пенсилвания» дорулфунуни тиб факултетига олиб борилган илмий тажриба натижаси ҳақида сўз борар эди. Доктор Ричард Стоун раҳбарлигида узоқни кўра олмаслик хасталигига учраган 479 нафар икки ёшдан йигирма икки ёшгача бўлган беморлар устида олиб борилган тажриба ҳақида ҳам маълумотлар берилган эди. Унда айтилишича, 479 бемордан ўн фоизи қоронғида, 34 фоизи ним ёруғда ва 56 фоизи тўла ёруғда ухлар эканлар. Демак, узоқни кўра олмаслик хасталиги, асосан, чирокни ўчирмай ухлашдан бўлар экан.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўплаб ҳадиси шарифларидан бирининг бир бўлагида айтилган иршоднинг ўша вақтда ва ундан кейин ҳам бировнинг ақлига келмаган фойдаси минг тўрт юз йилдан кейин илмий равишда тасдиқлангани ажойиб.

Ҳа, Ислом шариатида келган ҳукмлар ва кўрсатмаларнинг ҳикмати давр ўтган сари, илм ривожланган сари ўз тасдиғини яна ҳам кучлироқ топиб бораверади.

Бас, шундоқ экан, биз мусулмонлар динимиз таълимотларини қанчалик кўп ўргансак, уларга қанчалик кўп амал қилсак, ўзимизга шунчалик яхшиликни жалб қилган бўламыз ва ёмонликлардан йироқ бўламыз.

3. «Идишининг устини ёп ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Ушбу ҳадиси шарифнинг бу жойда келтирилишига айнан ушбу жумла сабаб бўлган. Демак, озиқ-овқат ва ичимликлар турадиган идишларнинг устини ёпиб юриш керак. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ишни алоҳида таъкидлаб айтмоқдалар:

«Агар бирингиз ҳеч нарса топа олмаса, идишининг устига бир чўпни қўндаланг қўйиб бўлса ҳам, Аллоҳнинг исмини зикр қилиб қўйсин», демоқдалар.

Уламо аҳли ушбу жумлани тушунтириш учун ёзган шарҳларида чўп сабаб бўлади, холос, қўришни Аллоҳнинг исми юзага чиқаради, деганлар.

Ушбу ҳадиси шарифга амал қилиб идишининг устини ёпиб юрганлар суюқ ва қуюқ таомларига, ичимликларига турли ҳаром-хариш, зарарли ва шубҳали нарсалар тушиб қолишидан четда бўладилар.

4. «Мешингни боғла ва Аллоҳнинг исмини зикр қил».

Бу ерда таом сақланадиган меш, қоп, саноч сингари оғзи ип билан боғланадиган идишларнинг оғзини боғлаб юриш кераклиги ҳақида гап кетмоқда. Агар эътибор берадиган бўлсак, ушбу ишларнинг барчасини Аллоҳнинг исмини зикр қилган ҳолда амалга ошириш кераклиги қайта-қайта таъкидланмоқда. Ҳа, доимо Аллоҳнинг исмини айтиб иш қилиш керак, ана ўшандагина Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам айтганларидек:

«Бас, шайтон мешларни еча олмас. Эшикларни оча олмас. Идишларнинг устини очолмас».

Агар Аллоҳнинг исми зикр қилинмаса, қанчалик ўраб-беркитган билан барибир шайтон таом ва ичимликлардан ўз насибасини олар экан.

Ҳаётимизда ушбу ҳадиси шарифга амал қилишга эҳтиёжимиз кўп. Энди ўрганиб олдик, амал қилишга ўтайлик. Амал қилишга ўтганимизда ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларига амал қилмоқдаман, деган ният билан ўтайлик. Ана ўшанда икки дунё яхшилигига эришамиз. Агар дунёвий манфаатнигина ўйлаб амал қилсак, ўша нарсага эришамиз, холос. Чунки, ҳар бир кишига ниятига яраша берилади.

2292- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ [”] قَالَ: عَطُوا الْإِنْيَاءَ وَأَوْكُوا السِّقَاءَ فَإِنَّ فِي السَّيْنَةِ لَيْلَةً يَنْزِلُ فِيهَا وَبَيَاءٌ لَا يَمُرُّ بِإِنْيَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ غِطَاءٌ أَوْ سِقَاءٍ لَيْسَ عَلَيْهِ وَكَاءٌ إِلَّا نَزَلَ فِيهِ مِنْ ذَلِكَ الْوَبَاءُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2292. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Идишларнинг устини ёпинг, мешкобларнинг оғзини боғланг. Чунки йилда бир кеча бор, унда вабо тушади. Ёпқичи йўқ идиш, боғичи йўқ мешкоб олдидан ўтганида ўша вабодан, албатта, уларга тушади», дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда ҳам доимо, йил-ўн икки ой давомида озиқ-овқат ва ичимликлар сақланадиган идишлар яхшилаб беркитилган ҳолда бўлиши лозимлиги таъкидланмоқда.

Бу ҳадиси шарифда ҳозирги замон тиб илмлари тасдиқлаган ва қатъиятла амал қилаётган озиқ-овқат орқали, уларга тушган микроблар орқали турли беморликлар, ваболар тарқалиши мумкин эканлиги таъкидланмоқда.

Демак, Исломда тиббий эҳтиёт чоралари бундан минг тўрт юз йил илгари ўзига хос услуб билан йўлга қўйилган. Бу иш маълум бир гуруҳнинг ишига айлантирилмай, диний таълимотлар орасига қўшилган. Давлат аҳоли ўртасида тушунтириш ишлари олиб борган.

2293- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ¹/₁₀₀ عَنْ النَّبِيِّ ¹/₁₀₀ قَالَ: إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي إِنْيَاءٍ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْمِسْهُ كُلَّهُ ثُمَّ لِيَطْرَحْهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ

جَنَاحِيهِ شِفَاءٌ وَفِي الْآخِرِ دَاءٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ
وَزَادَ: وَإِنَّهُ يَتَّقِي بِجَنَاحِهِ الَّذِي فِيهِ الدَّاءُ.

2293. *Абу Хурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачонки, бирортангизнинг идишига пашша тушиб қолса, уни ҳаммасини ботирсин, сўнгра ташлаб юборсин. Чунки унинг икки қанотининг бирида шифо, бошқасида дард бор», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Абу Довуд ҳам ривоят қилиб:

«ва, албатта, у(пашша) дард бор қаноти ила сақланади» жумласини зиёда келтирган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф «Поклик китоби»да ҳам ўтган эди. Ушбу бобда келтиришнинг аҳамиятини ҳисобга олиб, олдинги шарҳни ҳам қайта келтиришга ижозатингизни сўраймиз.

Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам сиз билан биз умматларига идишимиздаги суюқликка пашша тушиб қолса, қандоқ тасарруф қилишимиз ҳақида маслаҳат бермоқдалар.

Бу маслаҳатга биноан, идишдаги суюқликка тушган пашшанинг суюқликка тушмай қолган томонини ҳам ботириб туриб, сўнгра олиб ташлаш керак экан.

Бу маслаҳат сиртдан қараганда ғаройиб туюлади. Пашша ва унга ўхшаш ҳашаротлар таомга тушганда иложи борича уни ўша нарсага кам теккизишга ҳаракат қилиш мантиққа тўғри келадиганга ўхшайди.

Бу ҳадис билан танишувчи ҳар бир инсонда шу каби фикр пайдо бўлишини эътиборга олган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам, юқоридаги гапни нима учун айтганларини ўзлари шарҳлаб:

«Чунки унинг икки қанотининг бирида шифо, бошқасида дард бор», дедилар».

Имом Абу Довуд келтирган ривоятда эса:

«Албатта, у(пашша) дард бор қаноти ила сақланади» деб, пашша бирор суюқликка тушиб хатарга йўлиққанда ўзини сақлаш учун дард бор қанотини хатар томонга тўғрилашини баён қилдилар.

Демак, ҳар бир пашша таомга тушганда, албатта, зарарли қаноти ила тушар экан. Мазкур зарарни даф қилиш учун унинг шифоли қанотини мазкур таомга ботириш керак экан.

Ушбу ҳадиси шарифга нисбатан одамларнинг қараши тарих давомида ўзгариб келган.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида саҳобаи киромлар ўз одатлари бўйича бу ҳадиси шарифни эшитишлари билан дарҳол, эшитдик ва бўйсундик, деб амал қилиб кетаверишган.

Кейинчалик, ҳадиси шарифларни чуқур ўрганган ва улардан турли ҳукмларни чиқарган уламо аҳли эса, бировнинг идишига пашша тушиб қолса, уни аввал ботириб, кейин олиб ташлаши керак, деб айтганлар ва ёзганлар.

Ундан сўнг асрлар ўтиб, баъзи бир чалаилмлар пайдо бўлиб, пашшани таом ёки ичимликка ботириб олиш илмга тўғри келмайди, пашшада турли микроблар бўлади, у суюқликка қанча кўп ботса, микроблари шунчалик кўп тўкилади, деб бонг урдилар. Бу фикрни баъзилар Исломни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламни қолоқликда, жоҳилликда айблаш учун ишлатдилар.

Баъзи бир Исломни ўзича «ҳимоя» қилмоқчи бўлганлар эса, ҳадисни тўғри эмас, заиф ҳадис, деб эълон қилишга шошилдилар.

Лекин илм ривожланиши билан ҳамма нарса ўз ўрнига тушди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам жоҳил

эмас эканлар, олим эканлар. Олим бўлганларида ҳам, мўъжиза гапларни айтадиган олим эканлар. Бу ҳадиси шариф саҳиҳ экан. Саҳиҳ бўлганда ҳам Имом Бухорий ривоят қилган, саҳиҳ ҳадис экан.

Турли ҳашаротларнинг, жумладан, пашшанинг ҳам тузилиши, таркиблари чуқур ўрганилди. Уларнинг баъзиларида ҳам дард, ҳам шифо мавжудлиги аниқ бўлди. Ўшаларнинг дард бор жойи инсонга тегса ачишиб оғриши, кичиши, қизариб ёки кўкариб шишиб чиқиши, ҳасосия (аллергия)га ва бошқа каттароқ офатларга ҳам сабаб бўлиши аниқланди.

Шу билан бирга, ўша ҳашаротлар ўзлари билан турли касалликларнинг микробларини ташишлари ҳам равшан бўлди. Яна ўша зарари бор ҳашаротларнинг баъзиларида шифо-фойдали хусусиятлар ҳам борлиги аён бўлди. Мисол учун, асалари ҳам чақади, ҳам асал беради. Энг қизиғи, ҳамма ҳашаротларда ҳам ўзини ҳимоя қилиш сезгиси, воситаси бор экан. Улар ўзи учун хавф-хатарни сезганда ўша воситани ишга солар экан. Шунинг учун ҳам, турли ҳашаротни билмай босиб олсак, дарҳол чақиб олар экан. Бу туйғу уларда табиий бўлиб, хавф-хатар пайдо бўлганда, ўз-ўзидан ишга тушар экан.

Ҳайвонот оламини яхши ўрганган олимларнинг таъкидлашларича, ушбу ҳадисда пашша ҳақида келган гап ҳақ экан. Пашшада заҳарлаш қуввати бор экан. Агар пашша бирор жойга қулайдиган бўлса, ўзини ҳимоялашга уриниб заҳарли қаноти ила қулар экан. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг зарарини кесиш мақсадида, иккинчи–шифоли қанотини ботириб олишга маслаҳат берган эканлар.

Шу билан бирга, таъкидлаш лозимки, ҳадисда пашшани ботириб олиб ташлаш айтилган, холос. У тушган ичимлик ёки таомни тановул қилиш амр қилинмаган. Кўнгли тортган тановул қилсин, кўнгли тортмаган

қилмасин. Бу ерда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам пашшанинг зарарини қандоқ қилиб йўқотиш ва ҳалол нарсани зое қилмаслик маслаҳатини берганлар, холос.

Ушбу нарсани яхшилаб тушуниб олмоқ зарур. Мўмин-мусулмон киши бундоқ саҳиҳ ҳадис ила собит бўлган нарсага эътироз қилмаслиги керак. Агар у бунга ўхшаш нарсаларни тўғри тушуниб етса, жуда яхши. Агар тушуна олмаса, мен тушуна олмаяпман, илмим етмаяпти, деб одоб сақлаши зарур. Дарҳол эътироз билдиришга шошилмаслиги зарур. Чунки мазкур нарсани у билмаса, бошқалар билади, бугун билинмаса эртага, юз, минг йил ўтгандан кейин билинади. Кўпгина оят ва ҳадисларнинг сир-асрорлари асрлар ўтиб, илм ривожланиши ила кашф бўлмоқда.

2294- عَيْنُ أَنَسٍ 100 قَالَ: مَا عَلِمْتُ النَّبِيَّ " أَكَيْلَ عَلَى سِيَكْرَجَةٍ قَيْطُ وَلَا خُبَيْرَ لَهُ مُرَقَّقُ قَيْطُ وَلَا أَكَيْلَ عَلَى خِوَانٍ قَيْطُ قِيلَ لِقَتَادَةَ فَعَلَامَ كَانُوا يَأْكُلُونَ قَالَ عَلَى الشُّفْرِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2294. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳеч сукуружада ёки хонда таом еганларини билмадим. Қатодага:

«Ниманинг устига қўйиб ер эдилар?» дейилди.

«Дастурхонга», деди».

Бухорий ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Сукуружа» ажамларнинг дастурхон тузайдиган нарсаси бўлиб, унга бир йўла анвойи таомлар тузаб қўйилар экан.

«Хон» бизда ҳозиргача ҳам «хон» ёки «хонтахта» деб номланиб келаётган, дастурхон тузаладиган, ердан маълум

миқдор кўтарилиб турадиган нарсаси.

«Дастурхон» устига таом қўйиш учун солинадиган нарсаси.

Бу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўз қавмлари истеъмол қилиб ўрганган энг оддий ва содда ҳаёт тарзида турмуш кечирганларидан бир намуна келтирилмоқда. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг овқатланиш услублари ҳақида хабар берилмоқда.

Уламо аҳли бу ривоятдан шаръий ҳукм чиқаришда «сукружа», «хон» ёки шунга ўхшаш нарсаларда овқатланиш мумкин эмас, дейишга ўтмаганлар. Улар шунингдек, ерга солинган оддий латта дастурхонда овқатланиш фарз, вожиб ёки суннатдир, демаганлар ҳам. Балки, кибр ва фахр учун бўлмаса, қандоқ бўлса ҳам жоиз, ҳалол-пок бўлса, бас, деганлар.

Чунки бу ҳақда шариатимизнинг қайтариши собит бўлмаган.

Лекин баъзи кишилар бу борада муболағига ўтиб кетишлари ҳам кузатилади. Агар бир одам камтарлик, фахр ва кибрдан узоқ бўлиш маъносида, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўхшаб оддий дастурхонда таом тановул қилса, яхши. Лекин бу нарсани динимизнинг вожиб қилган амали, деб тал-қин қилмаслиги лозим. Агар шундоқ қилса, нотўғри бўлади ва ўзи ҳам риё учун қилаётган бўлади.

2295- عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ ¹/₁₀₀ أَنَّهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: إِنَّا

بُجَاوِرُ أَهْلِ الْكِتَابِ وَهُمْ يَطْبُخُونَ فِي قُدُورِهِمْ الْخَنَزِيرَ وَيَشِيرُونَ فِي
أَنْبِئِهِمُ الْخَمِيرَ فَقَالَ: إِنْ وَجِدْتُمْ غَيْرَهَا فَكُلُوا فِيهَا وَاشْرَبُوا وَإِنْ لَمْ
تَجِدُوا غَيْرَهَا فَارْحَضُوا بِالْمَاءِ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا. رَوَاهُ الْأَزْهَرِيُّ.

2295. *Абу Саълаба розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«У киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан:

«Биз аҳли китоблар билан қўшни бўлиб яшаймиз. Улар қозонларида чўчка пиширурлар. Идишларида хамр ичурлар?»» деб сўради. Бас, У зот:

«Агар ўша нарсалардан бошқани топсангиз, улардан енглар ва ичинглар. Агар бошқани топмасангиз, уларни ювиб ташлаб, еб-ичаверинг», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинadиган фойдалар:

1. Овқатланиш учун ишлатиладиган идишлар ҳақида ҳам биладиган кишилардан сўраб олиш кераклиги.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида мусулмонлар аҳли китоблар билан қўшни бўлиб яшаганлари.

3. Китоб аҳлларининг чўчка, хамр каби ҳаром нарсаларга ишлатган идишларидан бошқа идиш бўлса, ўшани ишлатиш кераклиги.

4. Китоб аҳлларининг чўчка, хамр каби ҳаром нарсаларга ишлатган идишларидан бошқа идиш бўлмаса, у идишларни ювиб ташлаб, ишлатиш жоизлиги. Чунки, сув нажасни поклайди.

2296- قَالِ جَابِرٌ 100: كُنَّا نَعْرِضُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -

فَنُصِيبُ مِنْ آيَةِ الْمُشْرِكِينَ وَأَسْقِيَتِهِمْ فَنَسْتَمْتِعُ بِهِمْ فَلَا يُعَابُ عَلَيْنَا.
رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2296. *Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам билан бирга

газотда қатнашар эдик. Бас, мушрикларнинг идиш-товоқларини қўлга туширардик. Улардан фойдаланардик ва бу бизга айб ҳисобланмасди».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Аввалги ҳадисда аҳли китобнинг идиш-товоқлари ҳақида сўз кетган бўлса, бу ҳадиси шарифда мушрикларнинг идиш-товоқлари ҳақида кетмоқда. Ушбу ривоятдан мусулмонлар мушрикларнинг идиш-товоқларидан манфаатланса бўлиши келиб чиқмоқда. Аввалги мушрик эгаси уларга нима солган бўлса ҳам, нима еган ёки ичган бўлса ҳам фарқи йўқ. Мусулмон одам ўз қўлига тушгандан кейин идиш-товоқни яхшилаб ювиб ташлаб ишлатаверса жоиз.

2297- سُبُلَ رَسُولِ اللَّهِ - " عَنْ قُدُورِ الْمَجُوسِ فَقَالَ:

أَنْفَعُهَا غَسَلًا وَاطْبُخُوا فِيهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2297. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан мажусийларнинг қозонлари ҳақида сўралди. Бас, У зот: «Уларни ювиб, тозалаб, таом пишираверинг», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадисда учинчи бир ғайридин тоифа—мажусийларнинг идиш-товоқларидан мусулмонлар фойдаланиши жоизлиги ҳақида сўз кетмоқда. Мажусийлар маълум тоифа, уларни бизда оташпарастлар ҳам дейилади. Чунки, улар оташга ибодат қиладилар.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, мусулмонлар бошқа динлардаги кишиларнинг идиш-товоқларида таом пиширишлари, тановул қилишлари жоиз экан. Албатта, ўша идиш-товоқларни аввал яхшилаб ювиб ташлаш шарти ила.

الفصل الثالث

У Ч И Н Ч И Ф А С Л

في طعام الجماعة والضيافة

ЖАМОАТ ТАОМИ ВА ЗИЁФАТ ҲАҚИДА

2298- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: طَعَامُ الْإِثْنَيْنِ كِبَافِي الثَّلَاثَةِ وَطَعَامُ الثَّلَاثَةِ كِبَافِي الْأَرْبَعَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلِمُسْلِمٍ وَالتِّرْمِذِيُّ: طَعَامُ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْإِثْنَيْنِ وَطَعَامُ الْإِثْنَيْنِ يَكْفِي الْأَرْبَعَةَ وَطَعَامُ الْأَرْبَعَةِ يَكْفِي الثَّمَانِيَةَ.

2298. Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Икки кишининг таоми уч кишига кифоя. Уч кишининг таоми тўрт кишига кифоя», дедилар.

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

Муслим ва Термизийнинг ривоятида:

«Бир кишининг таоми икки кишига кифоя қилур. Икки кишининг таоми тўрт кишига кифоя қилур. Тўрт кишининг таоми саккиз кишига кифоя қилур», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шариф Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг инсоний қадриятларни қанчалар юқори кўтарганларига яна бир ёрқин далилдир. Ислом таълимоти бўйича гап дунёнинг матоҳида эмас,

одамгарчиликдадир. Агар кишиларда бир-бирларини кадрлаш, бир-бирларига яхшиликни раво кўриш ўз ўрнида бўлса, бир кишига лойик таом бир неча кишига ҳам етади. Мана шу ҳадиси шариф руҳидан келиб чиқиб халқимиз, бир майиз қирқ кишига ҳам етади, деган улкан ҳикматни айтган.

Бу ҳадиси шарифни «Жамоат таоми ва зиёфат ҳақида»ги фаслда биринчи рақамла келтиришдан мақсад ҳам шу.

Мусулмонлар одамгарчиликни қорин қайғусидан, моддий манфаатдан доимо устун қўйиб келганлар. Уларнинг ғоялари бўйича таомнинг ҳузури ўткинчи нарса, одамгарчилик эса, бандалар орасида боқий қолувчи ва бандаларни Роббилари ҳузурида мукофотларга сазовор қилувчи омилдир.

2299- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِذَا كَفَى أَحَدَكُمْ خِيَادِمُهُ طَعَامَهُ حَرَّهُ وَدُخَانَهُ فَلْيَأْخُذْ بِيَدِهِ فَلْيُقْعِدْهُ مَعَهُ فَإِنَّ أَبِي فَلْيَأْخُذْ لُقْمَةً فَلْيُطْعِمَهَا إِيَّاهُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2299. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Қачон бирингизга ходими иссиғи ва тутунига чидаб таомини тайёрлаб келтирса, уни қўлидан ушлаб, ўзи билан бирга ўтқазсин. Агар кўнмаса, бир луқма олиб унга егизсин», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда одамгарчиликнинг яна ҳам олий нуқтасига даъват бор. Ўша вақтларда одамларнинг уйида ходимлари, куллари бўлган. Демак, ҳадиси шарифда хожани ўз қули билан бирга ўтириб овқатланишга амр қилинмоқда. Агар, мабодо, мазкур қул хожа билан бир дастурхондан таом тановул қилишдан бош тортса, хожа

ўша таомдан унга ҳеч бўлмаганда бир луқма егизиб кўйиши лозим экан. Бунда кул-чўри ва бева-бечораларнинг кўнглини кўтариш, уларга янги имкониятлар очиш бор. Шунингдек, хожаларга ҳам тавозули бўлиш, ходимларидан ва камбағаллардан бохабар бўлиб, уларни ўзи билан тенг кўриб туришга даъват бор.

Шунинг учун ҳам, мусулмон жамиятида тенглик, инсон қадри юқорилиги доимо сезилиб турган. Баъзи саҳобаи киромлар ушбу ва шунга ўхшаш бошқа ҳадиси шарифларга амал қилиб, дастурхонларида ўзлари билан бирга бирор қулми ёки фақирми, тиланчими ўтирмагунча таом тановул қилмас эдилар.

Шу ўринда ижозатингиз ила «Исломда инсон ҳуқуқлари» деб номланган китобимиздан бир иқтибос келтирмоқни лозим кўрдик:

«Имом Ибн ал-Жавзий Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳудан қуйидагиларни ривоят қилади:

«Умар ибн Хаттоб ҳажга келди. Сафвон ибн Умайя таом пишириб уни меҳмон қилди. Лаганни тўрт киши кўтариб келди. Ейишлари учун уни одамлар ўртасига кўйилди. Хизматчилар туриб кетдилар. Шунда Умар:

«Нима учун мен хизматчиларингизнинг сиз билан таом емаётганларини кўраяпман? Ёки уларни ёқтирмайсизларми?» деди.

«Эй амирал мўминин, Аллоҳга қасамки, ундоқ эмас. Лекин ўзимиз улардан узоқ бўламиз, холос», деди Суфён ибн Абдуллоҳ.

Шунда Ҳазрати Умар қаттиқ ғазабга келди ва:

«Бу қандоқ қавмки, хизматчиларидан ўзларини устун кўядилар! Аллоҳ уларни ундоқ қилсин, бундоқ қилсин!», деб туриб хизматчиларга қараб:

«Ўтиринглар! Енглар!» деди.

Амирал мўминин ўзи емади».

Ҳозирги пайтда қули ҳам эмас, уй хизматчиси ҳам

эмас, бошқа бир оддийроқ киши билан бирга бировнинг маросимида таом ейишдан ҳазар қиладиганлар қанча. Исломотаълимотларидан узоқлашилганда шундоқ бўлиши турган гап.

2300- وَعَنْهُ قَال: قَسِمَ النَّبِيُّ "يَوْمًا تَمْرًا فَأَعْطَى كُرْلًا
إِنْسَانٍ سَبْعَ تَمْرَاتٍ فَأَعْطَانِي سَبْعَ تَمْرَاتٍ إِخْدَاهُنَّ حَشِيفَةٌ فَلَيْمَ يَكُنْ
فِيهِنَّ تَمْرَةٌ أَعْجَبَ إِلَيَّ مِنْهَا شِدَّتٌ فِي مَضْيَاغِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ
وَالْتِّرْمِذِيُّ.

2300. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам хурмо тақсим қилдилар. Ҳар бир инсонга етти донадан хурмо бердилар. Менга ҳам еттита бердилар. Биттаси сифатсиз эди. Уларнинг ичида мен учун ўшанисидан маҳбуброғи йўқ эди. У тишимга ёпишиб қолди».

Бухорий ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифдан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ мусулмонлар жамоаси кўп қийинчиликларни, хусусан, очликни бошларидан ўтказганларини билиб оламиз. Ҳатто ҳолат шу даражада бўлган эканки, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам кишилар ўртасида ўша жойларнинг энг кўп ва асосий таоми бўлмиш хурмони ҳам санаб бўлишгача етган эканлар. Бу иш қанчалик даражага етганини имом Термизий қилган ривоятда етти кишига бир донадан хурмо бўлиб берганлари айтилганидан билиб олсак бўлади.

Бу ривоятда ҳолат бир оз яхшироқ бўлган экан.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам хурмо тақсим қилдилар».

Демак, жамиятда иқтисодий танглик юзага келганда

бошлиқ жамият аъзоларига озиқ-овқат маҳсулотларини тақсимлаб берса, яхши бўлар экан.

«Ҳар бир инсонга етти донадан хурмо бердилар».

Мазкур ноилож ҳолатда озиқ-овқат тақсимланганда адолат билан, ҳаммага баробар қилиб тақсимлаш керак экан.

«Менга ҳам етгита бердилар».

Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу мазкур хурмо тақсимида улуш олганлардан бири эканлар. Барча қатори Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишига ҳам етти дона хурмо берибдилар.

«Биттаси сифатсиз эди».

Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга тақсим пайтида теккан етти хурмодан биттаси сифатсиз экан. Эҳтимол, бошқаларга ҳам биттадан сифатсиз хурмо теккандир. Албатта, буни Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳу билмайдилар. Эҳтимол, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳунинг хафа бўлмасликларини билганлари учун у кишига мазкур хурмони бергандирлар. Дарҳақиқат, у киши ўзларига сифатсиз хурмо текканидан хафа бўлиб эмас, фахрланиб гапирмоқдалар.

«Уларнинг ичида мен учун ўшанисидан маҳбуброғи йўқ эди».

Яъни, мен учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тақсимлаб берган етти дона хурмонинг ичида ўша сифатсизидан кўра маҳбуброғи йўқ эди. Ажабо, нима учун Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳуга сифатсиз хурмо энг маҳбуб бўлиб қолди экан? Бу саволга у кишининг ўзлари куйидаги сабабни айтадилар:

«У тишимга ёпишиб қолди».

Шунинг учун оғзимда бошқа олти дона хурмодан кўра кўпроқ турди. Мазкур хурмо айнан сифатсиз бўлгани учун тишимга ёпишиб қолган эди. Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васалламнинг қўллари теккан, У зот томонларидан менга берилган нарсалар ичида оғзимда кўпроқ тургани мен учун энг маҳбуби бўлмай қайсиниси бўлиши мумкин?!

2301- عَيْنِ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَقْرَأَ الرَّجُلُ بَيْنَ الثَّمَرَتَيْنِ جَمِيعًا حَتَّى يَسْتَأْذِنَ أَصْحَابَهُ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ.

2301. Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам токи соҳибларидан изн сўрамагунча икки хурмони бир-бирига қўшишдан қайтардилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда зикр қилинаётган ҳолат хурмо оз бўлиб, ҳар бир донаси ҳисобли бўлган вақтга оиддир. Ана ўшандоқ вақтда икки хурмони бир-бирига қўшиб қўйилса, бошқалардан кўра икки ҳисса кўпроқ ейишга ҳаракат бўлади. Бу кўпчилик шерик бўлган таомда одобсизлик, очкўзлик ва баднафсликдан бошқа нарса эмас. Шунинг учун ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бундоқ ишдан қайтармоқдалар. Агар эгалари томонидан изн бўлсагина хурмоларни бир-бирига қўшиш мумкин экан.

Демак, таом оз пайтида, кўпчилик орасида шериклик бўлганида, бошқалардан кўпроқ ҳиссани ўзлаштириш учун хийла қилиш, баднафсликнинг турли кўринишларини изҳор қилиш ҳаром иш ҳисобланар экан. Бундоқ ишлар мусулмончилик обрўсига тўғри келмас экан. Бу ишдан узоқ бўлиш, болаларни ҳам шу руҳда тарбиялаб бориш зарур.

2302- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: دَعَوَنِيَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى مَنَزِلِنَا فَجَاءَ

بِأَصْحَابِهِ وَكَانَ يَأْمُرُ بِدُخُولِهِمْ لِئَلَّا كُلَّ عَشْرَةٍ عَشْرَةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2302. Анас розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламни манзилимизга даъват қилдик. Бас, У зот ўз саҳобалари билан келдилар. Ва уларни ўнта-ўнта бўлиб киришга амр қилар эдилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шариф узун ривоятдан бир иқтибосдир. Анас розияллоху анхунинг оналари Умму Сулайм ва ўғай оталари Абу Талҳа розияллоху анхумо Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларида ҳозир у нозир эдилар. Абу Талҳа розияллоху анху бой ва сахий одам эдилар. Тез-тез Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни уйларига чақириб, меҳмон қилиб турар эдилар. Ҳазрати Анас розияллоху анху ушбу ривоятда ана ўшандоқ зиёфатлардан бири ҳақида сўз юритмоқдалар:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламни манзилимизга даъват қилдик».

Аҳли илм ва фазл кишиларини уйга чақириб, зиёфат қилиш мусулмонларнинг энг яхши одатларидан бири эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Бу яхши одатга саҳобаи киромлар Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламни ўз уйларида зиёфат қилиш ила асос солганларини ушбу ривоятдан билиб олмақдамиз.

«Бас, У зот ўз саҳобалари билан келдилар».

Бундан, У зот билан бирга саҳобаларни ҳам қўшиб даъват қилингани чиқади. Бўлмаса, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам одатлари бўйича бировниқига чақирилмаган одамни бирга олиб бормас эдилар. Бир марта бир кишини бирга олиб бориб, кўчада туриб, уй эгасидан чақирилмаган кишига изн бўлса, киришини, бўлмаса, қайтиб кетишини айтганлар. Уй эгаси изн берган

ва ҳалиги одам ҳам зиёфатга кирган.

«Ва уларни ўнта-ўнта бўлиб киришга амр қилар эдилар».

Бундан зиёфатга чакирилган кишиларнинг сони кўп бўлса, уларни гуруҳ-гуруҳларга бўлиш яхши экани англанади. Бундоқ бўлиниш туфайли мезбон учун хизмат қилиш осон кечади. Шунингдек, меҳмонларнинг ўзларига ҳам енгил бўлади.

2303- وَقَالَ جَمَاعَةٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَأْكُلُ وَلَا نَشْبَعُ قَالَ: فَلَعَلَّكُمْ تَفْتَرُقُونَ قَالُوا: نَعَمْ قَالَ: فَيَاخْتَمِعُوا عَلَي طَعَامِكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ يُبَارَكْ لَكُمْ فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ: إِذَا كُنْتَ فِي وَلِيْمَةٍ فَوَضِعِ الْعِشَاءَ فَلَا تَأْكُلْ حَتَّى يَأْذَنَ لَكَ صَاحِبُ الدَّارِ.

2303. Бир жамоа одамлар:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз еб тўймаймиз», дейишди.

«Эҳтимол, тарқокдирсизлар?» дедилар.

«Ҳа», дейишди.

«Таомингизга тўпланинглари ва Аллоҳнинг исмини зикр қилинглари. Шунда сизларга унда барака берилур», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган ва:

«Бир маросимда бўлсанг, таом қўйилса, уй эгаси изн бермагунча ема», деган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда кўпчилик якка-якка таом тановул қилганидан кўра, жамоат бўлиб, Аллоҳнинг номини зикр қилиб, таом емоқликлари афзал эканлигига иршод қилинмоқда. Жамоатда хайр-барака борлиги доимо таъкидланиб келган. «Айрилганни бўри ер» қабилидаги гаплар ҳар бир халқда ҳам бор. Исломи дини доимо

жамоатга чақириб, жамоатдан ажрашни қоралаган. Ушбу ҳадиси шарифда ҳам таом еб тўймаганларидан шикоят қилган кишилар жамоасига Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам тўпланиб таом емоқни маслаҳат бермоқдалар:

«Таомингизга тўпланинглари ва Аллоҳнинг исмини зикр қилинглари. Шунда сизларга унда барака берилур», демоқдалар.

Албатта, кўпчилик тўпланганида барака бўлади, кўпчилик бирга Аллоҳнинг номини зикр қилганида яна барака кўпаяди.

Аммо, баъзи кишилар ушбу иршодни тўғри тушунмай, жамоат бўлиб таом емоқ шариатнинг амри, ким жамоат бўлмай таом еса, шариат амрига қарши чиққан бўлади, қабилидаги гапларни ҳам айтганлар. Бу гап чуқур ўйланмай айтилган гаплар қаторига қўшилади.

Муҳаққиқ уламо аҳли бу масалада, албатта, кўпчилик бор жойда, имкони бўлса жамоат бўлиб таом тановул қилган яхши, лекин бу ёлғиз равишда овқатланиб бўлмайди, дегани эмас, дейдилар. Ҳамда Аллоҳ таолонинг «Нур» сурасидаги:

«Сизларга жамланган ёки тарқоқ ҳолда емоқликда ҳам гуноҳ—танглик йўқдир», деган ояти каримани далил қилиб келтирадилар.

Ояти каримада нима учун бундоқ дейилганини ҳам билиб қўйсак, ўзимизга фойда бўлади. Хўш, нима учун оятда жамланган ёки тарқоқ ҳолда таом емоқликда гуноҳ йўқлигига урғу берилмоқда?

Чунки қадимги араблар тўпланиб таом ейишни ёмон кўрар эдилар. Кинона қабилиси эса, таомни ёлғиз емоқни гуноҳ ҳисоблар эди. Шунингдек, ансорийларда ҳам меҳмони бор одам меҳмонсиз таом емас эди. Ушбу оятда Аллоҳ таоло ҳар ким ўз хоҳишича еявериши мумкинлигини баён қилди. Яъни, якка ёки жам бўлиб еганда гуноҳ йўқлигини билдирди.

Шу билан бирга, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида жам бўлиб таом емоқлик фазилат экани айтилган.

Имом ибн Можа Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилган ҳадисда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Жам бўлиб енглар, тарқоқ бўлманглар, жамоатда баракот бордир», деганлар.

Имом Абу Довуднинг қўшимчасида зиёфат одобларидан яна бир одобга иршод қилинмоқда:

«Бир маросимда бўлсанг, таом қўйилса, уй эгаси изн бермагунча ема».

Бу ҳам зиёфатнинг одобларидан ҳисобланади. Исломий тарбиядан хабардор доираларда бу одобга жуда эҳтимом ила риоя қилинади. Бундан кейин ҳаммамиз ҳам ушбу ажойиб одобга риоя қилишга ўтмоғимиз лозим.

2304- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كَرَانٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ
فَصَبْعَةٌ يُقَالُ لَهَا الْعِرَاءُ يَحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رَجَالٍ فَلَمَّا أَضِيحُوا وَسَجَدُوا
الضُّحَى أُتِيَ بِتِلْكَ الْقَصْبَةِ يَعْنِي وَقَدْ ثُرِدَ فِيهَا فَيَالْتَقُوا عَلَيْهَا فَلَمَّا
كَثُرُوا جَثَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ: مَا هَذِهِ الْجَلْسَةُ؟ قَالَ: إِنَّ
اللَّهَ جَعَلَنِي عَبْدًا كَرِيمًا وَمَنْ يَجْعَلَنِي جَبَّارًا عَنِيدًا ثُمَّ قَالَ: كُلُّوا مِنْ
جَوَانِبِهَا وَدَعُوا يُبَارِكُ فِيهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ.

2304. Абдуллоҳ ибн Буср розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Ғарроо» деб аталадиган катта лаганлари бўлиб уни тўрт киши кўтарар эди. Чошгоҳ вақти кириб, чошгоҳ намозини

ўқиганларида ўша катта лагани олиб келинди. Унда «сарийд» бор эди. Одамлар унинг атрофини ўрашди. Кўпайишиб кетганларидан Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам тиз чўкиб ўтирдилар. Шунда бир аъробий:

«Бу қандоқ ўтириш?», деди. У зот:

«Аллоҳ мени қарамли банда қилган, жабрли ва саркаш қилмаган», дедилар-да, яна:

«Унинг атрофидан енглар ва дуо қилинглар, сизларга барака ато қилинур», дедилар».

Абу Довуд ва Ибн Можжа ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Сарийд» арабларнинг яхши кўрган таомларидан бўлиб, олдин шўрвани сергўшт қилиб пишириб олиб, устидан нон тўғралади ва катта-катта идишларда одамларга тортилади.

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Баъзи идишларга ном қўйиш одати ҳам бўлгани.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг катта лаганларининг «Ғарроо» деб аталиши шунга далилдир. Ўша тўрт киши кўтарадиган катта лаган оппоқ бўлгани учун шу ном билан аталган экан.

2. Чошгоҳ намозини ўқиш яхши иш экани.

3. Таом келтириб қўйилгандан сўнг кўпчилик бўлса, лаган атрофига ўтириш одоб доирасидаги ишлардан экани.

4. Таом атрофида одам кўпайиб кетса, тиз чўкиб ўтириб бўлса ҳам бошқаларга жой бериш кераклиги.

5. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўта мутавозеъ зот бўлганлари.

6. **«Аллоҳ мени қарамли банда қилган, жабрли ва саркаш қилмаган».**

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бу гапларида улкан маъно ётганлигини ҳеч унутмаслигимиз керак.

7. Кўпчилик бир лагандан таом еганда унинг атрофидан, ҳамма ўз олдидан, Аллоҳнинг исмини айтиб

емоғлиги кераклиги.

8. Исломий одобларга риоя қилиб тановул қилинган таом баракали бўлиши.

2305- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ [”] قَالَ: مَنْ كَيَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمِنْ كَيَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ وَمِنْ كَيَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقِلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ.

2305. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонини икром қилсин. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, силов раҳм қилсин». Бошқа бир ривоятда: «Қўшнисини икром қилсин. Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши гап айтсин ёки жим турсин», дедилар».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг ушбу ҳадиси шарифларида кишилар ҳаётида доимо учраб турадиган ва ҳар бир жамият учун ниҳоятда зарур бўлган тўрт нарсани Аллоҳга ва охират кунига бўлган иймон билан чамбарчас боғлиқ ишлар қаторида зикр этмоқдалар.

Бу ҳадис Аллоҳга ва охират кунига ҳақиқий иймони бор кишигина мана шу нарсаларга ихлос билан ва тўла амал қилади, деган маънони билдиради. Келинг, ўша ишлар билан ҳадиси шарифда келган тартибда танишиб чиқайлик.

1. «Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонини икром қилсин».

Ушбу ҳадиси шарифни айнан мана шу фаслда келтиришнинг асосий боиси ҳам ушбу жумладир.

Меҳмоннинг иззат-икромини жойига қўйишда мусулмонларга тенг кела оладиган кишилар йўқлигига дўст ҳам, душман ҳам тан беради. Мусулмонларнинг бу фазилатлари тилларда дoston бўлиб кетган. Ислom адабиётига бир кўз ташласак, бу ҳақиқатни яна ҳам равшанроқ англаб етамиз. Бу нарсаларнинг ҳаммасига динимиз таълимотлари, ушбу ва келажакда ўрганадиган ҳадиси шарифларимизга ўхшаш кўплаб ҳадислар сабаб бўлган.

«Меҳмон–атои Худо», «меҳмон отангдан азиз» каби ҳикматли сўзлар ҳам ана ўша таълимотлар таъсирида айтилган.

Биз мусулмонларнинг кейинги авлодлари ҳам бу улкан фазилатни ўзимизга сингдириб, унга оғишмай амал қилиб бормоғимиз лозим.

2. «Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, силаи раҳм қилсин».

«Силаи раҳм» қариндошлик алоқаларини боғлаш маъносини билдиради. Бу мавзу бўйича ўз ўрнида батафсил сўз юритилади. Аммо, ҳозирги суҳбатимизда силаи раҳм қилиш Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган кишиларнинг асосий фазилатларидан бири эканлигини билиб қўймоғимиз лозим.

3. «Бошқа бир ривоятда: «Қўшнисини икром қилсин».

Мусулмонлар қўни-қўшнини иззат-икром қилиш бўйича ҳам инсоният тарихида мисли кўрилмаган олий даражаларга эришганлар.

Аллоҳ таоло Қуръони Каримда ҳам бир неча бор қўшнини ҳурмат қилишга чорлаган. Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларида ҳам бу масалага алоҳида эътибор берилган. Иншааллоҳ, бу масалани ҳам ўз жойида батафсил ўрганамиз.

4. «Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, яхши гап айтсин ёки жим турсин».

Албатта, яхши гап дейилганда Ислом шариати яхши ҳисоблайдиган яхши гап кўзда тутилган бўлади. Ҳа, мўмин-мусулмон инсон фақат яхши гапни айтмоғи лозим. Мабодо яхши гапни айтиш имконини қила олмаса, бирор шаръий монъелик бўлса, жим турсин. Ҳа, жим турсин. Аммо зинҳор ва зинҳор ёмон гапни гапирмасин.

Бу ҳадиси шарифни жуда ҳам диққат билан ўрганиб, ҳаётимизга татбиқ қилмоғимиз лозим. Ҳозирда баъзиларимиз ёмон гапни гапирамызда, кейин ноиложликдан гапирдим, деб ўзимизни оқлашга ўтамыз. Йўқ! Бу гап нотўғри. Мусулмон инсон яхши гап айтмоғи матлуб. Фақат ноилож қолганидагина жим туриши керак.

Келаси ҳадиси шарифларда ҳам меҳмонни икром қилиш маъноси кенгроқ баён қилинади.

2306- عَيْنُ أَبِي شُرَيْحٍ الْكَعْبِيِّ 100 أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ - ﷺ قَالَ: مِمَّنْ كَبَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ جَائِزَتُهُ يَوْمُهُ وَلَيْلَتُهُ الضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ وَمِمَّا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ صِدْقَةٌ وَلَا يَحْتَلُّ لَهُ أَنْ يَنْبُوَ عِنْدَهُ حَتَّى يُخْرِجَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2306. Абу Шурайҳ ал-Каъбий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонини икром қилсин. Унинг мукофоти бир кечаю бир кундуз. Зиёфат уч кун. Ундан кейин

садақадир. Унга токи уни тангликка солгунча турмоғи ҳалол бўлмас», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда меҳмонни иззат-икром қилиш зарур эканлигини таъкидлаш билан бирга, меҳмонга кўрсатиладиган меҳмондўстлик қандок бўлиши ҳақида ҳам маълумотлар берилмоқда. Аввало, гап меҳмоннинг икромии лозимлиги ҳақидаги таъкид ила бошланмоқда.

«Ким Аллоҳга ва охират кунига иймон келтирган бўлса, меҳмонини икром қилсин».

Яъни, кимнинг Аллоҳ таолога иймон келтирганлик ҳақида, охират кунига иймон келтирганлик ҳақида даъвоси бўлса, уни ўз меҳмонини икром қилиш ила тасдиқласин.

«Унинг мукофоти бир кечаю бир кундуз».

Яъни, меҳмонни алоҳида икром ила ортикча иззатлаш, одатдагидан ташқари таомлар ила зиёфат қилиш бир кечаю бир кундуз давомидадир. Ўша нарса меҳмоннинг ҳақи ҳисобланади.

«Зиёфат уч кун».

Ўша уч куннинг ичида юқорида зикри келган бир кунлик мукофот куни ҳам бор. Ундок бўлганда зиёфат деб номланган, мукофотдан бир даража паст бўладиган кунларга икки кун қолади. У икки кунда мезбон меҳмонга ўзи одатда тановул қиладиган таомидан бериши меҳмоннинг ҳақи ҳисобланади. Мезбон ортикча таом берса, ўзининг ҳимматига боғлиқ. Лекин меҳмонга ўзи одатдаги тановул қиладиган таомидан оз беришга ҳақи йўқ.

«Ундан кейин садақадир».

Яъни, уч кунлик зиёфатдан кейин мезбон томонидан меҳмонга бериладиган нарса садақадир. Садақа бериш садақа берувчининг ихтиёрида бўлганидек, уч кундан кейин мезбон хоҳлаганича беради. Бермаса ҳам биров уни

маломат қила олмайди.

Бу қоида тариқасида айтилган гап. Аммо, воқеликда мусулмонлар меҳмонларини олий даражада, кун санамай, таом миқдорини ўлчамай ўта сахийлик билан зиёфат қиладилар.

«Унга токи уни тангликка солгунча турмоғи ҳалол бўлмас».

Яъни, меҳмонга токи мезбонни тангликка солгунча унинг уйида меҳмон бўлиб турмоғи ҳалол бўлмайди. Меҳмон ҳам ўз иззати чегарасини билмоғи керак. У меҳмонликда узоқ қолиб кетиб, мезбонга танглик туғдириб кўймаслиги керак.

Бизлар хоҳ меҳмон бўлайлик, хоҳ мезбон бўлайлик, динимиз кўрсатмаларига тўлиқ амал қилиб, бу борада ислоний одоб доирасида бўлмоғимиз даркор.

2307- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَاضْبِرُوا الْهَبَامَ ثَوْرُثُوا الْجِنَانَ. وَفِي رِوَايَةٍ: اعْبُدُوا الرَّحْمَنَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2307. *Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Саломни таратинг. Таомни тарқатинг. Бошларни уринг. Жаннатларни мерос олурсиз», дедилар».

Бошқа ривоятда:

«Роҳманга ибодат қилинг. Таомни тарқатинг. Саломни таратинг. Саломатлик-ла жаннатга кирурсиз», дейилган.

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қилинаётган ушбу ҳадиси шарифда маҳбуб Пайғамбаримиз

соллаллоху алайҳи васаллам жаннатга киришимиз учун сабабчи бўладиган баъзи бир ишларни баён қилиб бермоқдалар.

1. «Саломни таратинг».

Мусулмонларнинг саломлашиш сўзлари, бир-бирларини кўрганларида биринчи айтадиган иборалари «Ассалому алайкум»ни таратиш унга одатланиш, доимо канда қилмай айтиб юриш, танигангаю танимаганга салом бериш маъноларини билдиради. «Салом» сўзининг луғатдаги маъноси «тинчлик» эканини эътиборга оладиган бўлсак, «тинчлик» ва саломатликни бутун ер юзи бўйлаб тарқатинг маъноси чиқади. Бунда мислсиз улкан маъно борлиги ҳаммага маълум.

Демак, жаннатга саломатлик билан қирайин, деган нияти бор мусулмон инсоннинг қиладиган амалларидан бири саломни таратиш бўлмоғи керак экан.

2. «Таомни тарқатинг».

Саломни таратишда маънавий яхшилик бўлса, таомни тарқатишда моддий яхшилик борлиги ҳеч кимга сир эмас. Ислонда таом тарқатиш ҳақида сўз кетганда энг аввало, фақир-мискин, бева-бечора ва муҳтожларга моддий ёрдам бериш, уларнинг қоринларини тўйдириш кўзда тутилишини ҳаммамиз яхши биламиз. Бу Ислон дини камбағалпарварлигининг энг муҳим томонларидан биридир. Ушбу ҳадиси шарифнинг бу фаслда келтирилиши ҳам мана шу жумла юзасидандир.

Сиз билан бизлар ҳам динимиз таълимотларига амал қилиб, имконимиз борида муҳтож кишилардан ўз ҳимматимизни аямаслигимиз керак бўлади.

3. «Бошларни уринг».

Уламо аҳли бу иборани Аллоҳнинг калимаси устун бўлиши учун жидди-жиҳод қилишга даъват, деб талқин қилганлар. Албатта, бундоқ ишда қатнашиш ҳар бир мусулмон банда учун буюк шарафдир. Иншааллох, бу

масала ўз ўрнида батафсил ўрганилади.

4. «Рохманга ибодат қилинг».

Албатта, юқорида зикр этилган ва бу ҳадиси шарифда зикр этилмаган жаннатга кириш учун сабаб бўладиган барча ишлар рўйхатининг бошида Аллоҳ таолога ибодат қилиш туради. Ибодатнинг тўлиқ маъносини оладиган бўлсак, бу дунёда фақатгина Аллоҳ таолонинг кўрсатмалари билан яшаш туради.

Ана ўша амалларни ихлос билан қилган мўъмин-мусулмонларга ушбу ҳадиси шарифда жаннат ваъда қилинмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳақда биринчи ривоятда келишича:

«Жаннатларни мерос олурсиз», дедилар».

Иккинчи ривоятда эса:

«Саломатлик-ла жаннатга кирурсиз», демоқдалар. Аллоҳ таоло барчамизни ана ўша мартабага насиб айласин.

2308- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: صَنَعَ أَبُو أَهْتَيْمٍ بْنُ التَّيْهَانِ لِلنَّبِيِّ
"طَعَامًا فِدْعَاهُ وَأَصْبَحَاهُ فَلَمَّا فَرَعُوا قَالُوا: أَتَيْتُمْ أَخْبَاكُمْ قَالُوا: يَا
رَسُولَ اللَّهِ- وَمَا إِثْبَابُتُهُ قَالُوا: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا دَخَلَ بَيْتَهُ فَأَكَلَ طَعَامَهُ
وَشَرِبَ شَرَابَهُ فَدَعَا لَهُ فَذَلِكَ إِثْبَابُتُهُ.

2308. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Абул Ҳайсам ибн ат-Тайхон Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга таом қилиб, У зотни ва саҳобаларини даъват қилди. Фориг бўлганларида У зот:

«Биродарингизни тақдирланглар», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, уни тақдирлаш недир?» дейишди.

«Агар бировнинг уйига кирилса, таоми ейилса,

шароби ичилса, сўнг унга дуо қилсалар, ана ўша уни тақдирлашдир», дедилар».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан меҳмон ўзини зиёфат қилган мезбоннинг ҳақиға яхшилик тилаб дуо қилиши мандублиги олинади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саҳобаи киромларга Абул Ҳайсам ибн ат-Тайҳон розияллоҳу анҳунинг ҳақларига дуо қилишга иршод қилишлари шуни кўрсатади. У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Агар бировнинг уйига кирилса, таоми ейилса, шароби ичилса, сўнг унга дуо қилсалар, ана ўша уни тақдирлашдир», дейишлари эса, мезбоннинг ҳақиға дуо қилиш ҳар бир меҳмон учун мандуб эканлигини кўрсатади.

Келаси ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзларининг мезбон ҳақиға қилган дуоларидан энг машҳури намуна тариқасида келтирилади.

2309- وَأَكَلَ النَّبِيُّ "عِنْدَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ خُبْرًا" وَزَيْنًا فَلَمَّا
فَرَّغَ قِيَالَ: أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّيَائِمُونَ وَأَكَلِ طَعَامَكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَيَّيْتُ
عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةَ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ.

2309. «Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам Саъд ибн Убода розияллоҳу анҳунида нон ва мой едилар. Фориг бўлган чоғларида:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин. Таомингизни аброрлар есин. Фаришталар сизга истиғфор айтсин», дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ривоятда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ саҳобалар биринчи Ислом давлати соясида қанчалар содда ва камтарона ҳаёт кечирганлари яққол зоҳир бўлиб турибди.

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам Саъд ибн Убода розияллоху анхуникида нон ва мой едилар».

Саъд ибн Убода Мадиналик саҳобаларнинг икки раҳбарларидан бири ҳисобланадилар. Ўшандоқ катта мансабдор одамникида Пайғамбари охири замон бошлиқ бир гуруҳ саҳобаи киромлар куруқ нонни зайтуннинг мойига теккизиб еб, меҳмондорчилик қилганлар.

Ана ўша содда меҳмондорчиликдаги куруқ нон ва мойдан иборат зиёфатни еб, фориғ бўлганларидан кейин Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам кейинчалик ҳам барча мўмин-мусулмонларга мерос бўлиб қолган куйидаги пурмаъно дуони қилдилар:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин. Таомингизни аброрлар есин. Фаришталар сизга истиғфор айтсин», дедилар».

Бошқаларга зиёфат уюштирган кишилар учун энг муносиб дуо шу:

«Ҳузурингизда рўзадорлар ифтор қилсин».

Чунки, бошқаларга берилган таомнинг энг савоблиси рўзадорларга ифторлик беришдир. Киши учун унинг таомини рўзадор ифтори қилиб ейилиши катта хайр-барака ҳисобланишини шундан ҳам билиб олаверсак бўлади.

«Таомингизни аброрлар есин».

«Аброрлар» яхшилардир. Мусулмон киши учун унинг таомини яхши одамлар тановул қилмоғи ҳам ажру савобни кўп олишига сабаб бўлар экан. Бўлмаса, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам бундоқ дуо қилмас эдилар.

«Фаришталар сизга истиғфор айтсин».

Фаришталар — Аллоҳ таолонинг муқарраб бандалари бир банданинг гуноҳини афв этишини сўраб Роббил оламинга дуо қилмоғи ҳам катта гап. Зиёфат берган одам ҳақиға шундоқ дуо қилиш яхши экан. Арабларда бу дуони ёдлаб олиб, доимо ўқиб юришади. Бизда ҳам шунга амал қилинса, ажойиб бўлар эди. Аммо, бизда ҳам зиёфат

берган одам ҳақиға дуо қилиш яхши йўлга қўйилган. Баъзи вақт-ларда муболағага ўтиб кетилиши ҳам бор.

ХУЛОСА

Меҳмонга зиёфат бериш макоримул ахлоқ, Иброҳим алайҳиссалом ва барча анбиёларнинг суннатлари, Ислом тарғиб қилинган ва иймоннинг содиқлиги аломатидир.

Зиёфат мусулмон кишининг ўз биродари зиммасидаги ҳақидир.

Ҳанафий, моликий ва шофеъий мазҳаблари зиёфатни суннат деганлар. Ҳанбалийлар вожиб деганлар.

Мезбоннинг одоблари;

1. Мезбон гўзал суҳбат қилиб, ҳолатга мос қиссаларни айтиб туради.

2. У очиқ чехра билан туради.

3. Хонага кириб-чиқётганда хурсандлигини зоҳир қилади.

4. Ўзини қийнайдиган тақаллуфни қилмайди.

5. Меҳмонни таомга тақлиф қилиб туради. Аммо бу ишда ҳаддидан ошмайди.

6. Меҳмоннинг ҳузурида сукутни чўзиб юбормайди.

7. Меҳмоннинг олдидан узоқ ғойиб бўлмайди.

8. Меҳмоннинг ҳузурида мезбон ходимларини сўкмайди.

9. Мезбон меҳмонга ўзи хизмат қилади.

10. Мезбон меҳмонни унга ёқмайдиган кишилар билан бирга ўтказмайди.

11. Меҳмон изн сўраса, унга изн беради.

12. У меҳмонни кузатиб чиқади.

13. Мезбон меҳмонга маркабга минишга ёрдам бериб кузатиб қўяди.

Меҳмоннинг одоблари;

1. Меҳмон ўзига кўрсатилган жойга ўтиради.

2. У ўзига тақдим қилинган нарсадан рози бўлади.
3. Меҳмон фақат мезбоннинг изни билан ўрнидан туради.
4. Меҳмон мезбоннинг ҳақиға дуо қилади.
5. Меҳмон мезбонникида уч кундан ортиқ турмайди.

الفصل الرابع

ТЎРРИНЧИ ФАСЛ

في المطعم

ТАОМЛАР ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : چچچچیدتدثدتدثرت

Аллоҳ таоло:

«Эй иймон келтирганлар! Сизларга ризқ қилиб берганимиз пок нарсалардан энглар ва Аллоҳга шуқр қилингллар, агар Унга ибодат қиладиган бўлсаларингиз», деган (*Бақара, 172*).

Ушбу ояти карима Аллоҳ таоло мўмин бандаларига пок нарсаларни ризқ қилиб берганини ва улардан еб лаззатланган бандалар ризқ берган Зотга—Аллоҳга шукр келтиришлари зарурлигини англатмоқда.

Демак, нопок нарсалар ризқ эмас. Мўмин инсон Аллоҳнинг амрига биноан, доимо пок нарсани ейди. Бу илоҳий амр унинг фойдаси учундир. Пок озиқа ила озиқланган инсон соғ-саломат бўлади. У пок нарсалардан озиқа олгани учун беморликлардан холи бўлади. Пок таом

ила озиқланиш имкони улкан неъматдир. Шунинг учун пок таомни яратган Зотга, пок таомнинг истеъмолига амр этган Зотга шукр қилиш мўмин инсоннинг бурчидир.

Ояти кариманинг охиридаги:

«агар Унга ибодат қиладиган бўлсаларингиз» жумласидан Аллоҳнинг амрига мувофиқ пок нарсалар ила таомланиш ва унинг шукрини қилиш ҳам ибодат эканлигини билиб оламиз.

2310- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ حَيَّاطًا دَعَا النَّبِيَّ ﷺ لِيَطْعِمَ صَبْعَهُ
فَذَهَبَتْ مَعَهُ فَقَرَّبَ خُبْزَ شَعِيرٍ وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ
يَتَّبِعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالِي الْقُصْعَةِ فَلَمْ أَزَلْ أَحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ يَوْمَئِذٍ. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ.

2310. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир тикувчи одам таом тайёрлаб, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни даъват қилди. Мен ҳам У зот билан бирга бордим. Бас, у арпа нон ва қуритилган гўштли, ошқовоқли шўрва қўйди. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг лаган атрофидаги ошқовоқни териб еяётганларини кўрдим. Ўша кундан буён ошқовоқни яхши кўраман».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Аввало, ушбу фаслда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ва У зотнинг саҳобалари ўз даврларида тановул қилган таомлар ҳақида сўз кетишини айтиб қўйишимиз лозим.

Мана, биринчи келтирилган ҳадиси шарифда куйидагилар айтилмоқда:

«Бир тикувчи одам таом тайёрлаб, Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни даъват қилди».

Бундан Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг камтарликлари, оддий бир тикувчи одам уйида зиёфат қилиб чақирса ҳам борганлари билиб олинади.

«Мен ҳам У зот билан бирга бордим».

Албатта, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қаерда бўлсалар, ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари Анас ибн Молик розияллоҳу анҳу ҳам ўша ерда бўлар эдилар. У кишини оналари Умму Сулайм Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хизматларига берган эдилар. Анас розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ўн йил давомида, У зот вафот этгунларича хизмат қилганлар.

«Бас, у арпа нон ва қуритилган гўштли, ошқовоқли шўрва қўйди».

Яъни, уй эгаси Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бошлиқ меҳмонларга арпа нон ва шўрва қўйди. Шўрвага тузлаб, офтобда қуритилган гўшт ва ошқовоқ солинган эди. Бу дастурхон ўта камбағал кўрингани билан ўша вақтда нодир ҳисобланган бўлиши мумкин.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг лаган атрофидаги ошқовоқни териб еяётганларини кўрдим».

Бу ишни У зот ошқовоқни яхши кўрганларидан қилганлар. Ҳамдастурхонлари бу тасарруфни кўтарганлари учун қилганлар. Ҳазрати Анас розияллоҳу анҳу Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ошқовоқни яхши кўришларини шундан билиб олиб, ўзлари ҳам ўша таомни яхши кўриб қолганлар.

«Ўша кундан буён ошқовоқни яхши кўраман».

Бу иш саҳобаларнинг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга эргашиш борасида қанчалар ғайратли эканликларини кўрсатади.

” 2311- عَيْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ ¹/₁₀₀ قَيْالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ

يَأْكُلُ الرُّطَبَ بِالْقِثَاءِ. رَوَاهُ الْأَزْرَعِيُّ.

2311. Абдуллоҳ ибн Жаъфар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳўл хурмони тарра билан тановул қилаётганларини кўрдим».

Тўртовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Янги пишган, ҳали қуримаган хурмо билан бир вақтда таррани ейиш одати ўша вақт ва маконда мавжуд экан.

2312- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَيَانَ رَسُولُ اللَّهِ-

”يَأْكُلُ الْبَطِيخَ بِالرُّطَبِ فَيَقُولُ نَكْسِرُ حَرَّ هَذَا يَبْرِدُ هَذَا وَبَرَدَ هَذَا بِحَرِّ هَذَا. رَوَاهُ أَصْحَابُ الشُّنَنِ.

2312. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қовунни ҳўл хурмо билан ер эдилар ва:

«Бунинг иссиғини мана бунинг совуғи ила кесамиз, бунинг совуғини мана бунинг иссиғи ила кесамиз», дер эдилар».

Сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Қовун совуқ мижозли, ҳўл хурмо эса, иссиқ мижозли бўлар экан. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу икки нарсани бир вақтда еганлар ва ҳўл хурмонинг иссиғини қовуннинг совуғи ила кесамиз, қовуннинг совуғини эса, ҳўл хурмонинг иссиғи ила кесамиз, деган маънода гап айтганлар.

2313- عَيْنُ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ قِيلَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بِمَدِينَةِ الطَّهْرَانِ وَنَحْنُ نَحْنِي الْكَبَائِثَ فَقِيلَ النَّبِيُّ ﷺ: عَلَيْكُمْ بِأَلَسْيُودٍ مِنْهُ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَأَنَّكَ رَعَيْتَ الْغَنَمَ قَالَ: نَعَمْ وَهَلْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ رَعَاهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2313. *Жобир розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга Марриз Захронда эдик. Биз арокнинг мевасини терар эдик. Бас, У зот соллаллоху алайҳи васаллам:

«Сизлар унинг қорасини олинглар», дедилар.

«Эй Аллохнинг Расули, худди қўй боққанга ўхшайсиз-а!?» дедик биз. У зот:

«Ҳа, қай бир набий бўлса, албатта, уни боққан», дедилар».

Икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Марриз Захрон» Маккаи Мукаррамага яқин бир жойнинг номи эканини аввал ҳам бир неча бор айтиб ўтганмиз.

«Арок»—шоҳидан мисвок қилинадиган машхур бутасимон дарахт. Араблар унинг мевасини териб ейишни яхши кўрадилар.

Ровий Жобир ибн Абдуллоҳ розияллоху анху Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ва саҳобалар иштирокида Марриз Захронда бўлиб ўтган бир ҳодисани ҳикоя қилиб бермоқдалар.

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан бирга Марриз Захронда эдик».

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам бу ерда сафарга чиққан кўп сонли саҳобалар билан бўлганлар. У ерда бир қанча ишлар бўлиб ўтган ва турли саҳобалар томонидан ривоят қилинган. Шунинг учун ҳам, бу ернинг

исми анчагина ҳадиси шарифларда тилга олинади.

«Биз арокнинг мевасини терар эдик».

Албатта, емоқ учун терганлар. Шунинг учун ҳам бу ҳадис ушбу фаслда келтирилмоқда. Ўз саҳобаларининг арок атрофида юриб унинг мевасини тераётганларини кўрган Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга бу борада маслаҳат бердилар.

«У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Сизлар унинг қорасини олинглар», дедилар».

Арокнинг меваси бир хил эмас экан. Аммо ҳаммасининг ичида қора ранглиси яхши бўлар экан. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз саҳобаларига ўша энг яхши қора рангли меваларни теришни маслаҳат бердилар. Саҳобаи киромлар бу набавий маслаҳатдан хурсанд бўлдилар ва:

«Эй Аллоҳнинг Расули, худди қўй боққанга ўхшайсиз-а!?» дейишди.

Демак, одатда қўй боққан кишилар бу нарсани яхши билишар экан. Саҳобалар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг арок мевасини териш бўйича берган маслаҳатларини ўшандоқ бу соҳанинг устаси бўлган қўй боққан кишининг маслаҳатига ўхшатдилар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бўлсалар уларнинг бу гапларига жавобан:

«Ҳа, қай бир набий бўлса, албатта, уни боққан», дедилар».

Жумладан, мен ҳам қўй боққанман. Албатта, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг Қурайшликларнинг қўйларини боққанлари маълум ва машҳур. Уламо аҳли Пайғамбар алайҳиссаломларнинг қўй боқишлари ўз умматларига раҳнамолик қилишларидан олдинги бир машқ сифатидаги ишдир, қўйга ўхшаш ювош ҳайвонни тарбия қилиб ўрганган зот кейинчалик халойиққа ҳам яхши тарбиячи бўлади, дейдилар.

2314- وَأَخَذَ النَّبِيُّ ^{'''} كِسِيرَةً مِنْ خُبْزِ شَعِيرٍ فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً وَقَالَ: هَذِهِ إِدَامٌ هَذِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2314. Набий соллаллоху алайхи васаллам бир бурда арпа нонини олиб, унинг устига бир дона хурмони қўйдилар ва:

«Бу, мана бунинг хурушидир», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ўша вақтда Арабистон ярим оролида нонга хурмони хуруш қилиш бор экан. Яъни, қуруқ емаслик ва иштаҳали бўлиш учун қўшиб тановул қилиш бор экан.

2315- عَنْ ابْنِ بُسْرِ السُّلَمِيِّ ¹/₁₀₀ قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ^{'''} فَقَدَّمْنَا زُيْدًا وَتَمْرًا وَكَانَ يُحِبُّ الزُّيْدَ وَالتَّمْرَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ.

2315. Бусрининг икки ўғли Суламийлар розияллоху анҳумодан ривоят қилинади:

«Хузуримизга Набий соллаллоху алайхи васаллам кирдилар. Бас, биз У зотга сарёғ ва хурмо тақдим қилдик. У зот сарёғ ва хурмони яхши кўрар эдилар».

Абу Довуд ва Ибн Можжа ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бунда ҳам ўша вақтнинг таомларида бир хили ва Пайғамбар соллаллоху алайхи васалламнинг ёқтирадиган таомлари намунаси зикр қилинмоқда.

2316- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ¹/₁₀₀ قِيلَ: بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ النَّبِيِّ ^{'''}

جُلُوسٌ إِذَا أُتِيَ بِجَعْبَارٍ نَخْلَةٍ فَقَالَ النَّبِيُّ **”** إِنَّ مِنْ الشَّجَرِ لِمَا بَرَكَتُهُ
كَبْرَكَةِ الْمُسْلِمِ فَظَنَنْتُهُ النَّخْلَةَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ يَا رَسُولَ
اللَّهِ ثُمَّ التَّفَيْتُ فَإِذَا أَبَا عَاشِرٍ عَشِيرَةٍ أَنَا أَجِدْتُهُمْ فَسَبَكْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ
” هِيَ النَّخْلَةُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2316. *Ибн Умар розияллоху анхудан ривоят қилинади:*

«Биз Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг хузурларида ўтирган эдик, хурмонинг қалби олиб келинди. Шунда У зот соллаллоху алайҳи васаллам:

«Дарахтлар ичида баракаси мусулмоннинг баракасига ўхшаши бор», дедилар. Хурмо бўлса керак, деб ўйладим. Эй Аллоҳнинг Расули, у хурмодир, демокчи ҳам бўлдим. Бундоқ қарасам, ўн кишининг ўнинчиси эканман. Энг ёшлари эканман. Сукут сақладим.

Бас, У зот соллаллоху алайҳи васаллам:

«У хурмодир», дедилар».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: «Хурмонинг қалби» ёки арабларнинг яна бир хил аташлари бўйича «хурмонинг чарвиси» ўта фойдали нарса ҳисобланар экан. Уни истеъмол қилинса, ич ўтишни қолдирар, сафродан ва иситмадан фойда берар экан. Яраларга ва чаққан жойларга ҳам суртса бўлар экан.

Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ўз хузурларига «хурмонинг қалби» келтирилганда:

«Дарахтлар ичида баракаси мусулмоннинг баракасига ўхшаши бор», дедилар».

Бу билан У зот соллаллоху алайҳи васаллам атрофларидаги саҳобаи киромларга ўзига хос топишмоқ айтдилар. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг суҳбатларида ўтирган ушбу ҳадиси шариф ровийлари

Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу дарҳол бу маънони тушуниб етдилар.

«Хурмо бўлса керак, деб ўйладим».

Яъни, ўша «дарахтлар ичида баракаси мусулмоннинг баракасига ўхшаши» хурмо дарахти бўлса керак, деб ўйладилар Ибн Умар розияллоҳу анҳу.

Чунки, мусулмон инсоннинг ҳар бир нарсаси фойдадан холи эмас. Худди шунингдек, хурмо дарахти ҳам ҳамма нарсаси, ҳамма томонидан фойда берувчидир. Унинг мевасини ҳўлида ҳам, қуруғида ҳам ейилади. У ғизо ўлароқ қорин тўйғзади. Кўпгина дардларга даво ҳам бўлади. Унинг барги ҳам, танаси ҳам, томири ҳам, хуллас, ҳамма-ҳаммаси фойдадан холи эмас.

Абдуллоҳ ибн Умар шу нарсаларни ўйлаб, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг айтган топишмоқларига, ўша дарахт хурмо дарахтидир, деб жавоб айтмоқчи ҳам бўлдилар. Аммо, бир мулоҳаза туфайли айтмадилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, у хурмодир, демоқчи ҳам бўлдим. Бундоқ қарасам, ўн кишининг ўнинчиси эканман. Энг ёшлари эканман. Сукут сақладим».

Яъни, ўша мажлисда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам билан ўн киши ўтирган экан. Уларнинг ичида энг ёши кичиги Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу эканлар. Ўзимдан катталар турганда мен айтсам беодоблик бўлар, деган мулоҳаза ила топишмоқнинг жавобини айтмай бошқалар қатори жим тураверибдилар.

Ҳамма ўтирганлар топишмоқнинг жавобини айтмай жим тураверганларидан кейин,

Бас, У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У хурмодир», дедилар».

Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Дарахтларни инсонларга ўхшатиб топишмоқ айтиб, билим даражасини ўстиришни йўлга қўйиш.
2. Мусулмон инсон барака соҳиби экани.

3. Ёш кишилар ўзларидан катта одамларнинг хурматини қилиб, билган нарсасини ҳам мақомга қараб одоб сақлаб айтмай турса бўлиши.

4. Абдуллоҳ ибн Умар розияллоҳу анҳу илмли ва одобли зот эканликлари.

5. Хурмо баракали дарахт экани.

2317- عَيْنُ سَهْلٍ $\frac{1}{100}$ قِيلَ: كَيَانَتْ لَنَا عَجُوزٌ تَأْخُذُ أَصُولَ السَّيْلِ فَتَجْعَلُهُ فِي قَدْرِهَا فَتَجْعِلُ فِيهِ حَبَّاتٍ مِّنْ شَعِيرٍ إِذَا صَلَّيْنَا زُرْنَاهَا فَقَرَّبَتْهُ إِلَيْنَا وَكُنَّا نَفْرَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِّنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَمَا كُنَّا نَتَعَيَّدِي وَلَا نَقِيلُ إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ وَاللَّهِ مَا فِيهِ شَيْخُمُ وَلَا وَدَكُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

2317. Саҳл розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Бир қари кампиримиз бор эди. Қозонига қанд лавлагини солиб, устидан арпа донларини қўшиб пиширар эди. Намозни ўқиб бўлсак, уни зиёрат қилардик. У бизга ўша(таом)ни қўяр эди. Шу нарса ила жума куни хурсанд бўлар эдик. Фақатгина жумадан кейин тушлик қилар ва ухлар эдик. Аллоҳга қасамки, унинг ичида на чарви, на ёғ бор эди».

Бухорий ривоят қилган.

Шарҳ: Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳунинг бу ривоятларида саҳобаи киромлар ҳаётидан ажойиб бир лавҳа васф қилинмоқда.

«Бир қари кампиримиз бор эди. Қозонига қанд лавлагини солиб, устидан арпа донларини қўшиб пиширар эди».

Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳу ва у киши билан бирга улфат бўлган бир гуруҳ саҳобаларнинг таниш бир

кампирилари бўлган экан. Ўша мазкура саҳобия кампир розияллоҳу анҳо қозонларига қанд лавлаги солиб, қанд лавлаги устига бир оз арпа донлари қўшиб юбориб, ўзига хос бир таом пишириш одатлари бор экан.

«Намозни ўқиб бўлсак, уни зиёрат қилардик».

Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳу ва у кишининг улфатлари масжидда намозни ўқиб бўлганларидан кейин ҳалиги кампирнинг уйларига ташриф буюрар эканлар. Ўқиладиган намоз жума намози эканини кейинги жумладан билиб оламиз.

«У бизга ўша (таом)ни қўяр эди. Шу нарса ила жума куни хурсанд бўлар эдик».

Яъни, намозни ўқиб бўлиб зиёрат қилганимиз кампир бизга қанд лавлаги устига арпа донлари қўшиб қозонида пиширган таомни қўяр эди. Жума куни хурсанд бўлишимиз ўша таом ила бўлар эди. Чунки ҳар жума куни улфатларимиз ўша кампирникида қозон таом татишга муяссар бўлар эди. Овқат тақчиллиги шароитида бу, албатта, катта хурсандлик эди.

«Фақатгина жумадан кейин тушлик қилар ва ухлар эдик».

Жумадан олдин таом ҳам емас эдик, кундузги таомни тановул ҳам қилмас эдик.

«Аллоҳга қасамки, унинг ичида на чарви, на ёғ бор эди».

Бу мазкур кампир ўз қозонида Саҳл ибн Саъд розияллоҳу анҳу ва у кишининг улфатларига пиширадиган таомнинг васфидир. Мазкур таомда ёғ билан гўштнинг асари ҳам бўлмас экан. Бу, албатта, йўқчиликдан. Саҳобаи киромлар ана шундоқ содда ҳаёт кечирганлар. Улар қозонда пиширилган қанд лавлаги ва арпа донларини тановул қилганларида бошлари осмонга етган.

2318- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَ أَهْلَهُ الْأُدْمَ فَقَالُوا: مَا عِنْدَنَا إِلَّا خَبْلٌ فَبَدَعَا بِهِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ بِهِ وَيَقُولُ: نَعِمَ الْأُدْمُ الْخَلُّ نَعِمَ الْأُدْمُ الْخَلُّ. رَوَاهُ الْحُمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.

2318. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз аҳлларида хуруш сўрадилар. Улар:

«Бизда сиркадан бошқа ҳеч нарса йўқ», дедилар. Бас, У зот уни келтиришни сўрадилар ва ундан еб туриб:

«Сирка қандоқ ҳам яхши хуруш! Сирка қандоқ ҳам яхши хуруш!» дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам нақадар содда ва камтарона ҳаёт кечирганлар! Сарвари оламнинг уйларида нонга қўшиб хуруш қилиш учун сиркадан бошқа нарса йўқ. У зот бориға шукр қилиб:

«Сирка қандоқ ҳам яхши хуруш! Сирка қандоқ ҳам яхши хуруш!» деб сиркани мадҳ қилиб овқатланмоқдалар. Бунда сиз билан биз, У зотнинг умматларига катта ўрнак бор.

2319- وَعَنْهُ قَالَ: أَخَذَنِي النَّبِيُّ ﷺ إِلَى بَيْتِهِ فَقَالَ: هَبْ مِنْ عِبْدَاءٍ فَقَالُوا نَعِمَ فَيَأْتِي بِثَلَاثَةِ أَقْرِصَةٍ فَأَخَذَ قُرْصًا فَوَضِعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَخَذَ قُرْصًا آخَرَ فَوَضِعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ أَخَذَ الثَّلَاثَ فَكَسَرَهُ بِثَانَيْنِ فَجَعَلَ نَضْفُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَنَضْفَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ: هَبْ مِنْ أَدْمٍ قَالُوا: لَا إِلَّا شَيْءٌ مِنْ خَلٍّ قَالَ: هَاتُوهُ فَنَعِمَ الْأُدْمُ هُوَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ.

2319. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам мени уйларига олиб бордилар ва:

«Тушликка бирор нарса борми?» дедилар.

«Ҳа», дейишди. Сўнг учта нон келтирилди.

Бас, У зот битта нонни олиб, ўз олдиларига қўйдилар. Бошқасини олиб, менинг олдимга қўйдилар. Учинчисини олиб, синдириб, ярмини ўз олдиларига, ярмини менинг олдимга қўйдилар. Сўнггра:

«Хуруш борми?» дедилар.

«Йўқ. Фақат озгина сирка бор», дейишди. У зот:

«Уни келтиринглар. У қандоқ ҳам яхши хуруш!» дедилар».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу сафар дастурхон тўкин экан. Икки кишига учта нон ва яна хурушга сирка ҳам бор экан. Бу ривоятда зикр қилинаётган нарсалар ҳам ўша вақтдаги таомлар васфига оид маълумотлардан холи эмас.

2320- عَنْ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ ^{'''} قَالَ: كُلُوا الزَّيْتِ وَادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالحَاكِمُ.

2320. Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Зайтун ёғини енг ва уни суртинг. Чунки, у муборақ дарахтдандир», дедилар».

Термизий ва ал-Ҳоким ривоят қилганлар.

Шарҳ: Яъни, зайтун ёғини хуруш қилиб, нон билан енг. Уни баъзи дардлардан даво умидида хаста аъзоларга суртинг. У ёғ муборақ зайтун дарахтидан олинади. Аллоҳ таоло зайтунни Қуръони Каримда муборақ деб атаган. Демак, бошқа гапга ўрин йўқ.

2321- عَيْنُ أَبِي مُوسَى $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: كَمَلِ مِنْ
الرَّجَالِ كَثِيرٍ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنْ النِّسَاءِ إِلَّا مَرْثَمُ بَنِي عِمْرَانَ وَآسِيَةُ امْرَأَةِ
فِرْعَوْنَ وَفَضِيلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضِيلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَبَائِرِ الطَّعَامِ.
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2321. *Абу Мусо розияллоху анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Эркаклардан кўпчилик баркамол бўлдилар. Аёллардан фақатгина Марям Имрон қизи ва Фиръавннинг аёли Осиядан бошқаси баркамол бўлмади. Оишанинг бошқа аёллардан устунлиги Сарийднинг бошқа таомлардан устунлигига ўхшайдир», дедилар».

Бухорий ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шариф аслида эркак-аёлларнинг фазли, хусусан, Биби Марям онамиз ва Осия онамизнинг фазллари, алалхусус, Оиша онамиз розияллоху анҳонинг бошқа аёллардан устун фазллари ҳақида бўлса ҳам, унда таомнинг зикри ва солиштириши бўлгани учун ушбу бобда келтирилган.

«Эркаклардан кўпчилик баркамол бўлдилар».

Эркаклардан баркамол бўлганлар рўйхатининг аввалида Пайғамбар алайҳиссаломлар турадилар. Улардан ўзга баркамол бўлган эркаклар ҳам бор. Бу ҳақиқат ҳаммага маълум.

«Аёллардан фақатгина Марям Имрон қизи ва Фиръавннинг аёли Осиядан бошқаси баркамол бўлмади».

Бу икки улуғ зотнинг баркамол бўлишлари Куръони Каримда биргаликда, алоҳида зикр қилинишларидан ҳам

билиб олинади.

Аллоҳ таоло «Таҳрим» сурасида:

«Аллоҳ иймон келтирганларга Фиръавннинг хотинини мисол қилиб кўрсатди. У (хотин): «Роббим, менга Ўз ҳузурингда, жаннатда бир уй бино қилгин. Менга Фиръавндан ва унинг ишидан нажот бергин ва золим қавмлардан нажот бергин», деб айтди», деган.

Фиръавннинг хотини ўша пайтдаги энг катта подшоҳнинг аёли эди. Емак-киймакда тўкин эди. Нимани хоҳласа, шуни қилиши мумкин. Қасрларда, турли неъматлар ичида фароғатда яшашига қарамасдан кофир ва золим эрига, қавмига қарши чиқди. Аллоҳга иймон келтирди. Аллоҳдан жаннатда уй куриб беришни сўради. Бу эса дунё ҳойи ҳавасидан устун келишнинг олий мисолидир.

Мўминларнинг иккинчи мисоли Биби Марямдирлар.

«Ва Марям Имрон қизини (мисол келтирди), у фаржини пок сақлаган эди. Биз унга Ўз руҳимиздан пуфладик ва У Роббисининг сўзларини ҳамда китобларини тасдиқ қилди ва итоаткорлардан бўлди».

Биби Марям Имроннинг қизи Аллоҳга соф эътиқодда бўлганлар ва ўзларини ҳам соф тутганлар. Яхудийлар тухмат қилганларидек нопок бўлмаганлар. Аллоҳ таоло Жаброил фаришта орқали ўша пок жасадга ўз руҳидан «пуф» дейиши билан Ийсо алайҳиссаломни ато қилган.

«Оишанинг бошқа аёллардан устунлиги Сарийднинг бошқа таомлардан устунлигига ўхшайдир».

Энди Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг завжаи мутоҳҳаралари Оиша онамизнинг фазллари ҳақида сўз кетмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у кишининг бошқа аёллардан фазлларини «Сарийд» деб номланадиган таомнинг ўша вақтдаги бошқа таомлардан устунлигига ўхшатмоқдалар. Ўша пайтларда Пайғамбар

соллаллоху алайҳи васаллам ва саҳобаи киромлар яшаб турган жамиятнинг шароити ва таомилига кўра, «Сарийд» бошқа таомлардан афзал таом ҳисобланар эди. «Сарийд»нинг афзаллиги ҳақида гап-сўз ёки мулоҳаза бўлиши мумкин эмас эди. Худди шунга ўхшаш Оиша онамиз ҳам бошқа аёллардан афзал эдилар. У зотнинг афзалликлари ҳақида гап-сўз бўлиши мумкин эмас эди.

2322- وَلَا يَبِي دَاوُدَ: كَيَانَ أَحَبَّ الطَّعَامِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ-
الشَّرِيدُ مِنَ الْخُبْزِ وَالشَّرِيدُ مِنَ الْحَيْسِ.

2322. Абу Довуднинг ривоятида:

«Набий соллаллоху алайҳи васалламга энг махбуб таом нондан бўлган сарийд ва ҳайсдан бўлган сарийд эди», дейилган».

Шарҳ: Бу ривоятдан «сарийд» икки хил эканини билиб оламиз.

1. Нон сарийд.

Бу таом офтобда қурилган тузли гўштан қилинган шўрвага нон тўғраш билан бўлади. У кам харажатли, тез ҳазм бўладиган, яхши ўтадиган ва ошқозон учун енгил таомдир.

2. Ҳайс сарийд.

Ҳайс–хурмонинг қурут ва сариғ ёғга аралаштирилгани. Ана ўша қоришмани офтобда қурилган тузли гўштан қилинган шўрвага қўшилса, ҳайс сарийд бўлади. У кучли ғизо, ширин, осон ҳазм бўладиган таомдир. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам ана шу таомни яхши кўрар эканлар.

2323- عَيْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمُزَنِيِّ عَيْنَ النَّجْدِ " قِيَال: إِذَا اشْتَرَى

أَجِدُّكُمْ لَحْمًا فَلْيَكْتِرْ مَرْقَتَهُ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ لَحْمًا أَصَابَ مَرْقَةً وَهُوَ أَجَدُّ
اللَّحْمَيْنِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ.

2323. Абдуллоҳ ал-Мазаний розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Қачон бирингиз гўшт сотиб олса, шўрвасини кўпайтирсин. Агар гўшт топмаса ҳам, шўрвадан олади. У ҳам гўштнинг бири», дедилар».

Термизий ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадисдан ўша вақтда гўштли ва гўштсиз шўрва истеъмол қилганларини билиб оламиз. Бу ҳадиси шарифда гўшт сотиб олган одамга шўрвани кўпроқ қилишни тавсия қилишдан мурод шўрванинг сувидан кўни-қўшнига бериш мумкинлигидандир. У вақтларда ҳамма ҳам гўшт сотиб олишга, ўз уйида қозон осишга имкон топа олмаган. Мабодо бирор киши гўшт сотиб олишга муяссар бўлиб қолса, шўрвани кўпроқ қилиб, унинг сувидан қўшниларига берса, яхши бўлади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«У ҳам гўштнинг бири» деганлари, шўрванинг суви ҳам гўштга ўхшаш, деганларидир. Яъни, шўрва қайнаганда гўштнинг таъми ва мазаси шўрванинг сувига чиқади. Шўрванинг қуруқ сувини ичган ҳам гўшздан татигандек бўлади.

2324- عَنِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَيْفَ رَسُولُ اللَّهِ
"يُحِبُّ الْحُلُوءَ وَالْعَسَلَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2324. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам ширинлик ва

асални яхши кўрар эдилар».

Бухорий, Абу Довуд, Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Арабистон ярим ороли ва унинг атрофидаги минтакаларда қадимдан турли ширинликлар истеъмол қилинган. Табиий шароит ҳам шуни тақозо қилади. Шу маънода Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ширинликларни яхши кўришлари ҳам тушунарли бир ҳол.

Асал эса, ҳамма жой ва вақтларда энг яхши кўрилган нарсалардан бўлгани ва бўлиб келаётгани ҳаммага маълум. Аллоҳ таоло асални Қуръони Каримда мадҳ этгани ва одамларга шифо эканлигини таъкидлагани кифоя.

2325- وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: يَا عَائِشَةُ بَيْتٌ لَا تَمَرُ فِيهِ جِيَاعٌ أَهْلُهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2325. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Эй Оиша! Хурмоси йўқ уйнинг аҳли очдир», дедилар».

Муслим, Абу Довуд, Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Бу ҳам ўша пайтларда Ҳижоз аҳли, хусусан, Маккаи Мукааррама аҳлига мос гапдир.

Ушбу сарлавҳа остида келган ҳадиси шарифларга эътибор берадиган бўлсак, уларда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг замонларида У зот истеъмол қилган баъзи таомлар ҳақида сўз кетмоқда. Бу ушбу ҳадиси шарифларда зикр этилган таомлардан бошқа таомларни истеъмол қилиб бўлмайди, дегани эмас.

تجاوز الميتة للمضطر

МУЗТАРГА ЎЛИМТИК ЖОИЗ

Аллоҳ таоло «Бақара сурасида:

«Кимки мажбур бўлса-ю, зулм қилмай, ҳаддан ошмай (еса), унга гуноҳ бўлмас. Албатта, Аллоҳ мағфиратли ва раҳимлидир», деган.

Масалан, дейлик, бир одам оч қолди, ўлим хавфи туғилди, ҳаром нарсалардан бошқа ейдиган нарса йўқ, шундай ҳолдагина ўлмай қолиш учун еса бўлади. Фақат, ояти каримада таъкидланганидек, зулм қилмай, ҳаддан ошмай еса, унга гуноҳ бўлмайди. Мутлако заруратсиз, кийинчилик бўлмаса ҳам еса, ўзига зулм қилган бўлади. Еган пайтида тўйиб, керагидан ортиқ еб юбориши эса, ҳаддан ошишга киради.

Уламо аҳли «Ўлим хавфида қолган одамнинг ушбу нарсалардан ўлмай қоладиган даражада ейишига рухсат ушбу оятдан олинган», дейишади.

Аммо «Бу ҳаром нарса, ўлсам ҳам емайман!» дея қайсарлик билан ўлиб кетган инсон гуноҳкори азим бўлади.

Ўтган азизлардан Масруқ раҳматуллоҳи алайҳи: «Ким мажбур бўлса-ю, емай-ичмай ўлиб кетса, дўзахга киради», деганлар.

Аллоҳ таоло «Моида» сурасида:

«Кимки гуноҳга мойил бўлмаган ҳолда, очликда музтар бўлса, албатта, Аллоҳ мағфиратли ва раҳимли зотдир», деган.

Юқоридаги ҳукмларда айрим ҳолатлардаги гўштларнинг ҳаром эканлиги таъкидланган эди. Охирги жумлада эса, истисно тариқасида музтарлик (заруратлик) ҳолатида ҳукм нима бўлиши ўргатилмоқда. Яъни, дейлик, инсон очликдан музтар бўлди—кийин ҳолга тушиб қолди, егани овқати йўқ, фақат ҳаром қилинган гўштлар бор, холос. Булар ҳаром, деб улардан истеъмол қилмаса, ҳалок

бўлади. Нима қилиш керак? Мана шундай пайтда, гуноҳга мойил бўлмаган ҳолда, яъни, ўзини ҳалокатдан сақлаб қоладиган миқдорда ўша ҳаром нарсадан истеъмол қилса, бўлади. Ночорликдан қилинган бу иш учун Аллоҳ уни иқоб қилмайди. Зотан, Аллоҳ мағфиратли ва раҳимли зотдир.

Аллоҳ таоло «Анъом» сурасида:

«Бас, киши музтар бўлиб, маза талаб қилувчи ва тажовузкор бўлмаган ҳолида (истеъмол қилса). Албатта, Роббинг мағфират қилувчи ва раҳимли зотдир», деган.

Ояти каримада қайд қилинган ҳолларга тушиб қолиб, ҳаром нарсаларни еган кишиларни Аллоҳ кечиради. Фақат мазкур ҳолда лаззатланиш учун истеъмол қилинмаслиги керак. Ўлимдан сақлаб қоладиган даражадан зиёд ҳам бўлмаслиги керак.

2326- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ¹/₁₀₀ أَنَّ رَجُلًا نَزَلَ الْحَبْرَةَ وَمَعَهُ أَهْلُهُ وَوَلَدُهُ فَوَجَدَ نَافِيَةً ضَلَّتْ مِنْ صَاحِبِهَا وَكَانَ سِائِلُهُ إِمْسًا لَهَا إِنْ وَجَدَهَا فَمَرَضَتْ فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ انْخَرَبَا فَبَإِى فَنَفَقَتْ فَقَالَتْ اسْلُخْهَا حَتَّى نُقَدِّدَ شَحْمَهَا وَلَحْمَهَا وَنَأْكُلَهُ فَقَالَ: حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ^ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكَ غَنَى يُغْنِيكَ قَالَ: لَا قَالَ: فَكُلُوهَا قَالَ فَجَاءَ صَاحِبُهَا فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ: هَلَا كُنْتُ نَحَرْتُهَا قَالَ: اسْتَحْيَيْتُ مِنْكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالأَحْمَدُ.

2326. Жобир ибн Самура розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Бир киши Ҳаррага келиб тушди. У билан аҳли ва

болалари бор эди. У эгасидан адашиб қолган туяни топиб олди. Туянинг эгаси ундан агар топиб олса, ушлаб туришни сўраган эди. Туя касал бўлиб қолди. Хотини уни сўйиб юбор, деди. У бош тортди. Туя ўлиб қолди. Аёл:

«Унинг терисини шил. Гўшти ва чарвисини офтобда қуришиб олиб ейлик», деди. У:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраб келай», деди. Бориб сўради. У зот:

«Сенинг ҳожатингни чиқарадиган нарсанг борми?» дедилар.

«Йўқ», деди.

«Уни еяверинглар», дедилар. Туянинг эгаси келувди, бўлган нарсанинг хабарини берди. У:

«Уни сўйворавермайсанми!» деди.

«Сендан уялдим», деди оғайниси.

Абу Довуд ва Аҳмад ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг вақтларида У зот ўлимтиқнинг гўштини емоққа ижозат беришлари билан тутаган бир ҳодиса ҳақида батафсил сўз кетмоқда.

«Бир киши Ҳаррага келиб тушди».

Мадинаи Мунавваранинг икки томонида қоп-қора тошлар билан қопланган кенг жойлар бор. Ғолибо бу тошлар вулқон тошлари бўлса керак. Ана ўша тошли жойлар «Ҳарра» деб номланади. Ўша васф қилинган жойга бир киши кўчиб келибди.

«У билан аҳли ва болалари бор эди».

Демак, ҳалиги одам бир ўзи эмас экан. У билан бирга аҳли аёли ва бола-чақаси ҳам бор экан.

«У эгасидан адашиб қолган туяни топиб олди».

Ҳалиги одам ўз оиласи билан янги кўчиб келган жой — «Ҳарра»да адашиб қолган туяни топиб олди. Туя унинг ҳузурида турди.

«Туянинг эгаси ундан агар топиб олса, ушлаб туришни сўраган эди».

Демак, кисса қахрамони туяни ҳам, унинг эгасини ҳам танийди, у туянинг адашиб қолганидан ҳам хабардор. Ҳатто туянинг эгаси, мабодо менинг йўқолган туямни кўриб қолсанг, ушлаб боғлаб қўйгин, деб илтимос ҳам қилган.

«Туя касал бўлиб қолди».

Адашган туя боғлоғлиқ турган ҳолида касал бўлиб қолди. Туянинг касали оғир эди. Шунинг учун ҳалиги одамнинг,

«Хотини уни сўйиб юбор, деди».

Сўйиб юборилса, ҳаром ўлиб қолмаслиги, балки, ҳалол бўлиб, ундан фойдаланиш мумкинлигига ишора қилди.

«У бош тортди».

Эр хотиннинг гапига кирмади. Касал туяни сўйиб юбормади. Хотиннинг ташвиши ўринли экан.

«Туя ўлиб қолди».

Ўлганда ҳам ҳаром ўлди. Аёл киши беҳудага безилламаган экан. Оиланинг егулик нарсаси йўқ экан. Шунинг учун у яна эрини қистай бошлади.

«Унинг терисини шил. Гўшти ва чарвисини офтобда қуришиб олиб ейлик», деди».

Эр эса, бу гапга кўнмади. Ҳаром ўлган туяни еб бўлармиди? Ҳеч бўлмаса, олдин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраш керак.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўраб келай», деди. Бориб сўради».

Ҳа, саҳобаи киромлар бундай пайтда, албатта, У зот соллаллоҳу алайҳи васалламдан сўрамай бирор нарса қилмайдилар. Мазкур саҳобий розияллоҳу анҳу ҳам ўзи ўлган туянинг гўштини истеъмол қилиш жоиз ёки жоиз эмаслигини сўради. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам унинг бу саволига жавоб беришдан олдин

аниқлаб олиш учун:

«Сенинг ҳожатингни чиқарадиган нарсанг борми?», дедилар».

Яъни, ўша ўлган туядан емасдан кун ўтказишга озгина бўлса ҳам иложинг борми, деганлари. Бундан сал бўлса ҳам ҳалол билан ҳожатини чиқариш имкони бор мусулмон инсон учун ҳаром нарсага қўл уриш, ўзи ўлган ҳайвоннинг гўштини истеъмол қилиш мутлақо мумкин эмаслиги чиқади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг саволларига жавобан, у одам:

«Йўқ», деди».

Яъни, тановул қилгани ҳеч нарсам йўқ, деди. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам у одамга:

«Уни еяверинглар», дедилар».

Яъни, ўзи ўлган туяни таом ўлароқ тановул қилаверинглар, дедилар. Айни шу жумла туфайли бу ҳадиси шариф ушбу фаслда келтирилган. Музтар бўлган одам ўлимтикнинг гўштини еса бўлаверади.

Мазкур оила ўша ўзи ўлган туянинг гўшtidан едими, емадими, ноаниқ. Лекин музтар бўлган одам ўлимтикнинг гўштини еса бўлавериши аниқ. Ўша оиланинг сабабидан шариат ҳукмларидан бирини қандоқ қилиб татбиқ қилишга аниқлик киритилди.

«Туянинг эгаси келувди, бўлган нарсанинг хабарини берди».

Касал бўлиб ҳаром ўлиб қолган туянинг эгаси келди. Уни топиб олган киши бўлиб ўтган ҳодисанинг хабарини берди. Шунда туянинг эгаси ҳалиги кишига:

«Уни сўйоравермайсанми!» деди».

Яъни, туя касал бўлиб қолганда сўйиб юбораверсанг бўлар эди, деб мабодо шу иш бўлганда ҳам рози эканини билдирди. Бунга жавобан:

«Сендан уялдим», деди оғайниси».

Яъни, касал бўлса ҳам бировнинг туясини ўзи, болачакаси оч бўлишига қарамай сўйиб юбормаган одамга балли. Агар сўйиб юборса, узр бор эди. Лекин бировнинг молини унинг розилигисиз тасарруф қилиш мумкин эмаслигидан шундоқ қилган. Ҳа, ўша давр мусулмонларида бировнинг ҳақидан қўрқиш шу даражада бўлган. Ўзи оч бўлса ҳам, оиласи оч бўлса ҳам бировнинг йўқолиб қолган туясини ейишдан уялганлар.

2327- عَنِ الْفَجَّيْعِ الْعَيَامِرِيِّ ¹/₁₀₀ أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ -

فَقَالَ: مَا يَحِلُّ لَنَا مِنَ الْمَيْتَةِ قَبَالَ: مَا طَعَامُكُمْ قُلْنَا: نَعْتَبِقُ وَنَصْبَطُحُ
قَالَ: ذَاكَ وَأَيُّ الْجُيُوعِ فَأَحِلَّ لَهُمُ الْمَيْتَةُ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ. رَوَاهُ أَبُو
دَاوُدَ.

2327. ал-Фужайъ ал-Омирий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«У Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига келиб:

«Бизга ўлимтиқдан нима ҳалол бўлур?» деди.

«Таомларингиз нимадан иборат?» дедилар у зот.

«Эрталаб бир қадах, кечқурун бир қадах сут ичамиз», дедик. Бас, у зот:

«Ана ўша, отам ҳаққи, очликдир», дедилар ва уларга ана шундоқ ҳолатда ўлимтиқни ҳалол қилдилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ривоятнинг сиёқидан кўриниб турибдики, ал-Фужайъ ал-Омирий розияллоҳу анҳу ва у кишининг қавми оғир иқтисодий ҳолатга тушиб қолганлар. Очлик уларни ноилож ҳолга тушириб қўйган. Шунинг учун ҳам у киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг хузурларига

келиб:

«Бизга ўлимтиктан нима ҳалол бўлур?» деди.

Демак, уларнинг ўзлари ҳам ўлимтикни есалар бўлаверишини тушуниб қолганлар, лекин қанчалик ейишларини аниқлай олмаганлар. Ўша миқдорни аниқлаш учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга савол берилган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу саволга жавоб беришдан олдин уларнинг бу масаладаги ҳақиқий ҳолларини аниқлаб олиш учун савол бердилар:

«Таомларингиз нимадан иборат?» дедилар у зот».

Яъни, ҳозир ўлимтикка қўл урмай турганингизда нима ейишга имконларингиз бор, дедилар.

«Эрталаб бир қадах, кечкурун бир қадах сут ичамиз», дейишди ал-Фужайъ ал-Омирий розияллоҳу анҳу ва у кишининг қавмидан бўлган кишилар. Албатта, икки қадах сут бир инсон учун бир кунлик таом бўла олмайди. Шунинг учун ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларга ўлимтиктининг гўштидан истеъмол қилишга ижозат бериб:

«Ана ўша, отам ҳаққи, очликдир», дедилар ва уларга ана шундоқ ҳолатда ўлимтикни ҳалол қилдилар».

Яъни, ўша сиз васф қилаётган ҳолат ўлимтикни еса бўладиган очликдир.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу гаплари давомида отам ҳаққи, деб оталари ила қасам ичдилар. Аллоҳдан бошқанинг номи ила қасам ичиш мумкин эмаслиги ҳаммага маълум. Бу ҳолатни қандоқ тушунишимиз лозим?

Уламо аҳли бу масалани ўрганиб кўришса, ушбу ҳадиси шариф Аллоҳдан бошқанинг номи ила қасам ичиш ҳаром бўлишидан олдин айтилган экан. Бас, ҳеч қандай муаммо қолмайди.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, очдан ўладиган

ҳолатга тушиб, музтар бўлиб қолганда, ўлимдан сақланиш учун ҳаддан ошмай ҳаром нарсани еб, жон сақлаб қолса бўлади.

البقول المكروهة

МАКРУҲ САБЗАВОТЛАР

2328- عَنْ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ [”] قَالَ: مَنْ أَكْبَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ وَإِنَّهُ أَتَى بَيْدَرٍ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنَ الْبُقُولِ فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنْ الْبُقُولِ فَقَالَ قَرِّئُوهَا إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ كَانَ مَعَهُ فَلَمَّا رَأَاهُ كَبَرَهُ أَكْلَهَا قَالَ: كُلْ فَإِنِّي أَنَا حَيٌّ مَنْ لَا تُنَاجِي. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ. وَاللَّفْظُ لِأَبِي دَاوُدَ.

2328. Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким саримсоқ ёки пиёз еса, биздан четда бўлсин ёки масжидимиздан четда бўлсин ва уйда ўтирсин», дедилар.

У зотга бадр каби думалоқ идишда сабзавотлар келтирилди. Уларнинг хиди борлигини сездилар ва у ҳақда сўрадилар. У зотга унинг ичидаги нарсалар ҳақида хабар берилди. Шунда:

«Уни баъзи саҳобаларга тақдим қилинглр», дедилар. У(саҳобий) уларни емоқни ёқтирмади. Шунда у зот:

«Еявер. Албатта, мен сен муножот қилмайдиган зотга муножот қиламан», дедилар».

Бешовлари ривоят қилган. Лафз Абу Довудники.

Шарх: Ушбу ҳадиси шарифда ўткир хидли сабзавотлардан саримсоқ ва пиёзни хом ҳолида тановул қилган шахсга бўладиган муносабат ҳақида сўз кетмоқда.

«Ким саримсоқ ёки пиёз еса, биздан четда бўлсин ёки масжидимиздан четда бўлсин ва уйда ўтирсин».

Чунки, саримсоқ ёки пиёз еган одам кўпчилик ичига ёки масжидга кирса, ўзидаги кўланса хид ила кўпчиликка озор беради. Бу масала жамоатчилик жойларида ўзини қандоқ тутиш бўйича исломий маданият доирасига киради. Саримсоқ ёки хом пиёз еган одамдан нохуш хид чиқиб туриши аниқ. Агар бу нарсага эътибор берилмаса, ҳамма ўзи хоҳлаганича жамоат орасига кираверса, жамоатчилик ичида кўланса хид таркаши оддий ҳолга айланиб қолади. Жамият маданиятсиз жамиятга айланади. Бошқа жамиятлар ҳазар қиладиган, устидан куладиган бўлиб қолади.

Шунинг учун ҳам исломий маданият бу масалага алоҳида эътибор беради. Бошқа ҳадиси шарифларда тер хиди келиб турганда, яна бошқа ноқулай нарсалар асари ила жамоатчилик ичига кирмаслик қаттиқ таъкидланган. Кўпчилик ичига боришдан олдин ғусл қилиб, ювиниб олиш, хушбўй нарсалар сепиш тавсия қилинган.

«У зотга бадр каби думалоқ идишда сабзавотлар келтирилди. Уларнинг хиди борлигини сездилар ва у ҳақда сўрадилар. У зотга унинг ичидаги нарсалар ҳақида хабар берилди».

Ҳадиси шарифнинг ушбу бўлагидан киши ўзига маълум бўлмаган таомлар ичидан билмасдан ўткир хидли нарсаларини еб қўймаслик учун чоралар кўриши кераклиги ҳам билиб олинади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз ҳузурларига бадр каби думалоқ идишда сабзавотлар келтирилганда хиди борлигини сездилар ва у ҳақда сўрадилар. Олдин еб

олиб, кейин билмасдан еб қўйибман, деб хижолат бўлиб юргандан кўра, сўраб олинса яхши бўлади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ўзлари емаган ҳидли сабзавотлар ҳақида:

«Уни баъзи саҳобаларга такдим қилинган», дейишларидан баъзи кишилар кўпчиликка озор бериш эҳтимолидан узоқ бўлсалар мазкур нарсаларни тановул қилишлари жоиз эканлиги келиб чиқади.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳалиги саҳоба розияллоҳу анҳуга:

«Албатта, мен сен муножот қилмайдиган зотга муножот қиламан» деганлари мен Жаброил фаришта билан муножот қилишиб тураман, деганларидир. Фаришталар эса, қўланса ҳид бор жой ва кишига мутлақо яқин йўламайдилар.

Демак, бундоқ масалаларга алоҳида эътибор бермоғимиз лозим бўлади.

2329- عَنْ حَدِيثِ 100 عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: مَنْ تَقِيلَ نَجَاةَ الْقَبْلَةِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَفْلُهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَمِنْ أَكَلِ مَنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ الْحَبِيثَةُ فَلَا يَفْرَتَنَّ مَسْجِدَنَا ثَلَاثًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2329. *Ҳузайфа розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким қиблага қараб туфласа, қиёмат куни туфуги икки кўзи орасига келади. Ким мана бу сассик сабзавотдан еса, масжидимизга зинҳор яқинлашмасин», дедилар. Уч марта».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам икки нарсанинг ҳукмини баён қилмоқдалар.

Биринчиси: қиблага қараб туфлаш. Туфук нималиги ва уни нимага қараб туфланиши ҳаммага маълум. Шунинг учун ҳам, қиблага қараб туфлаш мутлақо мумкин эмас. Бу иш қиблага нисбатан ўтакетган ҳурматсизлик бўлади. Албатта, бу беодоблик жазосиз қолмайди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг гапларига биноан:

«Ким қиблага қараб туфласа, қиёмат куни туфуғи икки кўзи орасига келади».

Иккинчиси: сассиқ сабзавотларни еб олиб масжидга кириш. Бу иш ҳам нокулай иш. Ўзидан сассиқ ҳид анқиб турган киши масжидга кирса, Аллоҳнинг уйига нисбатан беҳурматлик қилган бўлади. Намозхонларга ва масжиддаги фаришталарга озор беради. Шунинг учун ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уч марта қайта-қайта:

«Ким мана бу сассиқ сабзавотдан еса, масжидимизга зинҳор яқинлашмасин», дедилар».

2330- وَقَالَ أَبُو أَيُّوبَ $\frac{1}{100}$ كَيْفَ رَسُولَ اللَّهِ - " إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ أَكَلَ مِنْهُ وَبَعَثَ بِفَضْلِهِ إِلَيَّ وَإِنَّهُ بَعَثَ إِلَيَّ يَوْمًا بِطَعَامٍ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ لَشُومٍ فِيهِ فَسَأَلْتُهُ: أَمْ حَرَامٌ هُوَ قَال: لَا وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2330. Абу Айюб розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон ўз хузурларига таом келтирилса, ундан еб, ортганини юборар эдилар. У зот бир куни саримсоғи бор учун ўзлари емаган таомни менга юбордилар. Мен у зотдан:

«У ҳаромми?» деб сўрадим. У зот:

«Йўқ! Лекин мен ҳиди борлиги учун уни ёқтирмайман», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифнинг ровийлари Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳу катта бахтга сазовор бўлган саҳобийлардан эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Маккаи Мукаррамадан ҳижрат қилиб келган дастлабки пайтларида у кишининг уйида вақтинча, ўз уйлари тайёр бўлгунча, яшаб турган эдилар. Ана ўша даврда ушбу ривоятда васф қилинаётган ишлар бўлиб ўтган.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам қачон ўз хузурларига таом келтирилса, ундан еб, ортганини юборар эдилар».

Яъни, менинг уйимда вақтинча яшаб турган пайтларида:

«У зот бир куни саримсоғи бор учун ўзлари емаган таомни менга юбордилар».

Бу таом одатдагидек ортиб қолган эмас, умуман ейилмаган таом бўлгани туфайли нима учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ўзлари қўл теккизмадилар экан, деган хаёл билан:

«Мен У зотдан:

«У ҳаромми?» деб сўрадим».

Бу саволда, агар ҳаром бўлса, мен ҳам емай ташлаб юборишим керакдир, деган маъно бор. Лекин Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз жавобларида гап бошқа ёқда эканини баён қилдилар.

«Йўк! Лекин мен хиди борлиги учун уни ёқтирмайман», дедилар».

Демак, у таом ҳаром эмас. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўз мақомлари туфайли, Жаброил алайҳиссалом билан бўлажак мулоқотлари, турли кишилар билан бўлажак муомалалари сабабли нохуш хиди бор саримсоқли таомни ейишни ўзларига эп кўрмаганлар. Аммо У зотдан бошқа, Абу Айюб ал-Ансорий розияллоҳу анҳуга ўхшаш кишилар тановул қилсалар бўлавериши

мумкинлигидан у кишига юборганлар.

2331- وَسُئِلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَيْنَ الْبَصِيلِ فَقَالَتْ:

إِنَّ آخِرَ طَعَامٍ أَكَلِيهِ رَسُولُ اللَّهِ - ﷺ طَعَامٌ فِيهِ بَصِيلٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ
وَالنَّسَائِيُّ.

2331. Оиша розияллоху анҳодан пиёз ейиш ҳақида сўралди. Бас, у киши:

«Набий соллаллоху алайхи васаллам тановул қилган охирги таом ичида пиёзи бор таом эди», дедилар».

Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Саримсоқ ва пиёзга ўхшаш сабзавотларнинг хуш кўрилмаслиги фақат ҳиди учун, холос. Ҳиди бошқа кишиларга озор бериши туфайли ҳид чиқиб турган пайтда кўпчилик ичига кириб бўлмаслиги таъкидланган. Бўлмаса, уларда ҳеч қандай карохат йўқ.

Сиртдан қараганда унча аҳамиятли бўлмаган бунга ўхшаш ишларга динимизда алоҳида эътибор берилиши Ислом олий инсоний маданият дини эканлигини кўрсатади. Мусулмонлар ана ўша динга муносиб бўлмоқлари, олий инсоний маданият соҳиби бўлмоқлари лозим. Жамоатчилик орасида ноқулайлик вужудга келтирадиган нарсаларга мутлақо яқинлашмасликлари керак.

الفصل الخامس

Б Е Ш И Н Ч И Ф А С Л

في الشراب

ИЧИМЛИКЛАР ҲАҚИДА

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: تَتَّبِطُّ تَطْفُفُ قَفْقُفُ قَفْجُجُ جَجْجُ

Аллоҳ таоло:

«Чорва ҳайвонларида ҳам сиз учун, албатта, ибрат бордир. Биз сизларни уларнинг қорнидан, гўнг ва қон орасидан ичувчилар (томоғи)дан осон ўтувчи соф сут ила суғорамиз», деган (*Наҳл, 66*).

Шарҳ: Яъни, чорва ҳайвонларидан қўй, эчки, сигир ёки туяга боқсангиз ҳам, Аллоҳнинг ягона илоҳ эканига далолат қилувчи белгиларни кўрасиз. Уларнинг яратилиши ва уларга тегишли сон-саноксиз мўъжизаларни бир томонга қўйиб туринг-да, улардан сут чиқишига бир назар солинг. Биз сизларни чорва ҳайвонлари қорнидан чиқадиган сут билан суғорамиз. Ўша томоғингиздан осонгина ўтадиган, мусаффо сут чорва ҳайвонининг қорнидан томирларига ўтувчи қон ва ташқарига чиқувчи гўнгнинг орасидан чиқади. Ҳайвон еган озуқа унинг қорнига тушади, ҳазм бўлиш жараёнида баъзиси қонга айланиб, томирларига ўтади, баъзиси сутга айланиб, елинига келади. Қолгани ахлатга айланиб, ташқарига чиқади.

Буни Аллоҳдан ўзга ҳеч ким қила олмайди, албатта.

Ушбу оят нозил бўлганидан тортиб, яқин-яқинларгача одамлар сутнинг қон билан гўнг орасидан чиқишини англамас эдилар. Мазкур ҳақиқатни эндигина тушуниб етмоқдалар.

Бу нарса Қуръоннинг илоҳий китоб эканига ёрқин далиллардан бири эмасми?

Бу нарса ўша Қуръонни нозил қилган Зотнинг илоҳий маъбуд бўлишга ҳақли эканини кўрсатмайдими?!

Озгина бўлса ҳам ақли бор одам учун бу нарсаларда битмас-туганмас далиллар бор.

Демак, инсон ичадиган ичимликлар ичида чорва ҳайвонларидан чиқадиған сутлар ҳам бор экан.

Шунингдек, чорвадан бошқа жонзотларда ҳам инсон учун ичимлик борлигини келаси ояти каримадан билиб оламиз.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

Аллоҳ таоло:

**«Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб
чиқар. Унда одамлар учун шифо бордир», деган (Наҳл,
69).**

Шарх: Ушбу оятда Аллоҳ асалари ҳақида сўз юритмоқда.

Аллоҳ асаларига меваларни, уларнинг гулларини топиш йўлларини осон қилиб қўйган. Одамзот топа олмайдиган жойда бўлса-да, асалари бир зумда уларни топиб боради. Ҳамда ўша мева ва гулларни ейди.

«Уларнинг қоринларидан турли рангдаги шароб чиқар».

Асаларининг қоридан чиқадиган асалларнинг ранги турли бўлиши бежиз эмас.

«Унда одамлар учун шифо бордир».

Ўша асаларининг қорнидан чиққан турли рангли шаробда одамлар учун шифо бордир. Ушбу куръоний ҳақиқат тиб илми ривожланган сари янада аниқроқ ойдинлашиб бормокда.

2332- عَنْ أَنَسٍ ¹/₁₀₀ عَنِ النَّبِيِّ " قَالَ: رُفِعْتُ إِلَى السِّدْرَةِ فَإِذَا أَرْبَعَةٌ أَنَهَارٍ نَهْرَانِ ظَاهِرَانِ وَنَهْرَانِ بَاطِنَانِ فَأَمَّا الظَّاهِرَانِ النَّيْلُ وَالْفُرَاتُ وَأَمَّا الْبَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ فَأُتِيَتْ بِثَلَاثَةِ أَقْدَاحٍ قَبِذَحُ فِيهِ لَبَنٌ وَقَدَحُ فِيهِ عَسَلٌ وَقَدَحُ فِيهِ خَمْرٌ فَأَخَذْتُ الَّذِي فِيهِ اللَّبَنُ فَشَبْرْتُ فَقِيلَ لِي أَصَبْتَ الْفِطْرَةَ أَنْتَ وَأُمَّتُكَ.

2332. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Менга «Сидра» кўтариб келтирилди. Қарасам, тўрт анҳор бор. Иккитаси зоҳирий. Иккитаси ботиний. Икки зоҳирийси: Нил билан Фурот. Икки ботинийси: жаннатдаги икки дарё. Менга учта қадах келтирилди: бир қадахда сут, бир қадахда асал, бир қадахда хамр. Ичида сути борини олдим ва ичдим. Шунда менга:

«Асл табиатга мос нарсани топдинг. Сен ҳам, умматинг ҳам», дейилди».

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинаётган ҳодисалар Исро кечасида бўлиб ўтган. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Қуддуси Шарифдан осмонга чиққанларида бир қанча нарсаларни кўрганлар. Жумладан, ушбу ҳадиси шарифда айтилганларини ҳам. Уларда ичимлик ҳақида сўз кетгани учун ушбу бобда келтирилмоқда.

«Менга «Сидра» кўтариб келтирилди».

Яъни, Исро кечасида Меърожга кўтарилганимда, менга фаришталар томонидан «Сидра» кўтариб олиб келинди. «Сидра» бошқа жойларда «Сидратул Мунтаҳо» деб айтилган. У еттинчи осмондан кейин келадиган улкан дарахтдир. Уни Аллоҳ таоло Қуръони Каримда ҳам зикр қилган:

«Сидратул мунтаҳо – (тугаш дарахти) олдида».

Сидра-дарахт, мунтаха-интиҳо, тугаш демакдир. Бу дарахтнинг тугаш дарахти деб номланишининг сабаби бор. Осмонда фаришталар ўша дарахт олдиғача бора олар эканлар, холос, ундан нарига ўта олмас эканлар. Ундан нариги томонда нима борлигини Аллоҳ таолодан ўзга ҳеч ким билмас экан.

«Унинг ҳузурида Маъво жаннати бор».

Яъни, тугаш дарахтининг олдида «Жаннати маъво» исми, тақводорларга ваъда қилинган жаннат бор.

«Ўшанда, у(дарахт)ни ўрайдиган нарса ўраб турибди».

«Ўрайдиган нарса»нинг нима эканлиги оятда очиқ айтилмаган, шунинг учун тафсирчилар бу ҳақда турли фикрларни айтганлар. Жумладан, Аллоҳнинг нури ёки фаришталар ҳам дейилган.

Лекин оятда муайян бир нарса айтилмаганлигининг ўзи «ўрайдиган нарса» васфдан ташқари улкан эканлигига далолат қилади.

Имом Аҳмад Ибн Масъуддан қилган ривоятларида Исро кечаси Пайғамбар алайҳиссалом тугаш дарахтига бориб етдилар, у еттинчи осмонда эди. Ердан чиққан нарсалар ҳам, юқоридан тушган нарсалар ҳам унга етиб тўхтади. Ўшанда Пайғамбар алайҳиссаломга беш вақт намоз, Бақара сурасининг охири, умматларидан ширк келтирмаганларининг мағфират қилинишининг хабарлари берилган, дейилган.

Ўша «Сидра»нинг атрофида Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг кўрган нарсаларидан баъзилари ҳадиси шарифнинг давомида зикр қилинмоқда:

«Қарасам, тўрт анҳор бор».

Демак, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур дарахтнинг остида тўрт анҳорни кўрганлар.

«Иккитаси зоҳирий. Иккитаси ботиний».

Яъни, мазкур тўрт анҳорнинг иккитасини зоҳирда, бу дунёда ҳам кўриш мумкин. Аммо иккитаси ботиний бўлиб, уларни фақат у дунёда жаннатдагина кўриш мумкин.

«Икки зоҳирийси: Нил билан Фурот».

Бу икки машҳур дарё Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга Сидранинг яқинида меърожда кўринишининг ўзи уларнинг нақадар баракали эканига кучли далилдир.

«Икки ботинийси: жаннатдаги икки дарё».

Бу дарёларни фақат жаннатиларгина кўрурлар ва улардан баҳраманд бўлурлар.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг «Сидра»нинг олдида кўрганлари шу билан тугаб қолмади. Балки, бошқа ишлар ҳам бўлди.

«Менга учта қадах келтирилди: бир қадахда сут, бир қадахда асал, бир қадахда хамр. Ичида сути борини олдим ва ичдим».

Яъни, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга уч қадахда уч хил ичимлик келтирилган. Қайси бирини олиб ичиш У зотнинг ўз ихтиёрларида бўлган. У зот эса асални ҳам, хамрни ҳам олмай сутни олиб ичганлар. Ва бу тасарруфлари учун У зотга:

«Асл табиатга мос нарсани топдинг. Сен ҳам, умматинг ҳам», дейилди».

«Асл табиат» Аллоҳ таоло бандаларни яратган соф табиатдир. Бу мақтовга сазовор иш эди. Шунинг учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга ва У зотнинг умматларига мақтов сўзлари айтилди.

Шундан сут хосиятли ичимлик экани келиб чиқади. Албатта, ҳозирда бу улкан ҳақиқатни таъкидлаб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Сут ва сут маҳсулотларининг инсон учун қанчалар фойдали эканлиги тажриба ва илм асосида ҳамма-ҳаммага маълум ва машҳур бўлиб кетди. Ислом умматида ҳам сут энг яхши кўрилган ичимликлардан бири бўлиши учун ушбу ҳадиси

шарифнинг ўзи кифоя қилади.

2333- وَأُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ بِإِيلِيَاءَ بَقْدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ قَالَ: جَبْرِيلُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَذَاكَ لِلْفِطْرَةِ لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ غَوَتْ أُمَّتُكَ.

2333. Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга Исро кечаси Илияда икки қадахда: хамр ва сут келтирилди. У зот иккисига назар солиб туриб, сутни олдилар. Шунда Жаброил:

«Сени соф табиатга ҳидоят қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин! Агар хамрни олганингда умматинг игвога учрар эди», деди.

Шарҳ: Бу ҳодиса меърожга чиқишдан олдин Илия–Қуддуси Шарифда бўлган экан. Бунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга учта эмас, иккита қадахда ичимлик келтирилган экан. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хамрни қўйиб, сутни танлаган эканлар. Бунинг учун Жаброил алайҳиссаломдан:

«Сени соф табиатга ҳидоят қилган Аллоҳга ҳамд бўлсин! Агар хамрни олганингда умматинг игвога учрар эди» деган гапларни эшитган эканлар.

Эҳтимол, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматларидан ким сут ичса, фойда топиб, ким хамр ичса, игвога учраб юриши шундандир.

2334- وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ $\frac{1}{100}$: لَمَّا خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَرَرْنَا بِتَرَاعٍ وَقَدْ عَطَشَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَحَلَيْتُ لَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ. رَوَى هِذِهِ

2334. Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам билан Маккадан Мадинага чиққанимизда бир чўпоннинг олдидан ўтдик. Набий соллаллоху алайҳи васаллам жуда ҳам чанқаган эдилар. Мен у зот учун озгина сут соғиб келтирдим. У зот мени рози қилиш учун ундан ичдилар».

Ушбу усовини икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳодиса Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам билан ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ Маккаи Мукаррамадан Мадинаи Мунавварага ҳижрат қилиб кетаётганларида содир бўлган. Бутун дунё тарихида машҳур, балки инсоният тарихининг бурилиш нуқталаридан бўлмиш ҳижрати набавийя ҳодисасида жуда кўп ибратли ишлар бўлиб ўтган. Ўша улкан тарихий ҳодисанинг жонли иштирокчиси, икки ҳижратчининг бири ҳазрати Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхудан қилинаётган ушбу ривоятда ҳижрат давомида бўлиб ўтган саргузаштлардан биттаси ҳикоя қилинмоқда. Бунда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам қўй сути ичганлари ҳақида сўз кетмоқда.

Бу ривоятдан Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам янги соғилган қўй сутини ичганлари билиб олинади. Ҳазрати Абу Бакр Сиддиқнинг **«У зот мени рози қилиш учун ундан ичдилар»** дейишларидан биров бир нарса тутганида унинг хурсанд бўлишининг риоясини қилиш зарурлиги ҳам тушуниб олинади.

2335- وَقَالَ أَنَسٌ ¹/₁₀₀: سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ - بِقِدَحِي هَذَا

الشَّرَابَ كُلَّهُ الْعَسَلَ وَالْبَيْدَ وَالْمَاءَ وَاللَّبَنَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتَّسَائِيُّ.

2335. Анас розияллоху анҳу:

«Мен Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васалламни ушбу қадахим ила барча шароблар ила сероб қилганман: асал, набийз, сув ва сут», деди».

Муслим ва Насай ривоят қилганлар.

Шарҳ: Авваллари ҳам бир неча бор такрорланганидек, Анас розияллоху анҳу Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хизматларида бардавом бўлганлар. Шунинг учун ул киши У зоти бобаракот соллаллоху алайҳи васалламга турли шаробларни тутганлари ғариб эмас. Ривоятдан Анас розияллоху анҳунинг ўзлари билан олиб юрадиган қадахлари борлиги, ўша қадахга турли ичимликларни қуйиб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламга тутишлари очик-ойдин кўриниб турибди.

Ушбу ривоятдаги «набийз»дан мурод хурмо ёки майизни сувга солиб ивитганда ҳосил бўладиган хуштаъм, маст қилмайдиган ичимликдир.

2336- وَعَنْهُ قَال: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ - " يَدْخُلُ يَسْرَاءَ

وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2336. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам «Байруҳоо»га кириб ундаги яхши сувдан ичар эдилар».

Икки шайх ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Байруҳоо» Абу Толҳа розияллоху анҳунинг Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг масжидлари яқинидаги боғдаги жуда ҳам суви тотли кудукнинг номи. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам тез-тез ўша кудукдаги тотли сувдан ичганлари маълум ва машҳур.

Ушбу ривоятда ҳам Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг қандоқ ичимликлар ичганлари ҳақидаги

2337- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَيَانَ يُسْتَعَذَّبُ
لِلنَّبِيِّ " الْمَاءُ مِنْ بُيُوتِ السُّقْيَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ.

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам учун «Буютус Суқя»дан сув келтирилар эди».

Шарх: «Буютус Суқя» нима эканлиги ҳақида икки хил маълумот келган.

Иккинчисида эса, Мадинаи Мунаввара билан Маккаи Мукаррама орасидаги бир катта қишлоқ, дейилган.

Нима бўлганда ҳам, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам узоқ жойдан келтирилган сувни яхшилиги учун ичганлари, У зотни хурсанд қилиш учун олис масофадан сув келтирилгани маълум бўлмоқда.

ХАМР ҲАҚИДА ВОРИД БЎЛГАН НАРСАЛАР

«Ва хурмо ва узумларнинг меваларидан маст қилувчи нарса ва гўзал ризқ олурсиз. Албатта, бунда ақл юритгувчилар учун оят-белги бордир», деган *(Нахл,*

67).

Шарх: Наҳл сурасидаги ушбу ояти карима Қуръони Каримдаги ҳамр ҳақида нозил бўлган оятларнинг биринчисидир. Хурмо ва узумларни ҳам Аллоҳ таолонинг Ўзи яратгани ҳаммага маълум. Эътибор қилган одам уларда ҳам улкан илоҳий мўъжизаларни кўради. Ҳозир у мўъжизаларни бир томонга қўйиб турайлик-да, ушбу оятда зикр қилинган нарсага эътибор берайлик.

«...хурмо ва узумларнинг меваларидан маст қилувчи нарса ва гўзал ризқ олурсиз».

Хурмонинг ҳам, узумнинг ҳам меваси бор. Ўша мевага маълум бир усулда ишлов берилса, ундан маст қилувчи ичимлик олинади. Яна ўша меванинг ўзидан бошқачароқ йўсинда яхши ризқ олиш ҳам мумкин. Бу мевага бундай қобилиятни—турли ҳолатни қабул қилиш истеъдодини ким берди? Албатта, Аллоҳ таоло берди.

«Албатта, бунда ақл юритгувчилар учун оят-белги бордир».

Бу нарсаларнинг мўъжизалигини ва уларни яратган Зот—Аллоҳнинг Ўзигина ибодатга сазовор маъбудлигига белги эканини тушуниб етиш учун ақл бўлиши лозим. Ана шу ақл эгалари хурмо ва узумлар мевасидан маст қилувчи ичимлик эмас, яхши ризқ олишга ҳаракат қиладилар.

Ушбу ояти карима аввал айтиб ўтганимиздек, Қуръони Каримда маст қилувчи ичимлик ҳақида нозил бўлган тўрт оятнинг биринчисидир. Кўриниб турибдики, бу оятда маст қилувчи ичимлик ҳақида муайян бир ҳукм йўқ. Аммо унинг яхши ризққа қиёсан ёмон эканига ишора бор. Бу ишора мусулмонлар ичида маст қилувчи ичимликка қарши қуръоний тарғиботнинг бошланишидир.

وَقَالَ تَعَالَى: أَلَمْ يَجْعَلْ لَكُمْ مِنْهَا رِزْقًا

Яна У Олий Зот:

«Албатта, хамр, қимор, бутлар ва (фол очадиган) чўплар ифлосдир. Шайтоннинг ишидир. Бас, ундан четда бўлинг. Шоядки, нажот топсангиз», деган (*Моида, 90*).

Шарҳ: Араб тилида «хамр» сўзи «тўсиш», «беркитиш» маъноларини англатади. Тановул қилган кишининг ақлига таъсир этадиган, унинг ақлини тўсадиган, беркитадиган, бошқача айтганда, маст қиладиган ҳар бир нарсага «хамр» дейилади.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида: «Ҳар бир маст қилувчи нарса хамрдир, ҳар бир хамр ҳаромдир», дейилган. Бундан англашиладики, «Ароқдан бошқа нарсаларни ичса бўлаверадими? Ичмасая, чекса бўладими?» каби саволлар, шунингдек, «Ароқнинг ўзи ҳаром эмас экан-у, маст қилиши ҳаром экан», деганга ўхшаш «шарҳ»ларнинг ҳаммаси ўринсиз ва мантиқсиз гаплардир.

«Қимор» аслида арабча сўз, аммо оятда айнан «қимор» сўзи эмас, балки унинг муродифи «майсир» сўзи келтирилган. Бу эса, осонлик билан мол топиш маъносини билдиради. Яъни, қиморнинг ҳақиқий маъносига далолат қилади.

Бут ва фол очадиган чўплар ҳақида аввалги оятлар тафсирида етарли маълумотлар берилган.

Аллоҳ таоло ушбу оятда хамр тановул қилиш ва қимор ўйнаш каби амалий гуноҳларни бутга чўқиниш ва фолбинга ишониш каби куфр ва ширк саналган улкан маънавий жиноятларга тенглаштирмоқда. Баъзи одамлар бутга чўқинишдан қаттиқ ҳазар қиладилар, ўлиб кетса ҳам бу ишни қилишга кўнмайдилар. Аммо ароқни ичаверадилар, қиморни ўйнайверадилар. Фолбинга бориш ҳақида ҳам шу фикрни айтса бўлади. Аллоҳ таоло бу ишларнинг барчасини қўшиб-жамлаб туриб, бир хил баҳо

бермоқда.

«Албатта, хамр, қимор, бутлар ва (фол очадиган) чўплар ифлосдир. Шайтоннинг ишидир», демоқда.

Сўнгра иймон келтирган бандаларига хитоб қилиб:

«Бас, ундан четда бўлинг», демоқда.

Яъни, мўмин бандаларнинг нажот топишларига шояд ушбу ифлосликдан ва шайтоннинг ишидан четда туриш сабаб бўлса, демоқда.

2338- عَنْ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: كُنْتُ أَسْقِي أَبَا عُبَيْدَةَ وَأَبَا طَلْحَةَ وَأُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ مِّنْ فَضِيخِ زَهْوٍ وَتَمْرٍ فَجَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ: إِنَّ الْحَمَرَ قَدْ حُرِّمَتْ فَقَالَ: أَبُو طَلْحَةَ فِيمَ يَا أَنَسُ فَأَهْرَفْتُهَا. رَوَاهُ الثَّلاثَةُ.

2338. Анас розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Абу Убайда, Абу Талҳа ва Убай ибн Каъбларга хурмо ғўраси ва пишган хурмодан қилинган хамрни қўйиб берар эдим. Бас, уларнинг ҳузурига биров келиб:

«Хамр ҳаром қилинди», деди.

Шунда Абу Талҳа:

«Эй Анас, тур, уни тўкиб юбор!» деди.

Мен уни тўкиб юбордим».

Учовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Жоҳилият вақтида ҳамма хамр ичишга мубтало бўлган, бу ишга ёшу қари муккасидан кетган эди. Шунинг учун Аллоҳ таоло бу нарсани аста-секин ҳаром қилди. Ушбу ривоятда Абу Убайда ибн Жарроҳ, Абу Талҳа ва Убай ибн Каъб каби улкан саҳобийлар ҳам хамр ҳаром қилинмай туриб уни ичганлари, ҳазрати Анас ибн Молик розияллоҳу анху эса, косагуллик қилганлари зикр этилмоқда.

Бу ривоятда саҳобаи киромларнинг шариат амрига қандоқ муносабатда бўлганлари ҳам яққол васф қилинмоқда. Одатда хамр тановул қилган одам баъзи нарсаларга бепарво қарайди. Энг муҳим ишлар бўлса ҳам мастлиги тарқагандан кейин қилиш учун орқага суради. Аммо саҳобаи киромларга хамр ҳаром қилингани ҳақидаги хабар келиши билан уни шу заҳоти ҳаётга татбиқ қилишга ўтганлар. Ичмай қўйиш билан кифояланмай, идишлардаги хамрларни ҳам тўкиб ташлашга ўтганлар. Ривоятларда келишича, хамрнинг ҳаромлигини баён қилувчи ояти карима нозил бўлганда кўчаларда хамр ариқ бўлиб оккан экан. Баъзи хамр ичиб ўтирган одамлар ўзларини мажбур қилиб уни қусиб юборган эканлар. Ҳа, дастлабки ихлосли мусулмонлар шариат амрини амалга оширишга ана шундоқ улкан эътибор берганлар.

Ушбу ривоятда ҳам мазкур ҳолатдан бир кўриниш васф қилинмоқда.

«Бас, уларнинг ҳузурига биров келиб:

«Хамр ҳаром қилинди», деди.

Шунда Абу Талҳа:

«Эй Анас, тур, уни тўкиб юбор!» деди.

Мен уни тўкиб юбордим».

Ҳозирги мусулмонларда шариат амрларини адо этишда айнан ана ўша ихлос ва бардавомлик етишмаслиги кўплаб мусибатларга сабаб бўлаётгани ҳаммага маълум.

2339- عَنْ ابْنِ عُمَرَ ¹/₁₀₀ قَالَ: خَطَبَ عُمَرُ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ نَزَلَ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَهَنِي مِنْ خَمْسَةِ أَشْيَاءَ الْعَيْبِ وَالتَّمَرِ وَالْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ وَالْعَسَلِ وَالْخَمْرُ مِمَّا خِيَامَرِ الْعَقْلِ وَثَلَاثٌ وَدِدْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يُفَارِقْنَا حَتَّى يَعْهَدَ إِلَيْنَا عَهْدًا الْجِدِّ

وَالْكَلَالَةُ وَأَبْوَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الرَّبِّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ.

2339. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Умар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг минбарларида туриб хутба қилиб:

«Хамрнинг ҳаром қилингани нозил қилинган пайтда у беш нарсадан олинар эди: узумдан, хурмодан, бугдойдан, арпадан ва асалдан. Ақлни тўсган нарса хамрдир. Уч нарса борки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам биздан ажрамасдан туриб, улар ҳақида бизга аҳднома беришларини истардим: бобо, калола ва рибонинг баъзи боблари», деди».

Бешовларидан фақат Термизий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Улкан саҳобий Абдуллоҳ ибн Умар ўз оталари халифалик вақтларида масжидда қилган хутбасида айтган гапларини ривоят қилмоқдалар.

Бу ривоятда икки хил масала: хамр ва саҳобалар ҳал қилишда қийинчиликка учраган баъзи масалалар ҳақида сўз кетмоқда.

«Хамрнинг ҳаром қилингани нозил қилинган пайтда у беш нарсадан олинар эди: узумдан, хурмодан, бугдойдан, арпадан ва асалдан».

Яъни, Аллоҳ таоло Қуръони Каримда хамрнинг ҳаромлигини баён қилувчи ояти каримани нозил қилган пайтда Арабистон ярим оролида хамр беш нарсадан олинар эди. Лекин бундан мазкур беш нарсадан бошқа нарсалардан олинган маст қилувчи ичимликлар хамр эмас, деган гап чиқмайди. Чунки,

«Ақлни тўсган нарса хамрдир».

Яъни, истеъмол қилинганда истеъмол қилувчининг ақлига таъсир қилиб, уни маст қилувчи ҳар бир нарса «хамр» дейилади. «Хамр» сўзининг луғавий маъноси ҳам тўсишни англатади. Арабларда аёл киши бошига ўраб

юрадиган тўсқич-рўмолни ҳам химор дейилади.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг ушбу гаплари умумий қоида сифатида ишлатилади ва хамрнинг ҳаромлиги нозил бўлганда Арабистонда хамр ҳисобланадиган беш турдан бошқа барча ақлни тўсувчи нарсалар ҳам хамр ҳисобланади. Уларнинг қайси нарсадан, қайси услубда олиниши ёки суюқ-қуюқ бўлиши эътиборга олинмайди. Чунки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг бошқа бир ҳадисларида:

«Ҳар бир маст қилувчи ва ҳар бир бўшаштирувчи хамрдир», деганлар.

У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам яна бошқа бир ҳадисларида:

«Ҳар бир маст қилувчи хамрдир. Ҳар бир хамр ҳаромдир», деганлар.

Шунинг учун «водка»ми, «виски»ми, «вино» ёки «пиво»ми—барибир ҳаром. Шунинг учун «морфи»ми, «наша»ми, «кокаин»ми, «кўкнори»ми—ҳаммаси ҳаром.

Энди ривоятдаги иккинчи тур, биз ўрганаётган фаслга оид бўлмаган масалаларни тушунишга ҳаракат қилайлик.

«Уч нарса борки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам биздан ажрамасдан туриб, улар ҳақида бизга аҳднома беришларини истардим: «бобо», «калола» ва «рибо»нинг баъзи боблари».

Яъни, ушбу уч нарсанинг ҳукмини Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам вафотларидан олдин бизларга худди аҳднома ёзгандек қилиб, баён этиб беришларини орзу қилардим, деганлари.

Ҳазрати Умар розияллоҳу анҳунинг бу гапларни айтишига сабаб бўлган нарса бобо ака-укалар билан бирга меросхўр бўлиб қолганда мероснинг қанчасини олиши ҳақида аниқ гап бўлмагани учун саҳобалар бу масалани ечишда дастлаб анча қийналишган. Шунингдек, мерос масалаларидан бири бўлмиш «калола» масаласида ҳам

анча тортишувлар бўлган.

Ҳазрати Умарнинг «рибонинг баъзи боблари» деганларида «рибо ал-фазл» деб номланган рибо ҳақида ҳам тортишувлар бўлиб, анча қийинчиликка дуч келинган. Аммо вақти-соати келиб, бу масалалар ечилди. Уларни ўтган китобларда батафсил ўргандик ҳам.

2340- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ وَفِدُ عَبْدِ

الْقَيْسِ عَلَى النَّبِيِّ " فَسَأَلُوهُ وَسَلَّم عَنْ النَّبِيِّ فَنَهَاهُمْ أَنْ يَتَّبِعُوا فِي الدُّبَاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُرْفَتِ وَالْحَنْتَمِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

2340. Оиша розияллоху анҳодан ривоят қилинади:

«Абдулқайснинг ҳайъати Набий соллаллоху алайҳи васалламнинг ҳузурларига келди ва У зотдан набийз ҳақида сўрадилар. Бас, У зот уларни қовокда ва ёғочдан қилинган идишда, смола суртилган ва сирганчиқ модда суртилган кўзада набийз тайёрлашдан қайтардилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Абдулқайс арабларнинг машҳур қабиаларидан бўлиб, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламнинг хабарлари тарқалгандан кейин уларнинг кўзга кўринган арбобларидан иборат бир гуруҳ У зотнинг ҳузурига келган, икки тараф ораларида давомли суҳбат бўлган ва абдулқайслиklar Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан бир қанча масалаларни, жумладан, қандок идишларда набийз тайёрлаш мумкинлигини сўрашган.

«Набийз»дан мурод хурмо ёки майизни сувга солиб ивитганда ҳосил бўладиган хуштаъм, маст қилмайдиган ичимликдир. Аммо набийз тайёрлашда хатога йўл қўйилса ичимлик хамрга айланиб қолиши ҳам мумкин. Шунинг учун бу ичимлик ҳақида саволлар кўп бўлади. Набийзнинг

соф ва шубҳасиз бўлишида идиш ҳам муҳим ўрин тутди. Шу маънода ушбу ривоятда зикр қилинган тўрт хил идишда набийз тайёрлаш мумкин эмас.

1. Қовоқдан қилинган идишда.

Авваллари қовоқ пишганда ичидаги моддани таомга ишлатилгандан кейин сиртидан идиш сифатида фойдаланилган. Уламо аҳли, қовоқда набийз қилишнинг манъ этилиши ундаги мавжуд хусусият туфайли набийз тезда хамрга айланиб қолиши учундир, дейдилар.

2. Ёғочдан қилинган идишда.

Арабларда асосан, хурмо ёғочидан ичимликлар сақланадиган идишлар қилиш одати бор эди. Бундоқ идишларда қилинган «набийз» ҳам тезда хамрга айланиб қолиши тажрибада кузатилгани учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларда «набийз» тайёрлашдан қайтардилар.

3. Смола суртилган идишда.

Турли нарсалардан тайёрланган идишга қуйилган суюқлик сингиб кетмаслиги учун унга худди қайиқларга суртилгани каби смола суртилган. Смола моддаси ҳам набийзни хамрга айланттирувчи омиллардан бири бўлгани учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам смола суртилган идишларда набийз тайёрлашдан қайтармоқдалар.

4. Сирғанчиқ модда суртилган кўзада.

Аввалги вақтларда лойдан қилинган кўзаларда ҳам суюқликлар сақланган ва ташилган. Ана ўша идишларнинг суюқликларни тутиб туриш қобилятини кучайтириш ниятида уларга турли моддалар суртилган. Ўша вақтда мазкур мешкобларга суртиладиган сирғанчиқ моддаларда «набийз»ни хамрга айланттиришга омил бўладиган хусусият борлиги учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам уларда набийз тайёрлашдан қайтармоқдалар.

Бу ҳадиси шарифдан ичимликларни тайёрлашда,

2341- وَقِيلَ لَابْنِ عُصْبَرٍ $\frac{1}{100}$: حَدَّثَنِي بِمَا نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ [”] مِنْ الْأَشْرِبَةِ بُلْعَتِكَ وَفَسِيرُهُ لِي بُلْعَتِنَا قِيلَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ [”] عَنِ الْحَتَمِ وَهِيَ الْجُرَّةُ وَعَنِ الدُّبَاءِ وَهِيَ الْقُرْعَةُ وَعَنِ الْمُزْمَتِ وَهُوَ الْمَطْنِيُّ بِالْقَارِ وَعَنِ النَّقِيرِ وَهِيَ النَّخْلَةُ تُنْسَحُ نَسْحًا وَتُنْقَرُ نَقْرًا وَأَمَرَ أَنْ يُتَبَدَّ فِي الْأَسْقِيَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

«Бизга Набий соллаллоху алайҳи васаллам қайтарган ичимликларни ўз тилингда айтиб, бизнинг тилимизда тафсир қилиб бер», дейилди.

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

139

жумладан олинади.

«Ибн Умарга:

«Бизга Набий соллаллоху алайҳи васаллам қайтарган ичимликларни ўз тилингда айтиб, бизнинг тилимизда тафсир қилиб бер», дейилди».

Демак, саҳобаи киромларнинг вақтларидаёқ баъзи бир истилоҳлар ҳамма ҳам тушунавермайдиган ҳолга етиб, уларни замонавий иборалар билан шарҳлаб бериш эҳтиёжи туғилиб қолган. Бу ҳолат ҳар бир тилда, ҳар бир маданиятда бўлиши табиий бир ҳол.

Чунки тил ҳам худди тирик жисм кабидир. Ундан ишлаб вазифасини ўтаб бўлган хужайралар тушиб кетади ва уларнинг ўрнига янгилари пайдо бўлади. Ана ўша тилдаги ва истилоҳлардаги ўзгаришлар бошқа соҳаларда бўлса ҳамда уларда хато содир бўлса, тузатиш бир оз енгил кўчиши мумкин.

Аммо мазкур ўзгариш ва хатолар дину диёнатга оид бўлса, оқибати оғир бўлиши турган гап. Шунинг учун бу масалада жуда ҳам эҳтиёт бўлмоқ лозим.

Агар ушбу ўрганаётган масаламизни оладиган бўлсак, эски истилоҳдаги идишнинг номини тўғри тушунмай, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам қайтарган идишда набийз қилинса, хамрга айланиб қолиши, уни мусулмонлар ичиб гуноҳкор бўлиши эҳтимоли бор.

Ҳозирда ана ўша истилоҳлардаги фаркни тўғри тушуниб етмаслик, тилдаги содир бўлган янгиликларни тўғри фаҳмламаслик оқибатида содир бўлган хатолар ҳам бор.

Мисол учун, қадимда русларнинг пиймасига ўхшаш оёқ кийимини араблар «жавраб» деганлар. Таҳорат бобида ўрганганимиздек, Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам мазкур жаврабга масҳ тортишга изн берганлар. Ҳозирда эса, ип ёки унинг ўрнини босувчи юпка нарсалардан тайёрланган юпка пайпоққа «жавраб» дейилади. Баъзи

кишилар орадаги фарқни тушунмасдан ҳозирга пайпоқларга ҳам масҳ тортса бўлаверади, деб фатво бермоқдалар.

Умуман, шариатимиз таълимотларини кенг халқ оммасига англатиш учун доимий равишда ушбу масалада иш олиб бориш лозим. Исломий илмларга мутахассис бўлган кишилар вақт топиб, имкон топиб мазкур эски сўз ва истилоҳларни ўрганишлари мумкин. Аммо кенг халқ оммаси учун бу борада на вақт ва на имкон бор. Шунинг учун, уламо аҳли диний адабиётларни халқ тушунадиган тилда баён қилиб туришлари, китоблар битишлари лозим.

Айниқса, бизнинг Мовароуннаҳр диёри шароитида турли омилларга кўра, бу масала ўта долзарб масалага айланиб қолган. Биз исломий адабиётимизни бутун боши ила қайта тузишимиз лозим.

2342- عَنِ بُرَيْدَةَ $\frac{1}{100}$ عَنِ النَّبِيِّ " قَالَ: نَهَيْتُكُمْ عَنْ ثَلَاثٍ وَأَنَا أَمُرُّكُمْ بِهِنَّ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فَرُورُوهَا فَإِنَّ فِي زِيَارَتِهَا تَذْكَرَةً وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ الْأَشْرَبَةِ أَنْ تَشْرَبُوا إِلَّا فِي ظُرُوفِ الْأَدَمِ فَاشْرَبُوا فِي كُلِّ وَعَاءٍ غَيْرَ أَنْ لَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ الْحُومِ الْأَضْبَاحِيِّ أَنْ تَأْكُلُوهَُا بَعْدَ ثَلَاثٍ فَكُلُوا وَاسْتَمْتِعُوا بِهَا فِي أَسْفَارِكُمْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ.

2342. Бурайда розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам:

«Мен сизларни уч нарсадан қайтарган эдим. Энди мен сизларни уларга амр қилурман. Мен сизларни қабрларни зиёрат қилишдан қайтарган эдим. Бас, энди уларни зиёрат қилаверинглар. Чунки уларни зиёрат

қилишда эслатма бор. Мен сизларни тери идишлардан бошқадаги ичимликлардан қайтарган эдим. Бас, энди барча идишдан ичаверинг, фақат маст қилувчини ичмасангиз бўлди. Мен сизларни уч кундан кейин қолган қурбонлик гўштидан қайтарган эдим. Бас, энди уни енг ва сафарларингизда ҳам ундан хузурланинг», дедилар».

Бешовларидан фақат Бухорий ривоят қилмаган.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда биз ўрганаётган фаслга тегишли маълумотлар ҳам, тегишли эмас маълумотлар ҳам бор. Лекин худди ўтган ривоят каби бунисида ҳам шариат руҳини тушунишимизга хизмат қилувчи ажойиб умумий қоида ҳам бор.

Бу қоида шаръий ҳукмлар бир-бирини насх қилиши қоидасидир. Бу қоидага биноан, оят ёки ҳадисдан иборат бирор шаръий далил ила собит бўлган маълум ҳукм ундан кейин келган бошқа бир оят ёки ҳадисдан иборат шаръий далил ила ҳукмдан қолдирилишидир.

Ушбу ҳолатда шаръий далил ҳадис орқали бўлмоқда. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг ҳадислари орқали ушбу ривоятда зикр қилинган уч ҳукмни жорий қилган эдилар. Вақт ўтиб мазкур ҳукмдан кўзланган ҳикмат собит бўлиб, мақсад ҳосил бўлгач, у ҳукм амалдан қолдирилиб, асосий ҳукм собит этилмоқда. Келинг, масалани тўлиғича ўрганиб чиқайлик.

«Мен сизларни уч нарсадан қайтарган эдим. Энди мен сизларни уларга амр қилурман».

Яъни, мен сизларни келажакда зикр қилинадиган уч ишдан ўз ҳадисларим ила қайтарган эдим. Энди ўша ҳукмларни амалдан қолдириб, мазкур қайтарилган ишларни қилаверишингизга буюраман.

«Мен сизларни қабрларни зиёрат қилишдан қайтарган эдим. Бас, энди уларни зиёрат қилаверинглар. Чунки уларни зиёрат қилишда эслатма

бор».

Жоҳилият даврида бутпарастликнинг авж олишига асосан қабрларни зиёрат қилишдаги хатолар сабаб бўлган эди. Ўтган аҳли солиҳ кишиларни эъзозлаш мақсадида уларнинг қабрларини зиёрат қилиб, сўнг суратларини қўйиб, кейинроқ келган авлодлар уларни яна ҳам муболағали равишда ҳурматлашлари оқибатида бора-бора ўлганлардан баъзиларини илоҳийлаштириш даражасига етиб борганлар. Шунинг учун ҳам Ислом ўзининг дастлабки босқичида, кишиларни бутпарастликдан тавҳидга чорлаш даврида қабрларнинг зиёратини ман қилган.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳақда бир неча ҳадиси шарифлар айтганлар. Кейинчалик Ислом ақидаси кишилар қалбига мустаҳкам ўрнашиб, одамлар ширк билан тавҳид орасидаги фарқни яхши тушуниб қабр зиёрати ширкка сабаб бўлмайдиган даражага етганда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ушбу ҳадис ила аввалги ҳадисларида собит бўлган ҳукмни насх қилганлар. Қабрларни зиёрат қилишга қайтадан рухсат берганлар. Фақат рухсат берибгина қолмай ул ишга тарғиб ҳам қилганлар. «Чунки уларни зиёрат қилишда эслатма бор», деб қабр зиёратидан кўзланган асосий мақсадни ҳам баён қилганлар.

Агар биз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қабрларнинг зиёратини манъ қилувчи ҳадиси шарифларини ўқиш билан тезда ҳукм чиқариб юборсак, ушбу ҳадисни ўқимаган бўлсак, хато қилган бўламиз. Шунинг учун шариат илмларини ўрганувчи, жумладан, ҳадис ўрганувчи киши насх ҳақида маълумотга эга бўлмаса, ўзи ҳам адашиб қолиши, ўзгаларни ҳам адаштириб қўйиши ҳеч гап эмас.

«Мен сизларни тери идишлардан бошқадаги ичимликлардан қайтарган эдим. Бас, энди барча

идишдан ичаверинг, фақат маст қилувчини ичмасангиз бўлди».

Бу ҳадиси шарифдаги ичимликдан мурод «набийз» экани ҳаммамизга маълум. Чунки, аввал ўрганиб ўтганимиздек фақат «набийз»гина хамрга айланиб қолиши эҳтимоли бор ичимликдир. Арабларда юқорида айтиб ўтилганидек, хурмо, буғдой, узум, арпа ва асални сувга аралаштириб маълум идишларга солиб қўйиш ила «хамр» тайёрланар эди. Худди шу усул билан «набийз» ҳам тайёрланар эди. «Набийз» билан «хамр» орасида идиш ва унда туриш муддатида фарқ бор эди, холос. Оз муддат тургани «набийз» бўлиб, ҳалол ичимлик саналар, узок муддат тургани ачиб «хамр»га айланар эди. Жоҳилиятда ҳалол-ҳаромнинг фарқига борилмагани учун «набийз» билан «хамр»нинг, уларнинг орасидаги фарқларни англаш ҳам йўқ эди.

Ислом бу нарсаларни фарқлагани учун мусулмонларга уларнинг орасидаги фарқни ўргатиш ҳам лозим эди. Бунинг учун эса маълум вақт керак эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ана ўша вақт давомида маълум бир «набийз»нинг тезда «хамр»га айланишига сабаб бўладиган идишларда набийз қилишни манъ қилдилар. Бу масала ўзлаштириб бўлинганидан кейин эса, ушбу ҳадис ила олдинги ҳукмни насх қилдилар.

«Мен сизларни уч кундан кейин қолган қурбонлик гўшtidан қайтарган эдим. Бас, энди уни енг ва сафарларингизда ҳам ундан ҳузурланинг».

Ислом шариатига қурбонлик қилиш ҳукми янги киритилган пайтда жамиятда очлик ҳукм сургани сабабли Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам қурбонликка сўйилган ҳайвон гўшtidан қурбонлик қилувчининг уйида уч кундан ортиқ қолмаслигини, барча гўштни муҳтож кишиларга тарқатиб юбориш зарурлигини таъкидлаган эдилар. Мусулмонлар ушбу шаръий ҳукмга маълум муддат

амал қилиб турдилар.

Кейинчалик эса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу биз ўрганаётган ва шунга ўхшаш бошқа ҳадиси шарифлари ила бу ҳукм насх қилинди. Мусулмонларга ўзлари сўйган қурбонлик гўштларидан уч кундан кейин ҳам фойдаланишга ижозат берилди.

2343- وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - " : نَهَيْتُكُمْ عَنِ الظُّرُوفِ وَإِنَّ ظُرْفًا لَا يُجِلُّ شَيْئًا وَلَا يُحَرِّمُهُ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2343 Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Мен сизларни идишлардан қайтарган эдим. Албатта, идиш бир нарсани ҳалол ҳам қилмайди, ҳаром ҳам қилмайди. Ҳар бир маст қилувчи ҳаромдир», дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзлари аввал маълум идишларда набийз қилишдан қайтариб чиқарган ҳукмнинг насх бўлиб амалдан қолганини эълон қилмоқдалар. Идиш бирор нарсани ҳалол ёки ҳаромга айлантирмайдиган нарса эканини таъкидламоқдалар. Фақатгина одамлар ўз амаллари ила набийзни ўз вақтида олмай ўтказиб юбориб хамрга айланишига сабаб бўлишларига ишора қилмоқдалар.

Демак, ичимликнинг ҳалол-ҳаромлиги унинг қандок идишда сақланганлигига қараб эмас, балки, унинг маст қилувчи ёки маст қилмайдиган эканига қараб бўлар экан. Шунинг учун мусулмон кишилар маст қилувчи ичимликларни ҳеч қачон ичмасликлари керак.

2344- وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ -

عَنِ الْبَيْتِ وَهُوَ نَيْدُ الْعَسَلِ فَقَالَ: كُبُلُ شَرَابٍ أَسْبَكَرَ فَهُوَ حَرَامٌ. رَوَاهُ
الْخَمْسَةُ.

2344. *Оиша розияллоху анҳо айтдилар:*

«Набий соллаллоху алайҳи васалламдан «Бить» ҳақида сўралди. У асалнинг «набийзи»дир. Бас, у зот:

«Ҳар бир ичимлик маст қилса, ҳаромдир», дедилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ўша вақтда асалга сув аралаштириб маълум муддат идишда сақлаб хуштаъм набийз қилиб ичилар эди. Афтидан набийз қилаётганда вақти ўтиб кетиб «Бить», яъни асалнинг набийзи хамрга айланиб қолиш ҳоллари ҳам тез-тез учраб турганга ўхшайди. Шунинг учун баъзиларда асалнинг набийзини ичса бўладими-йўқми, деган савол пайдо бўлиб қолган ва бу ҳақда Пайғамбар соллаллоху алайҳи васалламдан сўраганлар. Пайғамбар соллаллоху алайҳи васаллам эса, бу саволга бевосита жавоб бермасдан умумий қоида бўладиган жавобни бердилар.

«Ҳар бир ичимлик маст қилса, ҳаромдир», дедилар.

Мана шу қоидани ҳар бир мусулмон киши яхшилаб ўрганиб олмоғи ва унга амал қилмоғи лозим. Ичимликнинг номи, қандоқ идишда сақлангани ва яна бошқа сифатлари эмас, маст қилиш-қилмаслиги эътиборли. Ҳар қандай маст қилувчи ичимлик ҳаромдир.

2345- عَنْ طَارِقِ الْجُعْفِيِّ ¹/₁₀₀ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ الْخَمْرِ

فَنَهَاهُ أَوْ كَبَّرَهُ أَنْ يَصْنَعَهَا فَقَالَ: إِنَّمَا أَصْنَعُهَا لِلدَّوَاءِ فَقَالَ إِنَّهُ لَيْسَ
بِدَوَاءٍ وَلَكِنَّهُ دَاءٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2345. *Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«У киши Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан «хамр» ҳақида сўраганида, У зот ул кишини у нарсадан қайтардилар ёки у нарсани тайёрлашини ёқтирмадилар. Шунда у:

«Мен уни даво учун қиламан», деди.

«У даво эмасдир. У дарддир», дедилар».

Муслим, Абу Довуд, Термизий ривоят қилишган.

Шарҳ: Саҳобалардан Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳу хамр тайёрлаш иши билан шуғулланар эканлар. Хамрнинг ҳаром қилингани ҳақида ҳукм собит бўлганидан кейин ҳамма нарса аён бўлди. Хамрга оид ишларни қилиш ҳам ҳаром қилинди. Лекин Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳу яна Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамр тайёрлаб сотиш мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳақида сўрадилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳуни хамр тайёрлашдан қайтардилар. Аммо мазкур саҳобий розияллоҳу анҳу хамрни мастлик учун ичишга тайёрламас эканлар, шунинг учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга:

«Мен уни даво учун қиламан», деди».

Демак, Ториқ ал-Жўъфий розияллоҳу анҳунинг саволи дардга даво учун хамр тайёрласа бўладими, деган маънода экан.

Худди шу савол ҳозиргача одамлар орасида тез-тез такрорланиб туради. Баъзилар даво учун бир оз хамр истеъмол қилса бўлар экан, деган гапларни айтган ҳоллари ҳам бўлган. Хамр ҳақидаги бу саволнинг ҳақиқий тўғри жавоби эса Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жавобларидир.

«У даво эмасдир. У дарддир»

Демак, даво учун бир оз хамр истеъмол қилса бўлар экан, деган гап мутлақо асоссиз. Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васалламнинг «хамр» даво эмаслиги ҳақидаги гаплари уни даволаниш мақсадида ҳам истеъмол қилиб бўлмаслигини англатса, «хамр»нинг дард эканини баён қилувчи гаплари илмий мўъжиза бўлиб чиқди. Хамрнинг кўпи ҳам, ози ҳам, маст бўлиш учун ичилгани ҳам, даво учун ичилгани ҳам дарддан иборат эканини илмий тажрибалар собит қилди.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг бошқа бир ҳадиси шарифларида:

«Аллоҳ умматимнинг шифосини унинг учун ҳаром бўлган нарсада қилмас», дейилган.

Ушбу ҳақиқатни ҳаммамиз яхшилаб англаб олмоғимиз лозим.

2346- عَنْ دَيْلِمِ الْحَمِيرِيِّ ¹/₁₀₀ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا بِأَرْضٍ بَارِدَةٍ نُعَالِجُ فِيهَا عَمَلًا شَدِيدًا وَإِنَّا نَتَّخِذُ شَرَابًا مِنْ هَذَا الْقَمْحِ نَتَّقَوِي بِهِ عَلَى أَعْمَالِنَا وَعَلَى بَرْدِ بِلَادِنَا قَال: هَلْ يُسَكِّرُ قُلْتُ: نَعَمْ قَال: فَإِجْتَنِبُوهُ قَال: قُلْتُ فَإِنَّ النَّاسَ غَيْرَ تَارِكِيهِ قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَتْرُكُوهُ فَقَاتِلُوهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2346. Дайлам ал-Ҳимаирий розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга савол бериб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, биз совуқ ерда яшаймиз. У ерда оғир иш бажарамиз. Биз мана бу буғдойдан ичимлик қилиб олганмиз. У билан ишларимизга ва юртимизнинг совуғига қувватланамиз?» дедим.

«Маст қиладими?» дедилар.

«Ҳа», дедим.

«Ундан четда бўлинглар!» дедилар.

«Одамлар уни тарк қилувчимаслар», дедим.

«Агар уни тарк қилмасалар, уларга қарши уруш қилингллар», дедилар.

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинган баҳоналар ароқхўрликка мубтало бўлган шахс ва халқларда ҳозиргача такрорланиб келади. Аввалги жоҳилият одамлари ўзларининг илмсизликлари туфайли бу ноўрин баҳонани айтган бўлишлари мумкин. Аммо ҳозирги жоҳилият одамлари ароқ кони зарар эканини илмий равишда тушуниб етдилар-ку! Қандоқ қилиб ароқ оғир ишни енгиллатиши мумкин?! Аксинча, ароқ ичиб унча-мунча нарсанинг фарқига бормайдиган ҳолга тушиб олган одам иш ҳодисаларига учраб ҳалок ёки майиб бўлиши мумкин, холос. Ёхуд ўзининг соғлигига зарар бўлаётганини сезмай мастликда ишни сифатсиз бажариши мумкин. Нима бўлганда ҳам, ароқ ичиб олиб оғир иш қилган одам ҳам ўзига, ҳам жамиятига зарар етказди, холос. Оғир ишларни осонлик билан бажариш учун маст қилувчи ичимликлар қувват бўла олмайди. Бунинг учун иймон қуввати, Исломот таълимоти бўлиши керак.

Шунингдек, маст қилувчи ичимликлар об-ҳавонинг совуғига чидаш омили ҳам эмас. Аксинча, ичиб олиб, мастлик оқибатида совуқни сезмай ҳалок бўлганлар, турли беморликларга чалинганлар ҳар қадамда учрайдилар. Совуқ ёки иссиқнинг шиддатини сабот ила кўтариш учун ҳам иймон-эътиқод ва Исломотга амал қилиш керак. Иймон ила иродаси мустаҳкам бўлмаган одамни ҳеч нарсга оғирликларга чидамли қила олмаслиги очиқ ва равшан нарсаси.

2347- عَيْنُ جَابِرٍ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: مَا أَسِيكَرَ كَثِيرُهُ
فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2347. *Жобир розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Кўпи маст қилган нарсанинг ози ҳам ҳаромдир», дедилар».

Сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шариф ҳам баъзи кишилар орасида тез-тез кўтарилиб турадиган ва фитнага сабаб бўладиган тушунмовчиликка узил-кесил жавоб бўлиб келган. Баъзи нафсининг кўйига кирган кишилар ўзларича озгина ичса маст қилмайдиган ичимликларни ичса бўлаверса керак, деган шубҳали гап тарқатиб юрадилар. Биз ёшлик пайтимизда бу нарсага мисол қилиб, пиво номли ичимликни келтирар эдилар. Уларнинг айтишича, пивони маълум микдорда ичган одам маст бўлиб гандираклаб қолмас эмиш. Шунинг учун пивони озроқ микдорда ичса, бўлаверар эмиш.

Ҳолбуки озгина бўлса ҳам маст қилувчи модда кўшилган ҳар қандай ичимлик ҳаромлигини ушбу ҳадиси шарифдан билиб олдик. Энди унга амал қилмоғимиз лозим. Бу ҳукми билмаган кишиларга ҳам билдирмоғимиз зарур. Бу борада ҳар хил, билиб-билмай сўз юритадиган кишиларнинг гапига мутлақо қулоқ солмаслигимиз вожибдир.

2348- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: كُيْلُ

مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَمَا أَسْكَرَ مِنْهُ الْفِرْقُ فَمِلْهُ الْكَفَّ مِنْهُ حَرَامٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2348. *Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳар бир маст қилувчи ҳаромдир. Қайси нарсанинг

бир фарақи маст қилса, унинг бир сиқими ҳам ҳаромдир», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий яшии санад ила ривоят қилганлар.

Шарх: «Фарак» ўн олти қадок микдоридаги нарсани ўзига сиғдирадиган ўлчов идишидир. Бир қадок 449, 28 грамм. Бир сиқим эса бир кафтга сиғадиган нарсадир. Демак жуда кўп микдорда истеъмол қилгандагина маст қиладиган нарсанинг жуда оз микдорини истеъмол қилиш ҳам ҳаром бўлар экан.

التحذير من شرب الخمر

ХАМР ИЧИШДАН ОГОҲЛАНТИРИШ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: نَتْنُتْطُتْطُتْطُفْفُفْفُفْفُفْجِجْجِجْ

ج ج ج ج ج ج ج ج ج ج

Аллоҳ таоло:

«Албатта, шайтон «хамр» ва қимор туфайли ораларингизга адоват ва ёмон кўришликни солишни ҳамда сизларни Аллоҳнинг зикридан ва намоздан тўсишни хоҳлайдир. Энди тўхтасизлар?! Аллоҳга ва Унинг Расулига итоат қилинг ва ҳазир бўлинг! Агар юз ўгирадиган бўлсангиз, билингки, Расулимизнинг вазифаси аниқ етказиш, холос», деган (*Моида, 91-92*).

Бу ояти каримада хамр билан қимор сабабли мусулмонлар орасида ўзаро адоват ва ёмон кўришлик пайдо бўлиши мумкинлиги таъкидланмоқда.

Хамрнинг шахсга, оилага, жамиятга ва бутун

инсониятга келтирадиган зарарлари ҳақидаги маълумотлар жуда ҳам кўп, маълум ва машҳурдир. Бу ҳақиқатларни бутун дунё-мусулмон ҳам, кофир ҳам, худосиз ҳам, ҳатто ароқхўрлар ҳам яхши билади.

Биз у ҳақидаги маълумотларни такрорлаб ўтирмайлик-да, ушбу ояти каримада зикр қилинган зарарини—кишилар ўртасида адоват ва ёмон кўришга сабаб бўлишини эслаб ўтайлик.

Агар эътибор берадиган бўлсак, қаерда ичкилик бўлса, ўша жойда кўнгилсизлик келиб чиқади. Ичкилик туфайли оилалар бузилгани қанча, ака-укалар, ота-болалар, дўст-оғайни, кўни-қўшнилари бир-бирига душман бўлгани қанча. Ишхона, маҳалла-кўй, тўй-маросим, дам олиш жойлари ва жамоатчилик тўпланадиган ерлардаги адоват ва ёмон кўришларнинг ҳисобига етиб бўлмайди. Ҳозирга келиб, ичкилик мамлакатлар орасига ҳам адоват солмоқда.

Шунингдек, қимор ҳам зарари кўп иллатдир. Айниқса, кишилар ўртасига адоват солиши ҳаммасидан ўтиб тушади. Буни содда мантиқ ҳам кўрсатиб туради. Ютқазган қиморбоз ўзидан бир дақиқа ва бир ҳаракат ила катта ёки оз миқдордаги маблағни ютиб олган қиморбозни ҳеч қачон яхши кўрмайди ёки унга ўзини дўст санамайди. Қиморнинг орқасидан чиққан жанжаллар, душманликлар, ёмон кўришлар, қотилликлар ҳақида ҳар доим эшитиб турамиз.

Аллоҳ таоло бу икки нарсани — «хамр» ва қиморни «ифлослик ва шайтоннинг иши», деб атамоқда. Аллоҳ Ўз бандаларига меҳрибон бўлгани учун уларни ифлослик ва шайтоннинг ишидан қайтаради. Нопок таомларни зарарли бўлгани учун ҳаром қилганидек, ифлос ишларни ҳам бандаларига зарарли бўлгани учун ҳаром қилади.

Ушбу ояти каримада зикр қилинган ароқ билан қиморнинг зарарларидан иккинчиси — улар одамларни Аллоҳнинг зикридан ва намоздан тўсиши. Бу маълум ва

тушунарли ҳол. Ароқхўрнинг ароқ ичишининг ўзи Аллоҳни эсламаслигига далил. Ичиб маст бўлиб олгандан кейин эса, умуман эсга олмайди. Намоз ҳам бошқа ишлар қатори ароқхўрнинг эсидан чиқади. Шунингдек, қиморга берилиб кетган қиморбоз Аллоҳнинг зикрини ҳам, намозни ҳам унутади. Бу нарса ароқ ва қимор келтирадиган зарарларнинг энг каттасидир. Бошқа жиноятлар шу унутишдан келиб чиқади.

Ароқхўр халқларнинг вакиллари ароқдан фазилат топомқчи бўладилар: «Бу дунёнинг ғам-ғуссаларини унуттиради, бир оз бўлса ҳам бўшашиб, ўша ғамлардан, аламлардан узоқлашиш имконини беради», дейдилар.

Исломда бунга масъулиятдан қочиш, ғам-ғусса устига яна ғам-ғусса қўшиш деб қаралади. Албатта, биров ароқни ичиб, маст бўлиб, ғам-ғуссасини унутгани билан, хушига келганда ғам-аламлардан қутулиб қолмайди. Балки аввалги ғам-ғуссаларига ароқхўрлик туфайли келган ғам-ғуссалар қўшилади. Исломда ҳаётнинг ғам-ғуссаларини улардан қочиш билан эмас, балки уларга қарши курашиш билан муолажа қилинади. Мусулмонлар қийинчиликларни енгиб ўтишда доимо Аллоҳ таолодан ёрдам сўраган ҳолларида иш олиб борадилар. Ҳамиша Аллоҳ таолонинг зикрида бўладилар, намозни канда қилмайдилар. Аллоҳнинг зикри ва намоз дунёдаги барча ғам-ғуссаларни тўкиб-соладиган, уларни ҳал қилишда, улардан халос бўлишда ҳақиқий ёрдамчи бўлмиш Аллоҳдан мадад сўрайдиган энг қулай фурсатдир. Бундай қулай фурсатни ароқ ичиш, қимор ўйнаш билан қўлдан бой бериш катта бадбахтликдир.

Ароқхўрликка қарши гапирсанг, баъзилар: «Сенинг ишинг нима? Ичса, ўзининг пулига ичибди. Зарар кўрса, ўзи кўради», дейишади.

Исломда бундай фалсафа йўқ. Мусулмон одам фақат ўзи учун яшамайди. У ўзидан ташқари оиласи, қариндош-

уруғи, жамияти, қолаверса, бутун инсоният олдида масъулиятли шахс ҳисобланади. Энг муҳими, Аллоҳнинг олдида масъулиятлидир. Шунинг учун ҳам, у, аввало, ўз жони олдидаги масъулиятни ҳис этиб, ароқ туфайли молу мулкани, соғлиғини ва обрўйини йўқотиш билан ўзини қийнамаслиги керак.

Шунингдек, унинг ўз оиласини ҳам қийнашга ҳаққи йўқ. Оилани боқиб, қийинтириб, яхши жой билан таъминлаб, унинг обрўйини ҳимоя қилиш ўрнига, топганини ичиб, етмаса, оиланинг бошқа аъзолари топган унча-мунча маблағни ҳам сарфлаб, уларнинг обрўйини тўкиш катта жиноят ҳисобланади. Шунингдек, қариндош-уруғлар ҳам ундаги ҳақларидан бебаҳра қолмасликлари керак.

Ароқхўр киши жамият унга яратиб берган имтиёзлардан фойдаланса-ю, ўзи унга хизмат қилиш ўрнига, тирик товон бўлиб, ногиронлик нафақаси сўраб турса, шунда ҳам ароқхўрлик «ўзининг иши» бўладими?!

Ароқхўрнинг Аллоҳ таоло олдидаги масъулияти ҳақида ҳар қанча гапирсак шунча оз. Қисқа қилиб айтганда, ароқхўр умуман Аллоҳни унутган одам бўлади. Бунақа одам ҳақида қандай қилиб, «ичса ўзининг пулига ичибди, зарар кўрса, ўзи кўради», дейилади?!

Булар оддий фуқаронинг ароқхўрлиги ҳақидаги гаплар. Энди агар ароқхўр масъул одам, вазифадор ёки ҳоким бўлса нима бўлади? Ароқни ўз пулига эмас, халқ пулига ичса, порага олган пулига ичса, ҳаромдан топган, бировнинг ҳақидан юлиб қолган маблағига ичса-чи? Унда жиноят бир неча чандон кучаяди ва зарарлар ҳам шунчалик кўпаяди. Табиийки, Аллоҳнинг олдидаги гуноҳлар ҳам шунга яраша бўлади.

Ушбу икки оят Қуръони Каримдаги ҳамр ҳақидаги сўнгги оятлардир. Бу ерда унинг батамом ҳаром эканлиги баён қилинган.

Хамр ҳақидаги оятлар тўрт марта, босқичма-босқич бўлиб тушган. Биринчи бор Наҳл сурасидаги олтинчи-еттинчи оятда нозил бўлган. Бу оятда, хурмо ва узум меваларидан яхши ризқ ва маст қилувчи нарса олиниши айтилгандир. Бунда маст қилувчи нарса, яъни, «хамр» яхши ризққа қарши қўйилган, унинг ёмон нарса эканига ишора этилган. Тушунадиган одамлар буни дарров тушуниб оладилар.

Хамр ҳақидаги иккинчи оят Бақара сурасидаги икки юз ўн тўққизинчи оят бўлиб, унда одамлар хамр ва қимор ҳақида сўрашлари ва уларда ҳам фойда, ҳам зарар борлиги, зарарлари фойдасидан кўплиги, уларда катта гуноҳ борлиги айтилади.

Учинчи босқичдаги оят эса, Нисо сурасидаги қирк учинчи оятдир. У оятда мусулмонларга маст ҳолда намоз ўқимасликка амр қилинади.

Ва ниҳоят, Моида сурасидаги ушбу оятлар нозил бўлиб, хамрнинг мутлақо ҳаром эканлиги ҳукми собит бўлди.

Бундай аста-секин тарзда хамрни ҳаром қилиш услуби энг манфаатли экани тажрибада исботлангандир.

Маълумки, Исломдан олдин ароқхўрлик жуда кенг ёйилган эди. Кишилар ароқхўрлик билан фахрланишар, бу борада мусобақа қилиб бир-бирларидан ўтишга ҳаракат қилишарди. Хамр шоирларнинг шеърида, муғаннийларнинг кўшиқларида бош ўринда турарди. Кишилар ароқсиз ҳаётни тасаввур ҳам қила олмас эди. Албатта, бу жамиятни ароқхўрлик иллатидан тозалаш осонмасди. Шуларни эътиборга олиб, бу муаммони муолажа қилишда Қуръони Карим аста-секинлик билан, даражама-даража ҳаракат йўлини тутган. Хамр ҳақидаги илк оятлар нозил бўлгандаёқ уларнинг вақтинчалик эканини, кейинроқ якунловчи ҳукм тушиши муқаррарлигини кишилар сезиб туришар эди. Бу ҳақда

баъзи ибратли ривоятлар ҳам келган.

Наҳл сурасидиги биринчи оят нозил бўлгандан кейин бўлса керак, ишончли ҳадис китобларида ривоят қилинишича, Ҳазрати Умар ибн Ҳаттоб:

«Эй Парвардигор! Бизга ҳамр тўғрисида шифо бўладиган баён бергин!», деган эканлар. Вақти келиб, Бақара сурасидаги:

«Сендан ҳамр ва кимор ҳақида сўрайдилар. Уларда катта гуноҳ ва одамлар учун манфаатлар бор. Гуноҳлари манфаатдан кўра каттароқдир», деган оят нозил бўлди. Умар розияллоху анҳуни чақириб, у кишига бу оят тиловат қилиб берилди. У киши яна:

«Эй Парвардигор! Бизга ҳамр тўғрисида шифо бўладиган баён бергин!» дедилар. Сўнгра вақти келиб, Нисо сурасидаги:

«Эй иймон келтирганлар! Маст ҳолингизда намозга яқинлашманглар», деган оят нозил бўлди. Ҳазрати Умар чақирилиб, бу ояти карима ҳам у кишига тиловат қилиб берилди. У киши яна:

«Эй Парвардигор! Бизга ҳамр тўғрисида шифо бўладиган баён бергин!» дедилар. Ва ниҳоят, Моида сурасидаги:

«Албатта, шайтон ҳамр ва кимор туфайли ораларингизга адоват ва ёмон кўришликни солишни ҳамда сизларни Аллоҳнинг зикридан ва намоздан тўсишни хоҳлайди. Энди тўхтарсизлар?!» ояти нозил бўлди.

Яна Ҳазрати Умар чақирилиб, бу оятни ҳам тиловат қилиб беришди. Шунда у киши:

«Тўхтадик!!! Тўхтадик!!!» деб қичқирдилар.

Бу оятлар Уҳуд урушидан кейин, учинчи ҳижрий санада нозил бўлган. Демак, Қуръон нозил бўла бошлагандан ўн олти йил ўтгандан сўнг тушган. Биринчи сабаби—одамлар берилиб кетган иллатни аста-секинлик билан даволаш экани гапириб ўтилди. Аммо энг муҳим

сабаб, ҳақиқий омил ҳақида энди гаплашамиз.

Қуръони Карим оятлари Маккаи Мукаррамада ўн уч йил нозил бўлиб турди. Агар ўша даврда нозил бўлган оятларга назар солинадиган бўлса, ҳаммаси ақида масаласига, кишилар қалбида «Ла илаҳа иллаллоҳу»ни ўрнатишга қаратилгандир.

Узоқ муддат ҳидоятсиз юрган, ширк ва куфр моғори босган қалбларни тозалаш-поклаш ва ягона Аллоҳнинг борлиги, бирлиги, холиқлиги, розиқлиги, ҳокимлиги, илоҳи маъбудлиги, бутун оламнинг тарбиячиси, қиёмат кунининг молики эканлиги ва бошқа сифатларини яхшилаб тушунтириб, кишиларнинг ягона ақидасига айлантиришга ҳаракат бўлди. Шу билан бирга, «Ла илаҳа иллаллоҳу» ахлоқиётлари, яъни, шу калимаи тоййибага иймон келтирган кишининг ахлоқлари қандай бўлиши кераклиги ҳақида йўл-йўриқлар бўлди. Иймон келтириб мусулмон бўлган кишиларнинг қалби покланиб, «Ла илаҳа иллаллоҳу»дан бошқа ақида сиғмайдиган бўлди. Бу қалбларга ягона Аллоҳнинг муҳаббатидан ўзга ҳеч қандай муҳаббат йўл топа олмайдиган бўлди. Борлиқда Аллоҳ таолодан ўзга ибодатга сазовор зот йўқлигини кишилар тушуниб етдилар. Яъни, бу дунёда унга одамлар банда бўлишига ҳақли Зот, унинг айтганларини қилиб яшашига ҳақли Зот, розилигини олишга ҳаракат қилиш керак бўлган Зот ягона Аллоҳ таолонинг Ўзи эканлиги уларнинг мустаҳкам ақидасига айланди. Мусулмонлар бу дунёда нима ҳалол, нима ҳаром эканлигини тайин қиладиган Зот битта—Аллоҳ эканини тушуниб етдилар. Улар ўз ҳаётларининг барча соҳаларида фақат Ислом кўрсатмалари асосида яшашлари лозимлигини тушуниб етдилар. Уларнинг иймон-этиқодлари қувватланди. Аллоҳдан келган ҳар бир амрни катта қувонч билан, шавқу завқ билан кутиб оладиган ва ўша амрга амал қилишда бир-бирлари билан мусобақалашишга шошиладиган ҳолга

келдилар. Исломдан олдинги ҳаётлари тўла залолатда бўлганини, ўзлари буту санамларга сиғиниб юрганларини, ўзларига ўхшаш одамлардан кўркиб, уларнинг иродаларига итоат этиб юрганларини, ҳамма эътиқодлари, тасаввурлари нотўғри эканини англаб етдилар. Жоҳилият зулматларидан Ислом нурига чиққанларидан ниҳоятда севиндилар. Уларга бу улкан неъматни берган Аллоҳнинг амрига итоат этишни ўзларига шараф деб биладиган бўлдилар. Мана шундай ҳолат ўзгаришларидан кейингина амалий ҳукмларга оид оятлар туша бошлади ва мусулмонлар уларни мисли кўрилмаган аниқлик билан ҳаётга татбиқ этишга киришдилар.

Хамрнинг ҳаромлигини баён қилувчи ушбу оят нозил бўлганда кишилар хамр сақлайдиган идишларини кўчага олиб чиқиб ерга урганлар. Мадинаи Мунаввара кўчаларида ароқ оққан. Одамларга ушбу оят тушганлиги хабари етганда ичишга шайланиб турган «хамр»ларини қайтарганлар, ичиб қўйганларини қусиб ташлаганлар. Шу билан бу иллатдан жамият тамоман қутулган.

Бунга ўхшаш иллатларнинг муолажаси фақат чуқур иймон ва эътиқод асосида бўлмаса, муваффақиятсизликка учраши турган гап. Кўплаб тажрибалар шунга далилдир. Ҳозирда «хамр»нинг инсоният ҳаётига таҳдид солиб турган хатар эканини каттаю кичик, эркагу аёл, ҳокиму маҳкум–ҳамма илмий асосда тушуниб етди. Аммо айнан шу иллат кундан-кунга авж олиб кетмоқда. Хамрнинг турли янги навлари пайдо бўлмоқда. Унга қарши ҳукуматларнинг кўраётган чоралари ҳеч фойда бермаяпти. Ҳукуматлар ўлим жазосини чиқарса ҳам, хамрга кизикувчилар кўпайиб бормоқда. Чунки муолажанинг асоси нотўғри. Иймонга, Аллоҳга тақво қилишга, Унинг амрига бўйсунушга суянмайди. Аллоҳдан кўркмаган ароқхўрга ўзидан ҳам баттар ароқхўр бир ҳокимнинг чиқарган қарори қандай таъсир қилиши мумкин? Фақат

Исломгина бу ва бунга ўхшаш иллатларни муолажа қила олади. Чунки Исломнинг қоидаси бўйича, одамлар одамларга итоат қилмайди. Балки:

«Аллоҳга ва Унинг Расулига итоат қилинг ва ҳазир бўлинг! Агар юз ўгирадиган бўлсангиз, билингки, Расулимиз вазифаси аниқ етказиш, холос».

Мусулмон киши тушуниб, ўзига яхшилаб сингдириб олиши лозим бўлган қоидадир бу. Ҳар бир ишда фақат Аллоҳга ва Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламга итоат қилмоқ керак. Шунда одам икки дунё саодатига эришади. Бу итоатдан фақат банданинг ўзигина фойда топади. Пайғамбар алайҳиссаломнинг вазифаси — Аллоҳдан келган нарсани очиқ баён қилиб бериш, холос. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам бу вазифани мукаммал адо этдилар. Энди умматлар қиёматгача итоатда бўлишлари керак.

2349- عَيْنِ ابْنِ عُمَرَ $\frac{1}{100}$ عَيْنِ النَّبِيِّ " قَالَ: كَيْلُ مُسْكِرِ
خَمْرٍ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَمَاتَ وَهُوَ يُدْمِنُهَا
لَمْ يَتُبْ لَمْ يَشْرُئْهَا فِي الْآخِرَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.

2349. *Ибн Умар розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ҳар бир маст қилувчи хамрдир. Ва ҳар бир маст қилувчи ҳаромдир. Ким бу дунёда хамрни ичиб уни тарк қилмай ўлиб кетса, тавба қилмаса, охиратда уни ичмас», дедилар».

Бешовлари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифдаги:

«Ҳар бир маст қилувчи ҳаромдир» деган гаплари умумий қоидадир. Бу қоида ҳақида аввал ҳам сўз юритган

эдик. Шу қоидага биноан, нима бўлишидан қатъи назар ҳар бир маст қилувчи нарса: суюқми қуюқми, ичиладими, чекиладими, ҳидланадими, игна билан танага киритиладими, барибир ҳаромдир.

Мазкур шариат ҳаром қилган нарсаларни мусулмон одам зинҳор ва зинҳор истеъмол қилмаслиги керак. Ким уларни истеъмол қилса қаттиқ гуноҳкор бўлади. Ушбу ҳадиси шарифда турли омилларга кўра маст қилувчи нарсаларни истеъмол қилишга одатланган кишилар ҳақида:

«Ким бу дунёда хамрни ичиб уни тарк қилмай ўлиб кетса, тавба қилмаса, охиратда уни ичмас», дейилмоқда.

Демак, билиб-билмай хамр истеъмол қилган киши унинг ҳаромлигини билиши замон уни тарк этмоғи, тавба қилмоғи лозим. Агар хамр ичишдан қайтмай тавба қилмай ўлиб кетса, у охират хамрини ича олмайди. Бу ундоқ одам жаннатга кирмайди деганидир. Чунки бу дунёнинг хамридан тубдан фарқ қиладиган охират хамрини фақатгина жаннатилар ичиши маълум ва машҳур.

2350- وَعَذِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْخَمِرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2350. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Аллоҳ хамрни, унинг ичувчисини, қуйиб берувчисини, сотувчисини, сотиб олувчисини, сиқувчисини, сиқтирувчисини, кўтарувчисини ва кўтартирувчисини лаънатлади», дедилар».

Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Савдо» китобида Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васаллам хамрга алоқадор ўн кишини лаънатлаганлари ҳақида ҳадис келиб, унда ҳам ушбу ҳадиси шарифда зикр қилинаётган баъзи шахслар тилга олинган эди.

Аммо бу ҳадиси шарифда лаънатлаш Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам томонларидан эмас, Аллоҳ таоло томонидан бўлмоқда. Шунинг ўзи иш қанчалар жиддий эканини кўрсатади. Аввало Аллоҳ таоло хамрнинг ўзини лаънатлаши таъкидланмоқда, сўнгра эса, унга алоқадор шахсларнинг лаънати келмоқда.

Келинг, бир оз такрор бўлса ҳам ушбу ҳадисда хамр туфайли Аллоҳ таолонинг лаънатига учраган шахслар билан яқиндан танишайлик, шояд улардан йироқда бўлишимизда фойда берса. Аллоҳ таоло хамрни ва унга алоқадор қуйидаги шахсларни лаънатлайди:

1. Ичувчисини.

Хамрга алоқадор тоифалар ичида асосий айбдор тоифа шу тоифадир. Қолган барча тоифалар ҳам шу тоифа учун ҳаракат қилади. Ушбу хамрни сотиб олиб ичувчи маълум тоифанинг пулини олишга ҳаракат қилади.

2. Қуйиб берувчисини.

Бу ҳам, яъни ароқхўрларга косагуллик қилиш ҳам хамр ва унинг ҳукмидаги нарсалар равнаки учун хизмат. Шунинг учун бу ишни қилувчи одам ҳам Аллоҳ таолонинг лаънатига учрайди.

3. Сотувчисини.

Хамр ва хамр ҳукмидаги барча нарсаларни сотувчиларнинг ҳаммаси ҳам Аллоҳнинг лаънатига дучор бўладилар. Аллоҳ ҳаром қилган нарсани сотгандан кейин бошқа нарса бўлиши ҳам мумкин эмас.

Ҳозирги кунимизда маст қилувчи ичимликларни, наркотик моддаларни сотувчилар инсониятга қанчалар зарар келтиришлари яна ҳам очиқ-ойдин намоён бўлиб турибди. Инсонлар чиқарган қонунлар қонун

чиқарувчиларга зарар келтирмайдиган нарсани сотганларни жазоламайди.

Мисол учун, ҳозир фақат наркотик моддаларни сотадиган қочоқ савдогарларгина жазога тортилади. Келажакда бу моддаларни ҳам маст қилувчи ичимликлар каби қонунлаштириб олишлари ҳеч гап эмас. Илоҳий қонунлар эса инсониятга зарар етказувчи ҳар бир нарсани сотганни жазога лойиқ деб топади. Бу ҳолни яхши тушунмоғимиз лозим.

4. Сотиб олувчисини.

Хамр ва унинг ҳукмидаги ҳаром, маст қилувчи нарсаларни сотиб олувчи, ўзи уларни истеъмол қиладими-йўқми, барибир гуноҳқордир. Мазкур нарсаларни сотиб олиш, ўша ҳаром нарсанингларни ривожига ҳисса қўшмоқдир. Бу эса, Аллоҳнинг лаънатига яраша ишдир.

5. Сиқувчисини.

Ўша вақтда хамр сиқиб тайёрлангани учун шундоқ дейилган. Бу сўзни бугунги кунимиз тилида айтадиган бўлсак, тайёрловчиси, деймиз. Демак, маст қилувчи ичимлик ва моддаларни тайёрловчилар Аллоҳнинг лаънатига учрайдилар. Улар учун бу дунёдаги барча тузумларнинг лаънати, қамоғи, турли жазолари етарли эмас. Охиратда Аллоҳ дўзахга ҳам солади.

6. Сиқдирувчисини.

Бу тоифа сиқувчи тоифадан ҳам ёмондир. Чунки, биринчи тоифани ишга соладиган ҳам шу тоифадир. Инсонлар учун зарарли бўлган турли маст қилувчи ичимликлар ва турли сархуш қилувчи моддаларни ишлаб чиқаришни йўлга қўювчилар шулардир. Буларга ҳам Аллоҳнинг лаънати бўлади. Ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш учун амр берганлар ҳам шулар қаторидадир.

7. Кўтарувчисини.

Мазкур ҳаром нарсага ҳаммоллик қилувчи киши ҳам Аллоҳнинг лаънатига сазовордир. Хом ашёни тайёрлаш,

жойига олиб боришда ҳаммоллик қиладими ёки тайёрлаш жойидами, сотиш жойидами ёки сотиш жойидан истеъмол жойигами – барибир. Ҳозирги кунда бутун дунё қарши курашаётганига қарамай лаънати ҳаммолларнинг фаолияти туфайли қора дори ва унга ўхшаш ҳаром нарсалар бутун дунё бўйлаб кенг тарқалмоқда. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васаллам уларни беҳуда лаънатламаган эканлар.

8. Кўтартирувчисини.

Ароқ ва унинг ҳукмидаги ҳаром нарсаларнинг ҳаммолларини ишга солувчи, уларга пул бериб ишлатувчи ҳам Аллоҳ таолонинг лаънатига қолгай.

Хамр тўғрисидаги огоҳлантиришлар ичида ушбу ҳадиси шарифга ўхшаш қаттиқ ҳукмга далолат қилувчиси бўлмаса керак. Биз, одатда, агар ўта диндор бўлсак, хамр истеъмол қилувчига нафрат қилиш билан кифояланиб қоламиз. Аслида эса хамрга алоқадор барча шахслар Аллоҳ таолонинг лаънатига қолган эканлар. Шунинг учун уларнинг ҳаммасидан нафратланишимиз лозим. Уларга насихат қилиб, ҳалол-пок йўлга чорлашимиз лозим.

2351- وَقَدِمَ رَجُلٌ مِنْ جَيْشَانَ فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنِ شِرَابٍ يَشْرَبُونَهُ بِأَرْضِهِمْ مِنَ الدُّرَةِ يُقَالُ لَهُ الْمَزْرُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "أَوْ مُسْكِرٌ هُوَ قَال: نَعَمْ قَال: كَيْلُ مُسْكِرٍ حَرَامٌ إِنَّ عَلَى اللَّهِ عِزَّ وَجِبَلَ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْحَبَالِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا طِينَةُ الْحَبَالِ قَال: عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَايَرَةُ أَهْلِ النَّارِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ.

2351. Жайшондан бир киши келиб Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан ўз ерларида

ичишадиган, жўхоридан қилинадиган ва ал-мизр деб номланадиган ичимлик ҳақида сўради. У зот соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«У маст қилувчими?» деб сўрадилар.

«Ҳа», деди у.

«Ҳар бир маст қилувчи нарс ҳаромдир. Албатта, Аллоҳ азза ва жалла ким маст қилувчи нарсани ичса унга «хабол тийнаси»ни ичирмоқни аҳд қилгандир», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, хабол тийнаси надир?» дейишди.

«Дўзах аҳлининг тери ёки дўзах аҳлининг йиринги», дедилар».

Муслим ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Жайшон» Ямандаги бир жойнинг номи бўлиб, ўша ерлик бир киши Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳузурларига келиб, ўз юртида жўхоридан тайёрланиб ичиладиган «ал-мизр» номли ичимлик ҳақида сўради. Яъни, уни ичиш мумкин ёки мумкин эмаслиги ҳақида шаръий ҳукм сўради.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам жавоб беришдан олдин у одамдан:

«У маст қилувчими?» деб сўрадилар».

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ишлари ҳар бир диний илмга уринган киши учун ибрат бўлмоғи лозим. Бирор саволга жавоб беришдан олдин ва маълум бир ҳукмни чиқаришдан олдин уни аввало атрофлича ўрганиб олиш керак. Мазкур муолажа қилинаётган нарсани яхши билмаса, биладиганлардан сўраб аниқлаши лозим. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг жайшонлик кишидан сўрашлари масалага аниқлик киритди. У зотнинг «У маст қилувчими?» деган саволларига мазкур киши:

«Ҳа», деди у».

Шу билан масала ойдин бўлди. Энди унга жавоб бериш осон бўлади. Чунки маст қилувчи ичимликлар ҳақидаги шаръий ҳукм равшан. Шунинг учун ҳам Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам дарҳол:

«Хар бир маст қилувчи нарса ҳаромдир», дедилар».

Яна гапни майдалаб ўтирмай умумий жавоб бердилар. Чунки, гапни майдалаб фалон ичимлик ҳалол, фистончиси ҳаром, дейилса, хар бир ичимликка алоҳида ҳукм айтиб чиқишга тўғри келади. Умумий қилиб айтилганда эса, ҳамма ўз ақли билан тушуниб олаверади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу жавобларидан кейин Жайшондан келган киши ҳукмини сўраган – ўз ерларида ичишадиган, жўхоридан қилинадиган ва «ал-мизр» деб номланадиган ичимлик ҳам ҳаром экани ойдин бўлди.

Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам мазкур ичимликнинг ҳаром эканини баён қилиш билан кифояланиб қолмадилар. Фурсати келганда тингловчилар ҳузурида ҳамр ҳақида сўз очилганда бу нарсанинг зарари ҳақида огоҳлантирувчи гап айтиб кишиларни ундан қайтардилар.

«Албатта, Аллоҳ азза ва жалла ким маст қилувчи нарсани ичса, унга «хабол тийнаси»ни ичирмоқни аҳд қилгандир», дедилар».

У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг мажлисларида ўтирган кишилар «хабол тийнаси» деган истилоҳни биринчи марта эшитишлари экан. Бу истилоҳнинг маъносини тушунмаганлари учун:

«Эй Аллоҳнинг Расули, «хабол тийнаси» надир?» дейишди».

Яъни, ўша бу дунёда маст қиладиган нарсани ичган одамга Аллоҳ таоло охиратда ичиришга аҳд қилган «хабол тийнаси», деб номланган нарса нима, дедилар.

Уларнинг бу саволларига Пайғамбар соллаллоҳу

алайҳи васаллам:

«Дўзах аҳлининг тери ёки дўзах аҳлининг йиринги», дедилар».

Бу ерда ровий шак қилиб қолгани учун икки хил жавоб келмоқда. «Хабол тийнаси» дўзах аҳлидан оққан терми ёки уларнинг баданларидан оққан йирингми экани билинмай қолмоқда. Лекин иккисидан бири экани аниқ. Нима бўлганда ҳам хамр ичган шахс дўзахга тушиши, тушганда ҳам бошқа дўзахилардан кўра ҳам оғирроқ азобга мубтало бўлиши аниқ.

Демак, ароқ ичаётган одам ўзининг дўзахда куйиб-ёниб туриб чанқоққа бошқа дўзахилар баданидан оққан йирингни ичаётгандек ҳис қилсин.

2352- وَقَالَ النَّبِيُّ: "مِنْ شَرِّ مَسْكِرًا بُخَسِتْ صِدَائُهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَإِنْ عَادَ الرَّابِعَةَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْحَبَالِ قِيلَ: وَمَا طِينَةُ الْحَبَالِ يَا رَسُولَ اللَّهِ- قَالَ: صَدِيدُ أَهْلِ النَّارِ وَمِنْ سَبْقَاهُ صَغِيرًا لَا يَعْرِفُ حَلَالَهُ مِنْ حَرَامِهِ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْحَبَالِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ.

2352. Ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким маст қилувчи нарса ичса, намози қирқ кунга қисқаради. Агар у тавба қилса, Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилур. Агар тўртинчи марта яна қайтса, уни «хабол тийнаси» ила суғормоқ Аллоҳнинг зиммасида бўлур», дедилар.

«Эй Аллоҳнинг Расули, «хабол тийнаси» надир?» дейилди.

«Дўзах аҳлининг йирингидир. Ким у(хамр)ни ҳалолини ҳаромидан ажрата олмайдиган болачага

ичирса, унга «хабол тийнаси»ни ичирмоқ Аллоҳ учун ҳақ бўлур», дедилар».

Сунан эгалари ривоят қилганлар.

Шарҳ: Бу ҳадиси шарифда хамрнинг кўпдан-кўп зарарларига яна бир, жуда ҳам оғир зарар қўшилмоқда. Хамр ўз ичувчиси қилган ибодатларининг маълум қисми ҳабата бўлишига ҳам сабаб бўлар экан. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг:

«Ким маст қилувчи нарса ичса, намози қирқ кунга қисқаради» деган гаплари шунга далолат қилади. Қирқ кунлик намоз қанчалар улкан нарса экани ҳаммага маълум. Бир марта хамр ичган одам ўзининг қирқ кун давомида ўқиган намозидан махрум бўлар экан. Бу ўзини билган, Худодан умиди бор инсон учун улкан мусибатдир.

Албатта, ушбу маънони тушуниш ҳозирги пайт воқелигидан келиб чиққанда бир оз мушкулроқ туюлади. Чунки, ҳозирда хамр истеъмол қилувчилар асосан бенамозлар бўлади. Ҳозирги вақтда кўпчиликнинг тасаввурида намозхон киши хамрдан узоқ бўлиши лозимлиги ўрнашиб қолган. Бу эҳтимол яхшидир. Лекин авваллари мусулмонман деган одамнинг намоз ўқимаслигини тасаввур қила олмаганлар. Бу иш, яъни, мусулмон одамнинг намоз ўқимаслиги воқеликда ҳам бўлмаган. Воқеликда бенамоз мусулмон бўлмаган, аммо, хамр ичадиган намозхон бўлган. Ҳадиси шариф ана ўша тушунча ва воқеликдан келиб чиқиб айтилган.

«Ким маст қилувчи нарса ичса, намози қирқ кунга қисқаради» деган гап кишиларни хамр ичишдан қайтариш борасида кучли омил бўлган.

Аммо ҳозирги бенамоз арокхўрлар, намоз ўқимасам ароқ ичганим билан нимама камаярди, деган хаёлга зинҳор бормасликлари керак. Аввало, бирор нарса камайиши ёки камаймасидан қатъи назар, хамр истеъмол қилишнинг ўзи гуноҳи кабира. Дўзахга сабаб бўладиган гуноҳ. Унинг бу

дунё ва охират учун етказадиган зарарларининг сон-саноғи йўқ. Қолаверса, намознинг камайишига сабаб бўладиган гуноҳ бошқа савобли ишларнинг камайишига сабаб бўла олмасмиди? Албатта, бўла олади. Ундоқ бўлса «хамр» истеъмол қилган одам ўзининг бошқа савобли ишларига умид қилмаса ҳам бўлаверади. Чунки, бир марта маст қилувчи нарсани ичиш қирқ кунлик намозни беҳуда кетказганидан кейин бошқа амалларнинг ҳисоб-китобини қилиб олаверса бўлади.

Лекин Ислом қоидаси бўйича, ноумид шайтон, бошқалар Аллоҳ таолонинг раҳматидан умидвор бўлсалар имкони бор. Аллоҳ таоло тавба эшигини очиб қўйган. Жумладан, маст қилувчи нарсаларни ичган бандага ҳам:

«Агар у тавба қилса, Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилур».

Ҳа, хамр истеъмол қилган ҳар қандай шахс ўзини билиб тавба қилса, Аллоҳ таоло дарҳол унинг тавбасини қабул қилади. Унинг гуноҳларини мағфират қилади. Фақат бир шарт билан. Аввалги содир этган гуноҳига чин дилдан афсус қилсин ва ўша гуноҳни қайта қилмасликка азму қарор қилсин. Ана ўшанда Аллоҳ таоло унинг тавбасини қабул қилади.

«Агар тўртинчи марта яна қайтса, уни «хабол тийнаси» ила суғормоқ Аллоҳнинг зиммасида бўлур»

Демак, уч мартагача Аллоҳ таоло карами кенглиги туфайли мағфират қилиши мумкин, аммо тўртинчи мартада ҳеч қандай узр қолмайди. Ундоқ одам дўзахга тушиб, у ерда «хабол тийнаси»ни ичмоғи ҳақиқатга айланади.

Шу ерда худди аввалги ҳадиси шарифда келган иборалар бир оз ўзгаришлар ила такрорланади.

«Эй Аллоҳнинг Расули, «хабол тийнаси» надир?» дейилди.

«Дўзах аҳлининг йирингидир».

Бу ерда аввалгига ўхшаб ровий шак қилмаган, балки, ўта аниқлик ила бир нарсани айтган. Бундан аввалги ҳадиси шарифдаги шак ҳам йиринг маъносини қувватлаш ила кўтарилади, десак муболаға қилмаган бўламиз.

Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хамр борасидаги ўз огоҳлантиришларига яна бир огоҳлантириш кўшиб:

«Ким у(хамр)ни ҳалолни харомидан ажрата олмайдиган болачага ичирса, унга «хабол тийнаси»ни ичирмоқ Аллоҳ учун ҳақ бўлур», дедилар».

Бунда ёш болаларни хамрдан узоқ ҳолда тарбиялаб боришга ундов бор. Бошқа ҳадиси шарифлар қатори бу ҳадиси шарифга ҳам бугунги кунда эҳтиёжимиз жуда ҳам кучли. Унга оғишмай амал қилмоғимиз лозим.

2353- عَنْ أَبِي مَالِكٍ $\frac{1}{100}$ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ وَلَيَنْزِلَنَّ أَقْوَامٌ إِلَى جَنِبِ عَلِيمٍ يَرْوُحُ عَلَيْهِمْ بِسِارِحَةٍ هُمْ يَأْتِيهِمْ لِحَاجَةٍ فَيَقُولُونَ ارْجِعْ إِلَيْنَا غَدًا فَيُبَيِّتُهُمُ اللَّهُ وَيَضِيعُ الْعَلِيمُ وَيَمْسُحُ آخِرِينَ قِرْدَةً وَخَبَايِرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

2353. Абу Молик розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, менинг умматимдан бир қавмлар бўлурларки, улар фаржни, ипакни, хамрни ва созларни ҳалол санарлар. Албатта, бир қавмлар баланд тоғ олдига тушурлар. (Чўпон) уларнинг хайвонларини боқиб келур. (Фақир) улардан ҳожатини сўраб келур. Улар эса унга, олдимизга эртага кел, дерлар. Бас, Аллоҳ уларни тунда ҳалок қилур ва баланд тоғни

устиларига ағдарур ҳамда бошқаларни маймун ва тўнғизларга айлантирур. Қиёмат кунигача», дедилар».

Бухорий ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда мусулмонлар ичидан ҳаром-хариш ишларга берилиб, маъсиятларга шўнғиб кетган гуноҳкорларни қандай оғир оқибатлар кутаётгани ажойиб услуб ила баён қилинмоқда.

«Албатта, менинг умматимдан бир қавмлар бўлурларки, улар фаржни, ипакни, хамрни ва созларни ҳалол санарлар».

Ушбу жумладаги фаржни ҳалол санашдан мурод зинони ҳалол санашдир. Аллоҳ ҳаром қилган нарсани ҳалол санаган киши кофир бўлишига ҳеч шубҳа йўқ. Аллоҳ таоло зинони ҳаром қилгани кўплаб оят ва ҳадисларда такрор-такрор келганидан бу ҳукм ҳақида ҳамма ҳозиргача бир овоздан бир хил гапни айтиб келмоқда. Ҳаттоки йўлдан озган фирқалар ҳам зинони ҳалол дейишга ўтгани йўқ.

Аммо Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ушбу ҳадиси шарифларидан У зот соллаллоҳу алайҳи васалламнинг умматлари ичидан зинони ҳалол санашдек нобакорликка борадиган кишилар чиқиши билинмоқда.

Мусулмон умматининг эркакларига ипак кийим кийиш ҳаром қилингани ҳақида ҳам ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳукмни ўз ҳадиси шарифларида такрор-такрор айтганлар, таъкидлаганлар.

Мусулмон уммати ҳам ушбу ҳукм бўйича иттифоқ қилиб бир хил фикрда бўлиб келмоқда. Лекин ушбу ҳадиси шариф маъносига қараганда мусулмон уммати ичидан ипакни эркакларга ҳалол санайдиган нобакорлар чиқиши бор.

Хамрнинг ҳаромлиги ҳақидаги ояти карима ва ҳадиси шарифларнинг бир қанчасини ушбу китобимизнинг ўзида

ўрганиб чикдик. Хамрнинг Ислонда ҳаромлигини бошқа дин ва тузумга тобеъ кишилар ҳам яхши билиб олган. Ушбу ҳадиси шариф ҳам унинг ҳаромлигини таъкидлаш учун келмоқда. Хамрни ҳалол санагувчилар оғир азобларга дучор бўлишини таъкидлашдан мақсад шу.

Ушбу ривоятда келган ҳалол санаш катта гуноҳ ҳисобланган нарсаларнинг тўртинчиси созлардир. Яъни, мусиқа асбобларидир. Бу масалада уламо аҳллариимиз бир хил фикрга кела олмаганлар. Бундоқ бўлишининг ўзига яраша омиллари бор.

Аввало созлар, мусиқа, қўшиқ каби нарсаларнинг ҳаромлиги ҳақида Қуръони Каримда очиқ-ойдин бирор оят йўқ. Қолаверса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннати мутоҳҳараларида ҳам ушбу ривоятдан бошқа саҳиҳ ривоят йўқ.

Имом Бухорий келтирган бу ривоят эса, таълиқ, дейилади. Яъни, ривоятнинг охири саҳобийга эмас, тобеъийнга бориб тўхтайтиди. Бу ривоят ҳеч қачон мутаботир кучига эга бўлмайди. Ундоқ қувватга эга бўлмаган далил бир нарсанинг ҳаром бўлишига асос бўла олмайди.

Қолаверса, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг даврларида дуфғ чалингани, қора болалар куй чалиб, ўйин қилганларида Оиша онамиз Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг елкаларига суяниб томоша қилганлари каби бир қанча ривоятлар собитдир. Шунинг учун уламо аҳллариимиз бу масалада бир оз тортишишган.

Бир оз тортишишган дейишимиз, умуман мусиқа ва қўшиқ борасидаги ҳамма тортишувларни ҳисобга олмаганимизда тўғри бўлади. Бўлмаса анчагина тортишув бор. Бу масала ўз жойида ечилгани маъқул, аммо, ҳозир пайти келиб қолгани учун бир оз маълумот бериб қўйишни маъқул топдик.

Ҳанбалий мазҳабига мансуб баъзи тоифалар мусиқани ҳаром деб биладилар.

Жумҳур уламо одоб-ахлоқ, дину диёнат, мардлик-шижоат каби юксак инсоний қадриятларга чорловчи куй-қўшиқлар жоиз деганлар.

Уламо аҳлларимиз ушбу ҳадисдаги созларни ҳаром дейилиши ундан олдин зикр қилинган ҳаром нарсаларга қўшиб олиб борилса, масалан ароқхўрлик мажлисида мусиқа ҳам бўлса, мусиқа ҳаромга айланади, дейилгани бўлса керак, деган гапни ҳам айтганлар.

«Албатта, менинг умматимдан бир қавмлар бўлурларки, улар фаржни, ипакни, хамрни ва созларни ҳалол санарлар. Албатта, бир қавмлар баланд тоғ олдига тушурлар».

Демак, мазкур Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсаларни ҳалол санаш даражасига етган нобакор қавмлардан баъзилари баланд тоғ ёнбағрига келиб жойлашадилар.

«(Чўпон) уларнинг ҳайвонларини боқиб келур».

Бундан уларнинг молу мулки, хизматкорлари кўп бўлиши, у ҳаддидан ошган қавмга Аллоҳ таоло синов учун кенгчилик яратиб қўйган бўлиши мумкинлиги келиб чиқади.

«(Фақир) улардан ҳожатини сўраб келур. Улар эса унга олдимизга эртага кел, дерлар».

Демак, улар ҳаддиларидан ошиб бева-бечора ва фақир-фуқароларга раҳм қилмайдиган ҳолга ўтиб қолганлар. Улар Аллоҳ таоло ҳаром қилган нарсаларни ҳалол санайдиган даражага етганларининг ўзи ҳар қандай азобга сазовор эди. Кейинги бедодликлари уларга яна ҳам каттиқроқ азоб бўлишига омил бўлиши мумкин.

«Бас, Аллоҳ уларни тунда ҳалок қилур ва баланд тоғни устиларига ағдарур ҳамда бошқаларни маймун ва тўнғизларга айлантирур. Қиёмат кунигача».

Яъни, Аллоҳ таоло ўша тоғ остига жойлашган нобакор

кавмларни кечаси ҳалок қилиб, устиларига тоғни ағдариб ер билан яксон қилади. Улардан бошқаларини эса, маймун ва тўнғизга айлантириб азоблайди. Бу иш бир ёки икки марта бўлиб қолмайди. Балки Қиёмат кунигача давом этади.

Баъзи уламо аҳлларимиз уларнинг маймун ва тўнғизга айланишлари қалблари бузилиб, ахлоқлари маймун ва тўнғизникига ўхшаб қолиши ила бўлади, дейдилар.

Агар ана шундоқ оғир азобга учрамайлик десак, ушбу ривоятда огоҳлантирилган тўрт нарсани ҳалол санашдан эҳтиёт бўлишимиз, улардан ўзимизни узоқ тутишимиз лозим.

2354- وَقِيَالَ رَسُولُ اللَّهِ - " : لَيْشِيرَتَن نَيَاسُ مِن أُمَّتِي الْحَمِيرَ يُسْمُونَهَا بَغَيْرِ اسْمِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِي وَابْنُ حِبَّانَ.

2354. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Албатта, менинг умматимдан баъзи одамлар «хамр»ни ичурлар ва уни номидан бошқа ном ила атарлар», дедилар».

Абу Довуд, Насайй ва Ибн Ҳиббон ривоят қилган.

Шарҳ: Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам ўзларининг ушбу ҳадиси шарифларида ўз замонларидан кейин бўладиган ишдан хабар бермоқдалар. Бу хабар воқеликда бўлди ҳам. Муҳаммад умматиман деганлар орасидан баъзи нобакорлар чиқиб, Қуръони Карим оятларига қарши, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадиси шарифларига қарши, шариати исломияга қарши ўлароқ «хамр»ни ўз исмидан бошқа исм, яъни «коньяк», «шампан», «виски» ва бошқа исмлари билан атаб ичдилар. Улар, албатта, қилмишларига яраша жазоларини тортишлари турган гап.

2355- عَنْ ابْنِ عُصْبَرَ وَنَقَبِرٍ مِنْ الصُّبْحَابَةِ عَنِ النَّبِيِّ ^ﷺ قَالَ: مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ إِنْ شَرِبَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ إِنْ شَرِبَ فَاجْلِدُوهُ ثُمَّ إِنْ شَرِبَ فَاغْلِبْهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَاضْرِبُوا عَنْقَهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2355. Ибн Умар ва бир неча нафар саҳобалар розияллоҳу анҳумлардан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Ким «хамр»ни ичса, бас, унга дарра уринглар, сўнгра яна ичса, бас, унга дарра уринглар, сўнгра яна ичса, бас, унга дарра уринглар, сўнгра яна ичса, бас, уни қатл қилинглар», дедилар».

Бошиқа бир ривоятда:

«Бас, унинг бўйнига уринглар», дейилган.

Насайи ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифда хамр ичиб қўлга тушган шахсга дастлабки пайтларда белгиланган шаръий жазо ҳақида сўз кетмоқда. «Ҳаддлар» китобида бу масалани атрофлича ўрганиб чиққанмиз.

Бу ерда маст ҳолида қўлга тушиб, маҳкама томонидан жинояти собит бўлганидан кейин дарра урилишга ҳукм қилинган одам яна қайта хамр ичиб қўлга тушиши бир неча бор такрорлангандаги ҳукм ҳақида сўз кетмоқда.

Ҳадиси шариф матнидан кўриниб турибдики, уч мартагача хамр ичиб қайта-қайта қўлга тушган одамга дарра урилар экан. Ўша одам тўртинчи марта маст ҳолда қўлга тушса, ўлдириш керак экан. Ушбу ўлдириш ҳақидаги ҳукм хамр ишқибозларини кўрқитиш учун, хамрга қарши тарғибот учун айтилган бўлса керак, воқеликда хамр учун ҳеч ким ўлдирилмаган. Балки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам бу ҳадиси шарифдан кейин ўзларининг

бошқа хадислари ила тўртинчи бора маст ҳолда кўлга тушган одамни ўлдириш ҳақидаги ҳукмни насх қилганлар.

Имом Термизий Жобир розияллоҳу анхудан қилган ривоятда:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам:

«Агар «хамр» ичса, бас, унга дарра уринглар, агар тўртинчи марта қайтарса, бас, уни қатл қилинглар», дедилар.

Сўнгра Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам хузурларига тўртинчи марта хамр ичган кишини олиб келинди. Бас, уни урдилар. Уни ўлдирмадилар», дейилган.

2356- عَنْ عُثْمَانَ ¹/₁₀₀ قَالَ: اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ إِنَّهُ كَيَانَ رَجُلٌ مِمَّنْ خَلَا قَبْلَكُمْ فَعَلَّقَتْهُ امْرَأَةٌ غَوِيَّةٌ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ جَارِيَتَهَا تَطْلُبُهُ لِلشَّهَادَةِ فَانْطَلَقَ مَعَهَا فَطَفِقَتْ كُلَّمَا دَخَلَ بَابًا أَعْلَقَتْهُ دُونَهُ حَتَّى أَفْضَى إِلَى امْرَأَةٍ وَضِيئَةٍ عِنْدَهَا غُلَامٌ وَبَاطِيئَةٌ خَمِيرٌ فَقَالَتْ: إِنِّي وَاللَّهِ مَا دَعَوْتُكَ لِلشَّهَادَةِ وَلَكِنْ دَعَوْتُكَ لِتَقَعَ عَلَيَّ أَوْ تَشْرَبَ مِنْ هَذِهِ الْخَمْرَةِ كَأْسًا أَوْ تَقْتُلَ هَذَا الْعُلَامَ قَالَ: فَاسْبِقْنِي مِنْ هَذَا الْخَمْرِ كَأْسًا فَسَفَقَتْهُ كَأْسًا قَالَتْ: زِيدُونِي فَلَيْمَ يَرِمُ حَتَّى وَقَعَ عَلَيْهَا وَقَتِلَ النَّفْسَ فَبَاجَتَبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا وَاللَّهِ لَا يَجْتَمِعُ وَالْإِيمَانُ أَبَدًا إِلَّا لَيُوشِكُ أَنْ يُخْرِجَ أَحَدُهُمَا صَبَاحَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنَانٌ وَلَا عِبَاقٌ وَلَا مُدْمِنْ خَمْرٍ. رَوَاهُمَا النَّسَائِيُّ.

2356. Усмон розияллоҳу анхудан ривоят қилинади:

«Хамрдан четда бўлинглар! Чунки, у

ифлосликларнинг онасидир. Сизлардан олдин ўтганлардан бир киши бор эди. Бир бузук аёл унга илашиб қолди. У унинг олдига ўз хизматчи қизини юбориб, гувоҳликка ўтишини сўради. Эркак у(қиз) билан юриб кетди. У қайси бир эшикдан кирса, қиз эшикни маҳкам беркитиб бораверди. Охири бир гўзал аёл хузурига етиб борди. Унинг олдида бир ғулом ва бир идишда хамр турар эди. Аёл:

«Аллоҳга қасамки, мен сени гувоҳликка чақирганим йўқ. Аммо мен сени менга яқинлик қилишинг ёки манави идишдаги «хамр»дан бир қадах ичишинг ёки манави ғуломни ўлдиришинг учун чақирдим», деди. Эркак:

«Менга манави хамрдан бир қадах ичир», деди.

Аёл унга ичирди. Эркак:

«Менга яна зиёда беринглар», деди.

Ўша ернинг ўзида у(аёл)га яқинлик ҳам қилди, жонни ҳам ўлдирди.

Бас, хамрдан узоқда бўлинглар! Аллоҳга қасамки, албатта, у абадул абад иймон билан жам бўла олмас. Агар иккиси жамланиб қолсалар ҳам бири иккинчисини чиқариб юборур», деди».

Бошқа бир ривоятда:

«Жаннатга миннатчи ҳам, оқ қилинган ҳам, хамрни сурункали ичувчи ҳам кирмас», дейил-ган.

Иккисини Насаий ривоят қилган.

Шарҳ: Ҳазрати Усмон ибн Аффон розияллоҳу анхудан қилинган биринчи ривоятда у киши «хамр»дан огоҳлантирувчи ажойиб гапларига ўтган умматларда бўлиб ўтган ибратли бир қиссани ҳам келтирмоқдалар.

«Хамр»дан четда бўлинглар! Чунки, у ифлосликларнинг онасидир».

Ҳа, хамр бор жойда ифлосликнинг барча тури ҳам бўлади. Она асл бўлиб ундан ҳамма болалар туғилганидек,

хамр ҳам ифлосликларнинг онаси бўлиб, ундан барча ифлосликлар келиб чиқади. Бунга оддийгина бир мисол келтирилса, тушуниш осон бўлади.

«Сизлардан олдин ўтганлардан бир киши бор эди».

У ўз ибодати, таквоси, ҳаром-харишдан узоқлиги билан шуҳрат топган эди.

«Бир бузук аёл унга илашиб қолди».

Одатда ифлос хулқли аёллар ҳалол-пок эркакларни йўлдан уришни ўзига мақсад қилиб олган бўлади. Чунки ўзларига ўхшаш ифлос эркаклар уларга шерик бўлгани учун эътиборларида бўлмайди. Ҳалол-пок, тўғри эркакларни йўлдан уриш учун пасткаш аёллар ҳар хил хийла-найрангларни ишга соладилар.

«У унинг олдида ўз хизматчи қизини юбориб, гувоҳликка ўтишини сўради».

Бузук аёл такводор кишининг олдида ўзи бормай, хизматчи чўри қизини юборди ва мазкур кишидан савобли бир иш қилишни, гувоҳликка ўтишни илтимос қилди. Унинг бундоқ иш тутишидан ниҳоятда пихини ёрган маккора аёл экани кўриниб турибди.

Агар ўзи ҳалиги кишининг олдида борса, юриш-туриши, гап-сўзи ва бошқа омиллардан кимлиги фош бўлиб, такводор эркак ундан ўзини олиб қочиши мумкин.

Чўри қизни юборганда эса аёлнинг кимлиги сир қолади. Бунинг устига, чўриси бор аёл обрў-эътиборли, шарафли ва кўчага чиқиши эп кўрилмайдиган мастура аёл бўлса керак, деб ўйлайди одам.

Гувоҳликка ўтишни сўраш ҳам савоб учун ҳар нарсага тайёр турган такводор инсонни ишонтиришнинг осон йўли. Бузук аёлнинг хийласи иш берди.

«Эркак у(қиз) билан юриб кетди. У қайси бир эшикдан кирса, қиз эшикни маҳкам беркитиб бораверди».

Гувоҳликка ўтиб савобли иш қиламан деган умидда

тақводор эркак бузуқ аёлнинг чўри қизига эргашиб унинг уйи томон йўл олди. Уйга етиб борганларидан кейин ичкарига кира бошладилар. Ичкарида хоналар, хоналарда эшиклар кўп экан. Тақводор эркак ҳар бир эшикдан ўтганидан сўнг чўри қиз ҳалиги эшикни маҳкамлаб, қайта очилмайдиган қилиб беркитиб борди. У бу билан ўз ойимининг амрини бажарар, тақводор эркакни уйдан қайта чиқиб кета олмаслик чорасини кўрар эди.

«Охири бир гўзал аёл ҳузурига етиб борди. Унинг олдида бир ғулом ва бир идишда «хамр» турар эди».

Гувоҳликка ўтиб савоб касб қиламан деган ниятда чўри қизга эргашиб келган содда тақводор юриб-юриб, кетма-кет эшиклардан ўтиб-ўтиб, ўзига оро бериб, кўрган кишининг кўзини қамаштирадиган сувратга кириб олган гўзал аёлнинг олдидан чиқди. Аёл ёлғиз ўзи эмасди. Унинг ёнида бир ёш кул-ғулом турарди. Нарироқда эса, бир идишда хамр ҳам қўйилган эди. Тақводор киши хайрон қолиб турган эди. Маккора аёл гапни чўзиб, имо-ишорали сўзлар танлаб ўтирмасдан бирданига асл мақсадини айтиб кўяқолди. Аёл:

«Аллоҳга қасамки, мен сени гувоҳликка чақирганим йўқ. Аммо мен сени менга яқинлик қилишинг ёки манави идишдаги хамрдан бир қадах ичишинг ёхуд манави ғуломни ўлдиришинг учун чақирдим», деди».

Бузуқ аёл аввал тақводор кишига уни алдагани ҳақида хабар берди.

«Аллоҳга қасамки, мен сени гувоҳликка чақирганим йўқ», деди. Унга ўхшаш устаси фаранглар кези келганда қасам ичишни ҳам жойига қўйиб қўйишади. Шу билан бирга, ёлғон тўқиганини ҳам тан олишади. Ушбу бузуқ аёл ҳам шундоқ қилди. Аллоҳнинг номи ила қасам ичиб у кишини алдаганини юзига очиқ айтди. Сўнгра асосий мақсадга ўтди.

«Аммо мен сени менга яқинлик қилишинг ёки манави идишдаги хамрдан бир қадах ичишинг ёки манави ғуломни ўлдиришинг учун чақирдим», деди».

Маккора аёл ушбу гуноҳларни тақводор кишига тақдим қилишда ҳам ўта нозик жойларигача ҳисобга олиб усталик билан гапирди.

Биринчи ўринга ўзининг асосий мақсадини, шахватини қондириш ишини қўйди. Мабодо ҳўп деб қолса, ҳеч қандай оворагарчиликсиз мақсад ҳосил бўлади, деб ўйлади.

Иккинчи ўринга бир қадах хамр ичишни қўйди. У идишдаги ҳамма хамрни ичасан демади. Унда тақводор киши маст бўлиб қолиб, бошқа ишларни ҳам қилиб қўйишдан кўрқиб, айниб қолиши мумкин. Фақатгина бир қадах ичасан дейилганда эса, эркак назар-писанд қилмаслиги мумкин.

Учинчи ўринга оғир ишни, ғуломни ўлдиришни қўйди.

У тақводор кишини қийин ҳолга қўйди. Ушбу уч ишдан бирини қилишга мажбурсан, бошқа иложинг йўқ, дегандек қилди.

Тақводор киши ўйланиб қолди. Қочиб кетай деса, барча эшиклар маҳкам беркитилганини ўз кўзи билан кўриб келди. Қочишнинг умуман иложи йўқ. Қаршилиқ кўрсатиш имкони ҳам йўқ. Бировнинг уйида хилват жойда, уй эгасининг қул ва чўрилари орасида турибди. Зино қилай деса, катта гуноҳ қилган бўлади. Ғуломни ўлдирай деса, беғуноҳ бир жонни беҳудадан-беҳуда ўлдириш ҳеч мумкин эмас. Осони, бировга зарар етмайдигани бир қадах хамрни ичиш. Мажбурликдан бир қадах хамрни ичса, ичибди-да. Кейин, тавба қилса, кечирилиб кетар. Ушбу фикрларни хаёлидан ўтказиб бўлиб:

«Менга манави хамрдан бир қадах ичир», деди».

У ўзича масалани ҳал қилишнинг энг тўғри йўлини топгандек бўлди. Бир қадах хамрни ичади-да, қутилади. Аёл худди мана шу гапни кутиб турган эди.

«Аёл унга ичирди».

Ўзи айтганидек, бир қадахгина хамр ичирди. Ўша ичилган бир қадах хамр эркакнинг ичига киргандан кейин унга ўз таъсирини ўтказа бошлади. Бир қадах ичганидан кейин яна ичгиси келиб қолди. Эрак:

«Менга яна зиёда беринглар», деди».

Энди бузуқ аёлнинг ўзига эмас, ўша ерда турганларнинг ҳаммасига хитоб қила бошлади. Хамр-дан кўпроқ ичиш пайига тушиб қолди. У хамрни ичиб-ичиб ўзини билмайдиган даражада маст бўлиб қолди.

«Ўша ернинг ўзида у(аёл)га яқинлик ҳам қилди, жонни ҳам ўлдирди».

Мастликда билмай мазкура бузуқ аёл билан зино ҳам қилди. Ҳаддидан ошиб, мастликда қутуриб кетиб ғулумни ҳам ўлдирди. Ифлосликларнинг онаси бўлмиш хамрга яқин бўлгани учун ифлосликларнинг ҳаммасини қилди. Ҳа, биродарлар,

«Бас, хамрдан узоқда бўлинглар!»

Ким унга яқинлашса ифлосликларнинг онасига, конига, уясига яқинлашган бўлади. Натижада кўп нарсалардан, ҳаттоки, инсон учун энг азиз нарса бўлган иймондан ҳам ажраб қолиши мумкин.

«Аллоҳга қасамки, албатта, у абадул абад иймон билан жам бўла олмас».

Хамр бор жойда иймон бўлмас, иймон бор жойда хамр бўлмас. Бу икки нарса бир-бирига мутлақо зид нарсалардир.

«Агар иккиси жамланиб қолсалар ҳам бири иккинчисини чиқариб юборур».

Шунинг учун ҳам Аҳли сунна вал жамоа ақийдавий мазҳабида, хамр ичувчи хамр ичганида иймони ташқарига чиқиб туради, дейилади.

Хамрнинг ёмонлиги ҳақида бундан ортиқ, бундан таъсирли огоҳлантириш бўлмаса керак. Аллоҳ таоло

хамрга мубтало бўлган бандаларга инсоф берсин, уларни ифлосликларнинг онаси чангалидан қутқаришга Ўзи ёрдам берсин.

Энди ижозатингиз ила иккинчи ривоят ҳақида ҳам икки оғиз шарҳ сўзлари гапириб ўтайлик.

Бошқа бир ривоятда:

«Жаннатга миннатчи ҳам, оқ қилинган ҳам, хамрни сурункали ичувчи ҳам кирмас», дейилган».

Ушбу ривоятда жаннатга кирмайдиганлар, яъни, дўзахга кирадиганлардан уч тоифаси ҳақида сўз кетмоқда.

1. Миннатчи.

Ўзининг қилган яхшиликларини миннат қиладиган кишилар Қуръони Каримда ҳам, Пайғамбар алайҳиссаломнинг суннатларида ҳам кўпдан-кўп танқидларга учраганлар, уларга турли аламли азоблар ваъда қилинган. Бу ҳадиси шарифда эса улар жаннатга кирмасликлари таъкидланмоқда. Аллоҳ таоло:

«Садақаларингизни миннат ва озор ила ботил қилманг», деган.

Миннат қилиш ҳаромдир. Фақат ота ўз боласига, устоз ўз шогирдига ва эр ўз хотинига миннат қилса, уларнинг ҳақлари улуғлигидан жоиз ҳисобланади.

2. Оқ қилинган.

Ота-онасига оқ бўлишлик қанчалик оғир гуноҳ эканини гапириб ўтирмаса ҳам бўлади. Оқ бўлишлик туфайли жаннатга кириш мумкин бўлмай қолишининг ўзи бу ишнинг нима эканини очик кўрсатиб турибди.

3. Хамрни сурункали ичувчи.

Демак, хамрни сурункали ичиш ҳам миннатчи ва ота-онасига оқ бўлганнинг гуноҳи билан баробар экан. Шунинг учун ҳам уларга кўшилиб дўзахга кирар экан. Аллоҳ таоло Ўзи асрасин.

خاتمة: الخمر لا تخلل

ХОТИМА ХАМР СИРКАГА АЙЛАНТИРИЛМАС

2357- عَيْنُ أَنَسٍ $\frac{1}{100}$ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَيْنِ الْخَمْرِ تُتَخَذُ خَلًّا فَقَالَ لَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2357. Анас розияллоху анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоху алайҳи васаллам «хамр»ни сирка қилиб олиш ҳақида сўралдилар. У зот: «Йўк!» дедилар».

Муслим ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: «Хамр» ҳам, сирка ҳам қадимда бир хил нарсалардан ва бир хил услубда олинган. Фақат хамрга нисбатан сирка узоқроқ сақланган. Уламо аҳллари таъкидлашларича, ушбу ва шунга ўхшаш бошқа ҳадиси шарифларда гап хамр қилиш нияти билан тайёрланган нарса хамр бўлганидан сўнг яна узоқроқ қўйилиб ёки бошқа бирор нарса қўшилиб сиркага айлантирилиши ҳақида сўз кетади. Аслида сиркага аталиб тайёрланган нарса эса, ўзи шундоқ аввал «хамр», кейин сиркага айланади. Хамрлик пайтида ҳаром бўлиб, сиркага айланганда яна ҳалолга айланади.

Аммо хамр қилиш нияти ила тайёрланган нарсани сиркага айлантирилса, ҳалол бўлмайди. Чунки, аввалбошда ният бузуқ бўлган.

2358- وَعَنْهُ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ $\frac{1}{100}$ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَيْنَ أَيْتَامٍ

وَرَبُّنَا حَمِيرًا قِيَالَ: أَهْرِفْهَا قِيَالَ: أَفَلَا أَجْعَلُهَا خَلًا قِيَالَ: لَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.

2358. Яна ўша кишидан ривоят қилинади:

«Абу Толҳа розияллоҳу анху Набий соллаллоҳу алайҳи васалламдан хамрни меросга олган етимлар ҳақида сўради. У зот:

«Уни тўкиб юбор», дедилар.

«Сирка қилсам бўлмайдимми?» деган эди.

«Йўк!» дедилар».

Абу Довуд ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда ҳам аввалги ривоятда келган маъно таъкидланмоқда.

بِإِذْنِ مَا لَمْ يَسْكُرْ

МАСТ ҚИЛМАЙДИГАН НАБИЙЗ МУБОҲДИР

2359- دَعَا أَبُو أُسَيْدٍ السَّيَاعِدِيُّ رَسُولَ اللَّهِ - " فِي عُرْسِهِ

وَكَانَتْ امْرَأَتُهُ يَوْمَئِذٍ خَادِمَهُمْ وَهِيَ الْعُرُوسُ قِيَالَ سَيْهَلُ: تَذَرُونَ مَا

سَيَقَتْ رَسُولَ اللَّهِ - " أَنْفَعَتْ لَهُ تَمَرَاتٌ مِّنَ اللَّيْلِ فَلَمَّا أَكَلَ سَقَتْهُ

إِيَّاهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ.

2359. Абу Усайд ас-Соъидий розияллоҳу анху Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламни никоҳ тўйига даъват қилди. Ўша куни унинг аёли, келинчакнинг ўзи уларнинг хизматчиси бўлди. У келин эди. Саҳл розияллоҳу анху:

«У(келин) Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга нимани ичирганини биласизларми? Кечаси бир тош идишга У зот учун хурмо доналарини ивитиб қўйиб, таом еганларидан кейин уни у зотга ичирди», деди».

Икки шайх ривоят қилганлар.

Шарҳ: Ушбу ҳадиси шарифдан олинадиган фойдалар:

1. Никоҳ тўйига илм аҳли ва фазл кишиларини даъват қилиш яхши экани.

2. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг никоҳ тўйларида иштирок этганлари.

3. Абу Усайд ас-Соъидий розияллоҳу анхунинг фазллари.

4. Келин ўз тўйи куни улуғ кишиларга хизмат қилса жоизлиги.

5. Тўйда таом тортилиши.

6. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг набийз ичганлари.

2360- عَيْنُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا نَنْبِذُ لِرَسُولِ

اللَّهِ " فِي سِقَاءِ يُوْكَى أَعْلَاهُ وَلَيْهِ عِزْلَاءٌ نَنْبِذُهُ غُدُوَّةً فَيَشْرَبُهُ عِشَاءً وَنَنْبِذُهُ عِشَاءً فَيَشْرَبُهُ غُدُوَّةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ.

2360. Оиша розияллоҳу анҳодан ривоят қилинади:

«Биз Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам учун юқориси ип билан боғланадиган, пастида тешиги бор тери мешкобда набийз тайёрлаб берар эдик. Эрта билан тайёрлаган набийзимизни кечқурун, кечқурун тайёрлаган набийзимизни эрта билан ичар эдилар».

Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривоят қилганлар.

Шарҳ: Теридан тайёрланадиган мешкоблар турлича бўлади. Оиша онамиз васф қилаётган бу мешкоб ҳам ўзига хос экан. Унинг оғзи-юқори томони кенг бўлиб, суюқлик

қуйилгандан кейин ип билан боғланиб қўйилар экан. Паст томонида махсус тешик бўлиб, ундан керакли миқдордаги суюқликни қуйиб олиш учун фойдаланилар экан. Бошқа вақтда беркитилган ҳолда турар экан.

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васалламнинг одатлари тайёрланган набийзни янгилик вақтида ичиш экан. Эрта билан тайёрланган набийзни кечқурун, кечқурун тайёрлаган набийзни эрта билан ичишлари шуни кўрсатади.

2361- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ¹/₁₀₀ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُنْقَعُ لَهُ الزَّبِيبُ فَيَشْبِرُهُ الْيَوْمَ وَالْعِدَّ وَبَعْدَ الْعِدِّ إِلَى مَسَاءِ الثَّالِثَةِ ثُمَّ يَأْمُرُ بِهِ فَيُسْقَى أَوْ يُهْرَقُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِيُّ.

2361. Ибн Аббос розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам учун майиздан кечқурун набийз тайёрланар эди. У зот уни ўша куни, эртасига ва индинига, учинчи куннинг кечқурунигача ичар эдилар. Сўнгра бошқаларга ичиришга ёки тўкиб юборишга амр қилар эдилар».

Муслим, Абу Довуд ва Насайй ривоят қилганлар.

Шарҳ: Узоқ турган набийз вақт ўтиши билан хамрга айланиб қолиш эҳтимоли бор. Шунинг учун уни янгилигида, ширин таъм бўлиб турганда ичилади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллам шундоқ қилганлар.

2362- كَانَ يُنْبَذُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ فَإِذَا لَمْ يَجِدُوا سِقَاءً نَبَذُوا لَهُ فِي تَوْرِ مِنْ حِجَارَةٍ.

2362. *Абу Довуд ва Насайнинг ривоятида:*

«Набий соллаллоҳу алайҳи васалламга теридан бўлган мешкобда набийз тайёрланар эди. Агар у бўлмаса, тошдан қилинган таврда тайёрланар эди», дейилган.

Шарҳ: Набийзни тери идишда тайёрлаш афзаллиги ушбу ривоятдан билиб олинади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, маст қилувчи ичимликка айланиб қолиши эҳтимоли бор нарсаларда ўта хушёр бўлиш лозим экан. Бу айланишга идиш сабаб бўладими, ёки баъзи бошқа нарсалар сабаб бўладими–фарқи йўқ экан. Нима бўлса ҳам ичимлик ҳалолу пок бўлиши керак экан.

ХУЛОСА

Ушбу «Таом ва шароб китоби»да ўрганиб ўтган маълумотларимиз Исломнинг бу борадаги таълимотларининг бир бўлаги, холос. Яна кўплаб ҳадислар ва уламоларимизнинг ижтиҳодлари бор. Биз ҳар бир мусулмон шахс билиши лозим ва лобуд бўлган нарсаларнигина ўргандик.

Бу соҳадаги динимизнинг таълимотлари ҳаётнинг бошқа соҳаларидаги каби, озуқаланиш соҳасида ҳам катта ва инқилобий ўзгариш ясади. Мусулмонлар ўзларининг овқатланиш маданиятлари билан дунё халқларига ўрناк бўлдилар. Бу борадаги ҳалоллик, поклик ва ўзига хос тасарруфлар ҳамманинг таҳсинига сазовор бўлди. Атрофдаги бошқа халқлар ҳам мусулмонлардан кўриб, бу соҳада ўзларини ўнглашга ўтдилар.

Турли мусулмон халқлар эса ўз шароитларидан келиб чиқиб бу соҳада кўплаб ўрнали ишларни йўлга қўйдилар.

Хилма-хил лаззатли ва ҳалол-пок таому шароблар тайёрлашда мусулмон халқларнинг олдига тушадигани

йўқлиги ҳаммага маълум.

Энг муҳими, мусулмонлар ўзларининг ҳар бир лукма таомлари, ҳар бир томчи шароблари ҳалол меҳнат ила топилиши фарз эканлигини тушуниб етганларидадир.

Шу билан бирга, таом ва шароб, умуман, озиқ-овқатнинг инсон ҳаётида тутган ўрни ва уларга нисбатан бўлган исломий тушунча илоҳий таълимотлар асосида бўлгани учун ҳаммадан устун туриши биз учун шарафдир.

Бу борада гапни хоҳлаганча гапириш мумкин. Лекин ҳаётдан бир мисол келтириб гапга хотима ясамоқчимиз. Ушбу ожизона сатрларнинг котиби, ходимингиз умумжаҳон динлараро бир неча халқаро анжуманларни тайёрлашда мусулмонлардан вакил бўлиб иштирок этди. Ўшанда ҳозирги пайтда фаолият олиб бораётган турли динлар ва тоифалар вакиллари билан бирга ишлаш, фикрлаш ва баҳслашиш имкони ҳам туғилди. Жумладан, озуқаланиш борасида ҳам. Ана ўшанда фақат мусулмонларгина ейдиган ва ичадиган нарсаларининг нималигини, ҳалолми, ҳаромми, фойдалими, зарарлими, суриштиришлари аён бўлди. Бошқаларнинг бирортаси ҳам бунга ўхшаш саволларни ҳаёлига келтирмаслиги билинди.

Бу эса, Исломнинг ҳақиқий илоҳий, мукаммал дин эканлигининг яна бир далилидир. Бунинг учун биз Аллоҳ таолога ҳар қанча шукр қилсак, шунча оз.

Мана азизлар, таом ва шароб ҳақидаги динимиз таълимотлари ила қисман танишиб чиқдик. Бу таълимотларга амал қилсак, икки дунёда яхшиликка эга бўлишимизни ҳам англаб етдик. Энди барча таомимиз, барча шаробимиз ҳалол-пок бўлиши учун ҳаракат қилмоғимиз лозим.

Шу билан бирга, барча ҳаром озуқалардан ўзимизни четга олишимиз, уларга мутлақо яқинлашмаслигимиз керак.

Аллоҳ таоло барчамизни Ўзи тўғри йўлга бошласин!